C. IULII CAESARIS

Commentarii
DE BELLO GALLICO

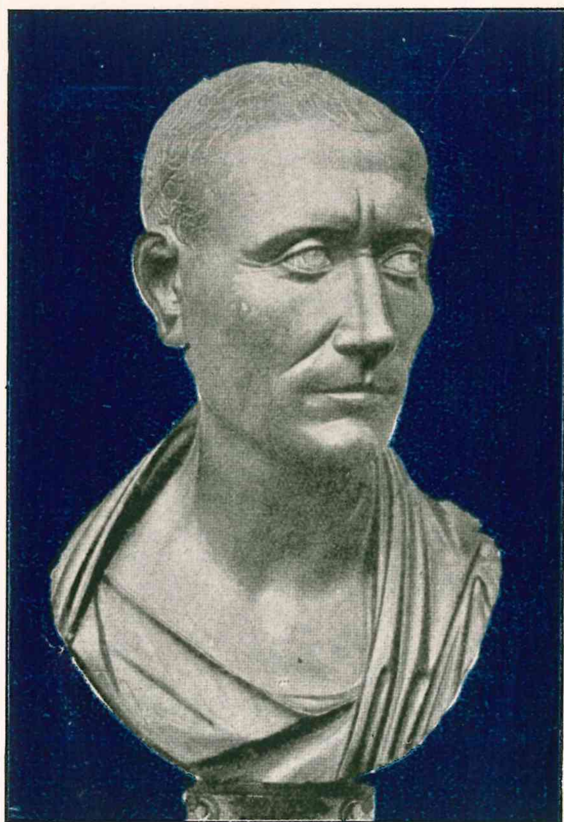
LIBER VI

Įvadą, paaiškinimus ir žodyną paruošė
JUOZAS VOSYLIUS

Švietimo Ministerijos Knygų ir Mokslo Priemonių Tikrinimo Komisija (protok. 339 Nr.) pripažino tinkamu vadovėliu aukštesniosioms mokykloms

A. Ptašeko knygyno leidinys

KAUNAS 1932

Gajus Julijus Cezaris

C. IULII CAESARIS

Commentarii DE BELLO GALLICO

LIBER VI.

Įvadą, paaiškinimus ir žodyną paruošė
JUOZAS VOSYLIUS.

Švietimo Ministerijos Knygų ir Mokslo Priemonių Tikrinimo Komisija (protok. 339 Nr.) pripažino tinkamu vadovėliu aukštesniosioms mokykloms.

A. Ptašeko knygyno leidinys.

KAUNAS 1932

Kuznickio ir Beilio spaustuvė, Kaune, Laisvės Alėja 15.

ĮVADAS

A. Cezario biografija.

I. Cezario gyvenimas ligi išvykstant į Galliją.

Gajus Julijus Cezaris (Caius Iulius Caesar) gimė Romoje 100-aisiais metais pr. Kr. (654 m. po Romos įkūrimo) kvintilio[1]) mėn. 13 d. Jo tėvas, taip pat Gajus Julijus Cezaris, mirė palikdamas sūnų tik 16 metų. Motina — Aurelija buvo aukštos kilmės ir kilnaus būdo moteris, turėjusi labai daug įtakos jaunajam Cezariui. Cezarį mokė garsus anų laikų kalbėtojas Antonijus Gnifonas, gerai mokėjęs graikų ir lotynų kalbas.

Tuo laiku, kada Cezaris mokėsi, Romoj varžėsi dvi partijos: liaudininkų partija, kurios pryšaky stovėjo garsusis kimbrų ir teutonų nugalėtojas Marijus, ir senatorių, arba optimatų, su pryšaky stovinčiu Sulla. Marijus buvo vedęs Cezario tėvo seserį Juliją, tad, nors beveik visi Cezario giminės buvo senatorių partijos įtakoj, Cezaris per Marijų palaikė santykius ir su liaudininkais.

Dar labiau Cezaris pakrypo į liaudininkų pusę, kada jis vedė įžymaus liaudininko Cinnos dukterį Korneliją. Toks susigiminiavimas nepatiko optimatų vadui Sullai, ir jis, nuveikęs liaudininkus, tuoj įsakė Cezariui išsiskirti su savo žmona. Cezaris parodo savo valios tvirtumą ir, nors žino, koks baisus yra Sullos kerštas, atsisako patenkinti neteisėtą reikalavimą. Sulla keršindamas konfiskuoja visą Cezario ir jo šeimos turtą ir atima iš Cezario kunigo (*flamen dialis*) tarnybą, kurią jam buvo suteikęs Marijus. Vėliau, įtakingiems draugams ir vestalėms užtariant, Sullos pyktis sumažėja, bet Cezaris nuo šio laiko vengia Romos su visagaliu Sulla. Giminių patariamas, išvyksta į Mažąją Aziją ir ten įstoja į kariuomenę. Tarnaudamas kariuomenėj pasižymi drąsumu ir už pasižymėjimą apdovanojamas garbės vainiku.

---

1) Kvintilio mėnesis vėliau Cezario garbei buvo pavodintas Julijaus vardu.

Po trejų metų, sužinojęs apie Sullos mirtį, Cezaris grįžta į Romą. Matydamas, kad optimatų partija dar labai galinga, nestoja į atvirą kovą, bet iškelia kai kuriuos valdininkų nusikaltimus ir tuo būdu pažemina optimatų autoritetą. Iškeldamas tuos nusikaltimus, Cezaris pagarsėja kaip geras kalbėtojas, bet jis pats, nujausdamas savo trūkumus, nepasitenkina ir vyksta į Rodo salą mokytis pas garsų tų laikų retorikos mokytoją Moloną. Čia jis mokosi visus metus ir tiek pažengia, kad Ciceronas kiek vėliau pripažino *illum omnium fere oratorum latine loqui elegantissime.*

Iš Rodo salos Cezaris pasuka į Mažąją Aziją ir tik po kelerių metų vėl grįžta į Romą. Sugrįžęs sparčiai kyla tarnyboje; 70 m. paskiriamas karininku (*tribunus militum*), 68 metais išrenkamas kvestorium, 65 — edilu, 62 — pretorium ir 63 — vyriausiuoju kunigu (*pontifex maximus*); paskum, kaip propretorius, gauna valdyti Ispaniją, kur sėkmingai kariauja su vietinėmis tautelėmis ir pasižymi kaip geras administratorius ir teisėjas.

59 m. Cezaris grįžta iš Ispanijos į Romą ir čia liaudininkų partijos pastangomis išrenkamas konsulu. Antroji konsulo vieta tenka optimatų šalininkui, bet tas konsulas maža parodo įtakos.

Būdamas konsulu Cezaris išleidžia įstatymą, kuriuo Kampanijos lyguma padalinama į 20.000 sklypų, ir tie sklypai išdalinami bežemiams ir buvusiems kareiviams. Cezario įtaka tuo laiku vis didėjo ne tik dėl daugelio jo įvestų naudingų reformų, bet ir dėl slaptos sąjungos, kurią jis buvo padaręs dar 60 m. su dviem įtakingais valstybės vyrais — Pompejum (Cn. Pompeius Magnus) ir Krassu (M. Licinius Crassus). Sąjungos narių tikslas buvo *ne quid ageretur in re publica, quod displicuisset ulli e tribus.*

Konsulavimo metams baigiantis, liaudies susirinkimas Cezarį paskiria penkerius metus Gallijos ir Illirijos valdytoju ir paveda jo žiniai tris legionus. Toks nutarimas nesutiko su tų laikų įstatymais, nes pagal įstatymus galėjo gauti tik vieneriems metams, tačiau senatas ne tik kad nesipriešino tam nutarimui, bet dar pavedė Cezariui Transalpinę Galliją ir pridėjo ketvirtą legioną.

58 metais pavasarį Cezaris išvyksta į paskirtąją vietą.

II. Gallija ir jos pavergimas.

Romėnai su gallais turėjo nemaža susidūrimų. Jau VI amžiuj didžiuliai gallų būriai perėjo per Alpes ir pavergė šiaurinę

Italijos dalį. Gallai, stengdamiesi išplėsti ribas, turėjo susigrumti ir su romėnais. 390 m. pr. Kr. prie Allijos upės smarkiai sukūlė romėnus. Besivydami romėnus, jie pasirodė ir prie Romos sienų. Roma buvo paimta ir sudeginta. Vėliau romėnai buvo laimingesni; pamažu išstūmė gallus ir III amž. pr. Kr. atsiėmė Italijos šiaurę, kuri gavo *Gallia Cisalpina* vardą.

Dabar romėnai ieškojo tik progos pavergti gallus, gyvenančius anapus Alpių. Toji proga pasitaikė 222 m. pr. Kr., kada Masilijos (dabart. Marseille), graikų kolonijos, gyventojai kreipėsi į romėnus, prašydami pagalbos prieš gallus, kurie nuolat juos užpuldinėjo. Romėnai sutiko padėti masilliečiams: iš pradžių kariavo kaip jų sąjungininkai, o vėliau ir visai savarankiškai, taip kad 118 m. pr. Kr. romėnams priklausė jau visa žiemos vakarų Gallija, kurią Cezaris savo raštuose vadina *Provincia nostra*, arba tiesiog *Provincia*, ir kuri vėliau buvo vadinama *Gallia Narbonensis*.

Nemaža buvo įvariusios baimės ir dvi germanų tautos: kimbrai ir teutonai. Jie 107 m. pr. Kr. įsiveržė į šiaurinę Italiją ir keletą kartų sumušė romėnų kariuomenę. Tačiau, kai Marijus sumušė teutonų, o po metų ir kimbrų kariuomenes, Gallijos provincija pradėjo ramų gyvenimą. Tą ramybę suardė 61 m. pr. Kr. sukilimas allóbrogų, kurie negalėjo pakęsti romėnų viršininkų žiaurumo. Romėnai sukilimą nuslopino, bet greitai Gallijoj prasidėjo nauji neramumai.

Helvetai, Alpių gyventojai, norėdami surasti derlingesnę šalį, rengėsi palikti savo kraštą ir keliauti per romėnų provinciją į sántonų valstybėlę. Tokis karingiausios Gallijos tautos persikėlimas artyn romėnų žemių negalėjo patikti romėnams. Romėnai ne tik kad nenorėjo turėti helvetus savo kaimynais, bet ir bijojo, kad jie, keliaudami per romėnų provinciją, nenuplėštų to turtingo krašto. Tuo pat laiku Gallijai grėsė ir kitas pavojus.

Laisvojoj Gallijos daly tuomet gyveno įvairios tautelės, vadovaujamos hedujų, Romos šalininkų, ir arvernų, ieškojusių paspirties prieš hedujus pas germanus. Arvernai prieš hedujus pasikvietė svebų karalių Ariovistą, kuris su 15.000 germanų persikėlė per Reiną. Netrukus nauji germanų būriai užplūdo visą Galliją. Veltui šaukėsi hedujai romėnų pagalbos: 61 m. germanai juos smarkiai sumušė. Ariovistas, nugalėjęs hedujus, pasidarė visos

vasaros rytų Gallijos valdytoju. Romėnai norėjo su Ariovistu geruoju gyventi, bet Ariovisto viešpatavimas teikė tiek pavojaus, kad romėnai, nenorėdami prarasti savo teisių į Galliją, turėjo būtinai susidurti.

Tokiu būdu, Cezariui vykstant į Galliją, prieš akis stovėjo du karu: vienas su helvetais, antras su Ariovistu.

Cezaris iš pradžių susirėmė su helvetais ir privertė juos grįžti į savo šalį, o paskum nugalėjo ir Ariovistą. Per trejus metus Cezaris nugalėjo beveik visą Galliją. Nesitenkindamas tuo, po du kartu buvo pasiekęs Britanniją ir Germaniją. Kad galutinai Galliją pavergtų, Romos senatas, Cezario bičiulių Pompejaus ir Krasso raginamas, leido Cezariui valdyti Galliją dar penkeris metus ir atitinkamai padidino legionų skaičių.

Tačiau triumviratas netrukus iširo: Krassas, kariaudamas su partais, žuvo, o Pompejus, matydamas labai didelį Cezario įsigalėjimą, atsimetė nuo jo ir įstojo į senato partiją. Cezario ir Pompejaus santykių nutrūkimas įtraukė romėnus į naują tarpusavio karą.

III. Cezaris — valdovas.

Pompejui ir jo draugams norint, senatas įsakė Cezariui paleisti kariuomenę ir, jei norėtų, kad jį rinktų konsulu, atvykti į Romą. Cezaris sutiko paklausyti, jei panaši sąlyga būsianti ir Pompejui, kuris tuo laiku su savo legionais buvo Ispanijoj. Kada senatas nesutiko, tai ir Cezaris atsisakė pildyti senato, o kartu ir Pompejaus norus. Už tokį pasipriešinimą senatas paskelbė Cezarį tėvynės priešu ir pavedė Pompejui rinkti prieš Cezarį kariuomenę.

Cezaris, matydamas aiškų pataikavimą Pompejui, nusprendė tuoj su savo kariuomene žygiuoti į Italiją. Italijoj tuo tarpu nesitikėjo, kad taip dalykai galėtų pakrypti, ir kariuomenė dar nebuvo paruošta. Pompejus ir daug senatorių spruko iš Romos į Graikiją. Per du mėnesiu Cezaris tapo Italijos, Sicilijos ir Sardinijos valdovu. Nuveikęs Italiją, pasuka Cezaris į Ispaniją ir čia nugali didžiulę Pompejaus kariuomenę. Sugrįžusį Cezarį Romoje išrenka diktatorium ir konsulu (sine collega).

Tik 11 dienų užtrukęs Romoje, vyksta į Graikiją, kur Farsalo lygumoj sumuša dukart didesnę Pompejaus kariuomenę. Pats Pompejus bėga į Aigiptą, kur jis ir nužudomas. Nors Pompejus

žūva, tačiau tarpusavio karas dar nepasibaigia, nes daug Pompejaus šalininkų susitelkia Afrikoj ir Ispanijoj. Pagaliau ir juos Cezaris nugali. Grįžta Cezaris triumfuodamas į Romą ir čia visų pripažįstamas vieninteliu Romos valstybės valdovu.

Senatas, kuris pirmiau Cezarį buvo paskelbęs tėvynės priešu, dabar suteikia jam *pater patriae* titulą, paskiria diktatorium iki gyvos galvos, paskelbia imperatorium ir suteikia jam teisę perduoti šį titulą savo papėdininkams. Be to, Cezario asmuo paskelbiamas neliečiamu ir šventu, dar gyvam pastatoma statula, gimimo diena laikoma tautos šventė.

Cezario mirtis.

Tačiau Cezaris tuo nesitenkina: jis trokšta karaliaus titulo. Tam draugai buvo parinkę ir dieną (44 m. kovo 15 d. — Idus Martiae), kurią turėjo būti suteiktas Cezariui karaliaus titulas. Tačiau šis sumanymas turėjo daug priešų: respublikos šalininkai, kurie dar vis svajojo apie respublikos atgaivinimą, nujautė, kad

po tokio akto respublikos laisvė būsianti visiškai palaidota. Įvyko sąmokslas. Cezaris, nors ir perspėtas, paskirtą dieną vyksta į senato posėdį. Čia nuo sąmokslininkų durklų krinta negyvas ties Pompejaus statulos kojomis (44 m. kovo 15 d.).

Taip žuvo ne tik didžiausias romėnų karžygis ir politikas, bet ir geras kalbėtojas, matematikas, istorininkas, kalbos mokovas ir rašytojas.

IV. Cezaris — rašytojas.

Cezaris be kitų gabumų turėjo ir rašytojo talentą. Jaunas būdamas, rašo daug eilių, parašo *Edipo* tragediją, žygiuodamas į Ispaniją, sukuria *Iter* poemą, parašo *Duo Anticatones* pamfletą, kuriame pajuokia Katoną. Iš astronomijos srities parašo *De astris* traktatą. Kaip gramatikos mokovas pasirodo *De analogia* traktate. Užrašo Cezaris ir savo sakomas kalbas, kurios buvo pagarsėjusios meningumu ir sąmojumi.

Tačiau beveik visi šie raštai yra dingę. Iš literatūrinių Cezario kūrinių mūsų laikus pasiekė du Cezario istoriški veikalai: *Commentarii de bello Gallico* ir *Commentarii de bello civili.* Pirmajame veikale septyniose knygose[1]) Cezaris aprašinėja pirmųjų septynerių gallų karo metų 58—52 m. įvykius. Antrasis veikalas, iš trijų knygų (jis liko nepabaigtas), aprašinėja tarpusavio karus; veikalo vedamoji mintis — suversti karo atsakomybę savo priešams.

Šie Cezario memuarai turi didelę literatūrinę ir istorinę vertę. Norėdamas suteikti savo raštams daugiau objektingumo, Cezaris kalba apie save trečiajame asmeny; gražia, paprasta, bet taisyklinga kalba jis ramiai ir vaizdžiai nupasakoja karo įvykius. Dėl daugelio paduotųjų faktų, šie veikalai yra labai vertinami istorininkų. Prancūzijos ir Vokietijos istorija iš šių veikalų daug pasisemia žinių apie savo senovę. Cezario raštai ir dabar dėl naturalumo, sklandaus stiliaus, gilių minčių ir gražios taisyklingos kalbos humanistinėse mokyklose sudaro svarbiausią lektūrą.

---

[1]) Aštuntąją šio veikalo knygą parašė po Cezario mirties A. Hirtius, kuris kartu su Cezariu dalyvavo aprašomajame kare.

B. Trumpas pirmųjų penkių „Comm. d. B. G." knygų turinys.

I. Helvetai, karinga Gallijos tauta, buvo nepatenkinti savo gyvenamąja vieta. Ilgai ruošiasi į tolimą kelionę. Pagaliau, sudeginę visus savo miestus ir kaimus, iškeliauja į pietus ieškoti geresnės tėvynės. Pasirenka patogesnį kelią: per allobrogų šalį ir romėnų provinciją. Cezaris, sužinojęs tokius helvetų planus, pastoja kelią ir priverčia grįžti. Tada helvetai pasirenka kitą kelią: per sekvanų ir hedujų kraštus. Jie laimingai pereina per sekvanų kraštą, tačiau Cezaris, hedujų prašomas, ir čia pastoja kelią. Prie hedujų sostinės Bibrakto įvyksta lemiamoji kova. Helvetai pralaimi, romėnai helvetų likučius priverčia grįžti atgal į savo paniekintą tėvynę, kurioje jie ir dabar gyvena.

Hedujai su arvernais varžėsi dėl Gallijos pirmenybės. Arvernų sąjungininkai sėkvanai pasikviečia pagalbon germanų karalių Ariovistą. Sekvanai, Ariovisto padedami, nugali hedujus. Tačiau Ariovistas su savo germanais, atlikęs sąjungininko pareigą, ir nemano trauktis iš Gallijos: jis pavergia tuos, kuriems anksčiau buvo padėjęs. Cezaris, prašomas susitaikiusiųjų hedujų ir sekvanų, sutinka tarpininkauti tarp jų ir Ariovisto. Iš pradžių Cezaris geruoju pataria Ariovistui palikti sekvanų kraštą. Tačiau Ariovistas nenori apie tai nė girdėti. Kyla karas. Ariovistas žūva, o jo kariuomenės likučiai sugrįžta į Germaniją.

II. Belgai girdėdami, kad Cezaris vis daugiau Gallijos tautų pavergia, pradeda tarpusavy organizuotis, kad galėtų sulaikyti besiveržiančius į šiaurę romėnus. Cezaris sužinojęs, kad belgų būriai jau žygiuoja prieš jį, savo kariuomenę perveda per Aksonos upę. Turėdamas daug mažesnę negu belgai kariuomenę, nepuola, bet įsistiprina patogioj vietoj. Belgai nepajėgia paimti įsistiprinusių romėnų stovyklos, ir jų kariuomenė pradeda krikti. Cezaris, palikęs stovyklą, vejasi priešus ir daug jų išmuša. Pavergęs svesiónus ir bellóvakus, puola nervijus, kurie praranda beveik visą kariuomenę.

Kada atuatukai, ėjusieji nervijams į pagalbą, išgirsta apie nervijų pralaimėjimą, grįžta atgal ir užsidaro savo sostinėje. Cezaris apsupa miestą ir įsako padaryti keletą didžiulių stumiamųjų bokštų. Atuatukai, aukštų pastatų išsigandę, sutinka Cezariui pasiduoti.

Jie atiduoda Cezariui ginklus, tačiau dalį ginklų paslepia ir nakčia užpuola romėnus. Atsargus Cezaris tikėjosi tokio atuatukų pasielgimo ir energingai jų puolimą atremia. Per šį susirėmimą daug atuatukų žūva, o dar daugiau patenka į nelaisvę.

III. Nugalėjęs belgus, Cezaris vyksta į Italiją. Vykdamas liepia Servijui Galbai su vienu legionu žygiuoti į véragrų ir jų kaimynų kraštus. Galba, nuraminęs šias tauteles, čia ir apsižiemoja. Tačiau žiemai įpusėjus, vėl šios tautelės sukyla ir užpuola nepasirengusį Galbą. Tik netikėtai prasimušdamas per priešų eiles, išgelbsti savo legioną ir nugali išsigandusius priešus.

Venetai, gyvenusieji prie Atlanto vandenyno, jau iš seniau buvo romėnų pavergti. Turėdami stiprų laivyną, sukyla ir sukursto kaimynines tauteles. Cezaris, sužinojęs apie venetų sukilimą, atvyksta pats, puola venetų miestus, statydina laivus. Sunkiai prieinami venetų miestai neleidžia baigti karo. Tik po didelio ir sunkaus vargo romėnų laivai nugali priešo laivyną.

Tuo pat laiku Cezario legatas Sabinas nugali sukilusius venellus. Kitas Cezario legatas Publijus Krassas pavergia sunkiai nugalimą Akvitanijos dalį.

IV. Svebai, galinga germanų padermės tauta, nedavė ramybės kitom dviem germanų tautelėm: uzípetams ir ténkterams. Šios dvi tautelės buvo priverstos išsikelti anapus Reino į Galliją. Čia jos susiduria su gallų tautomis: menapijais, eburonais ir kondruzais. Cezaris, bijodamas, kad šis germanų žygis nepadarytų didesnės įtakos nepastoviems gallams, sulaiko besibraujančias į Galliją germanų tautas.

Svebų slėgiami ubijai kviečia Cezarį pagalbon. Cezaris pastatydina ant Reino tiltą, nuniokoja sugambrų laukus, sumuša svebus ir po 18 dienų grįžta į Galliją.

Britannai dažnai gallams prieš Cezarį padėdavo. Cezaris pasiunčia Gajų Voluzeną su laivais apsipažinti su Britannija, o pats tuo tarpu nutildo besišiaušiančius morinus. Sugrįžus Voluzenui, Cezaris su savo laivynu išvyksta prieš britannus. Su dideliu vargu iškelia kariuomenę, bet britannus nugali. Po kiek laiko smarki audra sugadina daug romėnų laivų. Tai sužinoję britannai vėl ima kilti prieš Cezarį. Cezaris antru kartu juos nugali ir su įkaitais grįžta į Galliją. Čia dar kartą susiremia su nenurimstančiais morinais. Šiuo ir baigiamas tų metų karas.

V. Per visą žiemą ruošiamasi antrai ekspedicijai į Britanniją. Cezaris, nutildęs treverus, įsakęs užmušti nenuoramą hedujietį Dumnorigą, išplaukia į Britanniją. Po pirmo mažo susidūrimo britannai pasitraukia. Smarki audra, sugadinusi daug romėnų laivų, atitraukia Cezarį dešimčiai dienų nuo kovos lauko. Paskui vėl puola britannus, persikelia per Temzą ir, paėmęs britannų vado Kasivellauno svarbiausią tvirtovę, su daugybe belaisvių grįžta žiemoti į Galliją. Dėl blogo derliaus Cezaris išskirsto savo kariuomenę į kelias valstybėles. Tuo pasinaudodamos kai kurios Gallijos tautos vėl pradeda kilti. Eburonai, vadovaujami Ambiorigo ir Katuvolko, užpuola dviejų romėnų legatų kariuomenę ir ją visiškai sumuša. Pakurstyti Ambiorigo nervijai susijungia su eburonais ir atuatukais. Jie užpuola romėnų legato Cicerono kariuomenę. Cezaris, sužinojęs apie gresiantį pavojų, laiku ateina Ciceronui pagalbon ir priešus nugali.

Dar mėgina kilti prieš Cezarį senonai su treverais, bet, užmušus jų vadą Induciomarą, kurį laiką Gallijoj ramu.

Šeštosios knygos apžvalga. Cezaris, tikėdamasis dar didesnių Gallijos neramumų, surenka daugiau kariuomenės. Sužinojęs, kad treverai, susijungę su Ambiorigu, kursto kaimynines valstybėles ir šiapus Reino gyvenančius germanus, nors dar nebuvo pasibaigus žiema, pradeda žygį prieš Ambiorigą. Pirmiausia nutildo nervijus. Po kiek laiko užpuola Ambiorigo sąjungininkus menapijus, kurie gyveno tarp miškų ir pelkių. Netikėtai užklupti menapijai pasiduoda ir pasižada neturėti santykių su Ambiorigu. Tuo tarpu treverai rengiasi užpulti jų krašte žiemojantį Labieną. Labienas gudrumu nugali treverus, ir treverai vėl atitenka romėnams. Cezaris, norėdamas užkirsti Ambiorigui kelią, persikelia per Reiną. Čia iš ubijų patiria, kad Ambiorigui siuntę pagalbą svebai. Svebai, sužinoję apie romėnų atvykimą, pasitraukia į didžiulę Bacenų girią ir čia laukia romėnų.

Nutraukdamas karo žygių aprašinėjimą, Cezaris ima aprašinėti Gallijos ir Germanijos tautas ir jų papročius. Iš visų Gallijos tautų įtakingiausi buvo hedujai ir sekvanai. Vėliau sekvanų vietą užėmė remai. Prie šių Gallijos tautų ir šliejosi visos kitos tautelės. Gallijoj yra du žymesni žmonių luomai: druidai ir raiteliai. Druidai buvo laisvi nuo karo tarnybos, nemokėjo mokesčių; jie buvo kartu ir dvasininkais, ir teisėjais, ir mokytojais. Raiteliai

— karių luomas. Germanai druidų neturi ir garbina matomas gamtos jėgas. Sunkių gyvenimo aplinkybių užgrūdinti, germanai yra daug narsesni už gallus, kuriuos jau šiek tiek išlepino romėnų kultūra. Nuosavos žemės germanas neturi: jis laisvės mėgėjas. Germanas svečio neskriaudžia, tačiau priešus skriausti jam galima. Hercinijos giria yra pati didžiausioji Germanijoj. Joj veisiasi šiaurės elniai, briedžiai ir stumbrai.

Po šio nukrypimo vėl kalbama apie karo žygius. Cezaris, bijodamas, kad gali pritrūkti maisto germanų žemėse, atitraukia kariuomenę ir per Ardenų girią traukia pas Ambiorigą. Ambiorigui šiaip taip pavyksta gyvam išsigelbėti. Cezaris išskirsto savo kariuomenę po eburonų kraštą, kviečia kitas tautas plėšti eburonų, o pats vejasi Ambiorigą. Sugambrai, atėjusieji iš anapus Reino plėšti eburonų, užpuola ir pačius romėnus. Jie įsibrauja į romėnų stovyklą ir sukelia didžiausią paniką. Tik per didelį vargą pavyksta romėnams apsiginti. Sugrįžęs Cezaris turėjo daug darbo, kol nusiramino įbauginti sugambrų romėnai. Sugambrai vėl pasitraukia už Reino. Nors Ambiorigas ir liko nesugautas, tačiau Cezaris baigia šių metų karo žygius ir, atėjus žiemai, išvyksta Italijon.

C. Romėnų kariuomenė Cezario laikais[1]).

Cezario kariuomenėj buvo šios dalys: pedites, equites, fabri ir impedimenta.

I. Pedites. Pėstininkai buvo dvejopi: milites gravis armaturae arba legionarii ir milites levis armaturae.

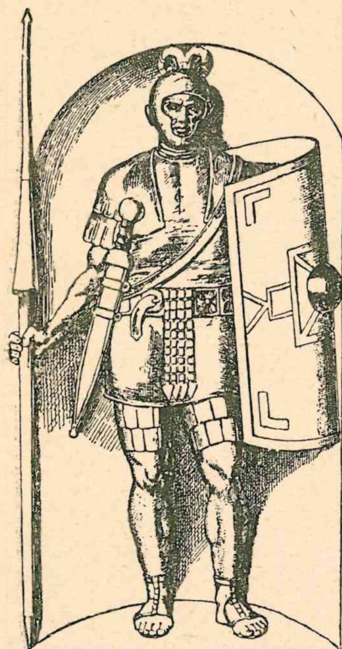
1. M i l i t e s g r a v i s a r m a t u r a e (legionarii) buvo sunkiai ginkluoti pėstininkai ir jais paprastai būdavo tik rom. piliečiai. Tai buvo pagrindinė rom. kariuomenės dalis. Ši pėstininkų kariuomenė buvo skirstoma į legionus. Cezario laikais legionas turėjo apie 3600 kareivių. Legionas buvo skirstomas į 10 kohortų *(cohors)*, kohorta i 3 manipulus (*manipulus*), manipulas į 2 centurijas *(centuria, ordo)*.

Legionininkų ginklai buvo šie: šalmas (*cassis, galea*), šarvai (*lorica*), skydas (*scutum, clipeus*), šešių pėdų ilgumo svaidomoji ietis (*pilum*) ir kardas (*gladius*).

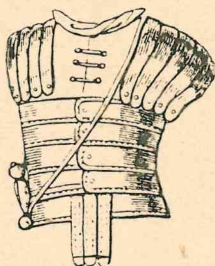
---

[1]) Plačiau apie rom. kariuomenę ž. prof. M. Račkausko „Romėnų senybės“.

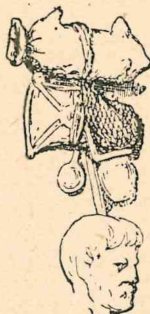
Be ginklų, kiekvienas kareivis nešėsi ir ligi 20 kg. krovinį (*sarcina*), kur buvo maisto atsarga ir prietaisai apkasams kasti. Prieš kovą legionininkai krovinius sudėdavo į vieną vietą, ir tada kareiviai jau būdavo *expediti* — pasiruošę į kovą.

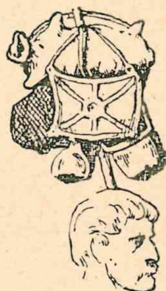

Miles legionarius.

Lorica.

Sarcina.

Legionui vadovavo 6 karo tribūnai (*tribuni militum*). Nuo gallų karo tribūnų reikšmė sumažėjo: pirmąją vietą užėmė legatai (*legati*), kuriems Cezaris pavesdavo vadovauti atskiriems legionams. Kvestoriai (*quaestores*) — karininkai, kurie žiūrėjo kariuomenės iždo ir rūpinosi maisto reikalais. Centurijos viršininkai vadinosi centurionais (*centuriones*).

2. M i l i t e s l e v i s a r m a t u r a e — lengvai ginkluoti pėstininkai. Jie priklausė prie pagalbinės kariuomenės (*auxilia*), kurioj tarnavo provincijų gyventojai, sąjungininkai ir samdiniai. Jie ginkluodavosi nedideliu apvaliu skydu (*parma*), šalmu (*galea*), kardu, (*gladius*) ir 4 pėdų ilgio svaidomąja ietimi (*missile, hasta velitaris*).

Legiono ženklas — sidabrinis erelis *(aquila)*, kuris būdavo ant koto nešamas. Kareivis, kuris nešė šį žekklą vadinosi *aquilifer*. Manipulo ženklas — *signum*. Tai buvo smaigas, su viršuj atvaizduota gyvulio galva, raknos delnu arba vainiku. Kareivis, kuris nešė šį manipulo ženklą, vadinosi *signifer*.

Signifer.

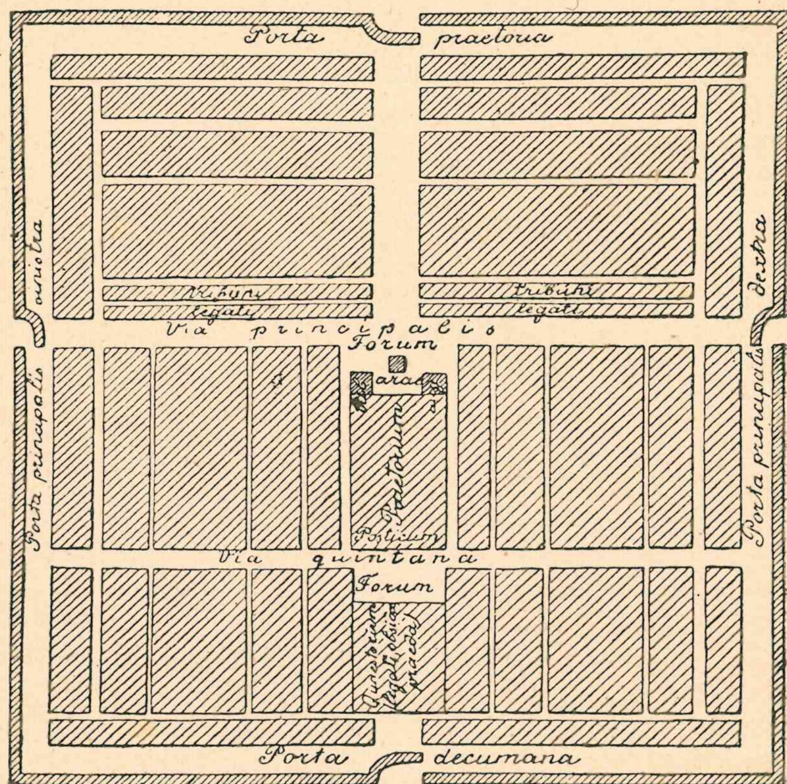
Aquilifer.

II. Equites. Cezario kariuomenėj raiteliais buvo ne romėnai, bet provincijų gyventojai ir samdiniai. Raiteliai buvo skirstomi į *alae* (po 330 vyrų), ala dalinosi į 10 *turmae*, o turma į 3 *decuriae*. Raitelių viršininkas — *praefectus equitum*. Dekurijai vadovavo dekurionas (*decurio*). Raitelių ženklai — vėliavikės (*vexilla*).

III. Fabri — inžinerinė kariuomenės dalis. Šie kareiviai stiprino stovyklą, statė karo pabūklus, statė tiltus, dirbo ir taisė laivus. Jų viršininkas — *praefectus fabrum*.

IV. Impedimenta — gurguolė. Gurguolėj būdavo atsarginiai ginklai, palapinės, rankiniai malūnėliai ir kiti dalykai. Kiekvienas legionas turėjo savo gurguolę. Kareiviai, tarnaują gurguolėj, vadinosi *calones*.

Be šių išvardintųjų kariuomenės dalių, vyriausias vadas turėjo savo garbės sargybą — *cohors praetoria.*

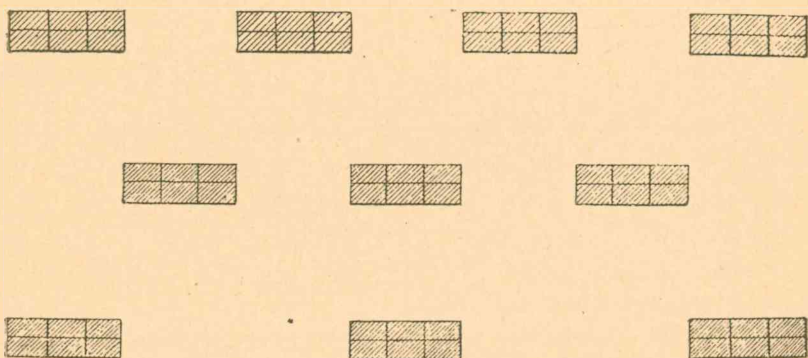
Castra Romana.

Castra. Romėnų kariuomenė naktį praleisdavo stovykloj, kurią apsupdavo pylimu (*agger*) ir grioviu (*fossa*). Jei stovykla padaroma tik vienai nakčiai, vadinosi paprastai — *castra*, jei ilgesniam laikui — *castra stativa* (vasaros stovykla — *castra aestiva*, žiemos — *castra hiberna*). Stovykla būdavo keturkampės išvaizdos. Stovyklą skirstė į atskiras dalis gatvės (via principalis, via praetoria, via quintana). Iš visų 4-rių stovyklos šonų buvo vartai, turintieji savo pavadinimus, tačiau Cezaris mini tik užpakalinius vartus

(*porta decumana*). Vidury stovyklos buvo vado palapinė — *praetorium*. Vartus saugojanti sargyba vadinosi *stationes*. Nakties sargyba (*vigiliae*) pasikeisdavo kas trys valandos. Laikas nuo šeštos val. vakaro iki šeštos val. ryto buvo suskirstytas į 4 tarpus, vadinamus taip pat *vigiliae*.

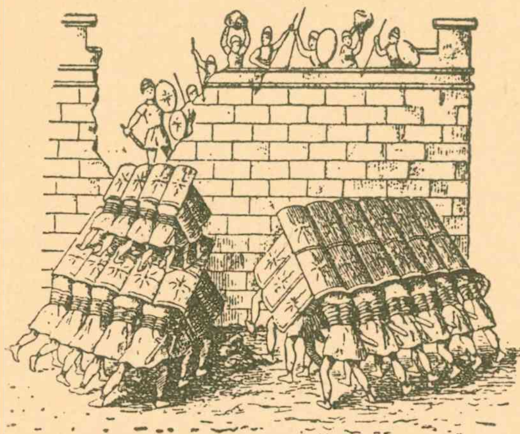
Kariuomenės žygiavimas. Žygiuodama kariuomenė pasiųsdavo pirma savęs pavienius žvalgus (*speculatores*), o kartais ir visą jų būrį (*exploratores*). Žygiuojanti kariuomenė skirstėsi į avangardą (*agmen primum*), centrinę kariuomenę (*agmen, exercitus*) ir ariergardą (*agmen novissimum*).

Dažniausiai pasitaikanti rikiuotės forma — *acies triplex*. Čia kohortos susigrupuodavo trimis eilėmis taip, kad pirmosios eilės

Acies triplex.

sumuštos galėjo pasitraukti atgal pro užpakalinės eilės tarpus. Ypatingesnės rikiuotės formos yra šios: *cuneus* („kylys“), *testudo* („vėžlys“) ir *orbis* („ratas“). Cuneus yra tada, kai kareiviai, norėdami pramušti priešų eiles, puola ankštai susispaudę. Testudo — kada pirmosios eilės kareiviai skydus laiko prieš save vertikaliai, tolimesnieji — ant galvų; tokiu būdu pasidaro lyg ir koks stogas.

Testudo.

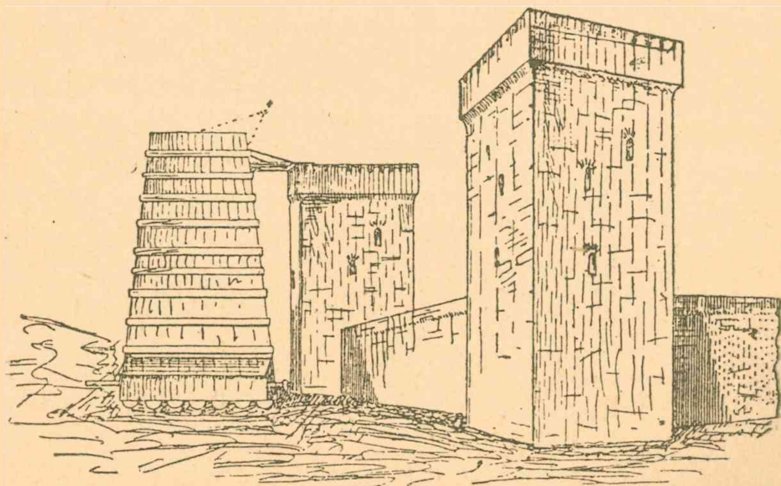
Orbis — kada kareiviai, netaisyklingo keturkampio forma išsirikiavę, ginasi iš visų pusių; viduryje randa apsaugą gurguolė ir sužeistieji kareiviai.

Įsistiprinusių priešų puolimas. Šis puolimas galėjo būti trejopas:

1. *„Ex itinere"* — kada atėjusi kariuomenė negauna pailsėti ir be ypatingų pasiruošimų puola priešus.

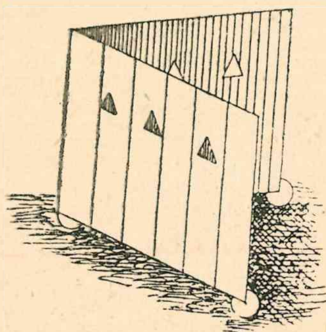
2. *Obsidio, obsessio* — kada norima įsistiprinusius priešus priversti pasiduoti badu.

3. *Oppugnatio* — kada puolimu norima paimti priešus. Šiuo atveju apsupantieji supildavo pylimą (*agger*), pasidarydavo judomuosius bokštus (*turris mobilis*), didelius ant ratukų skydus (*plu-*

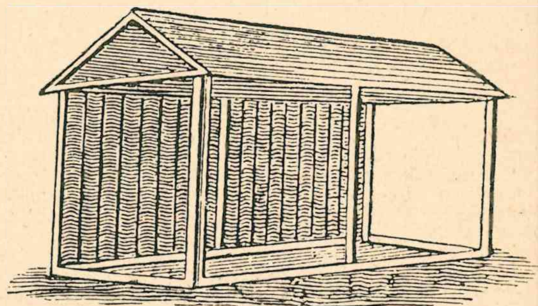

Turris mobilis.

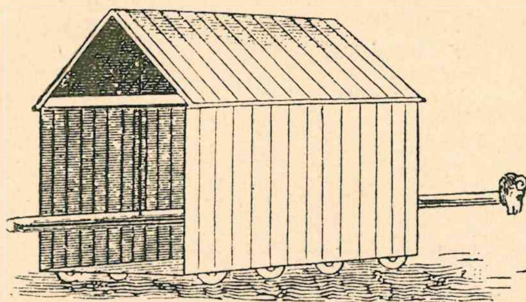
teus), apsaugos pastoges (*vinea*) ir sienolaužius (*aries*). Priešams

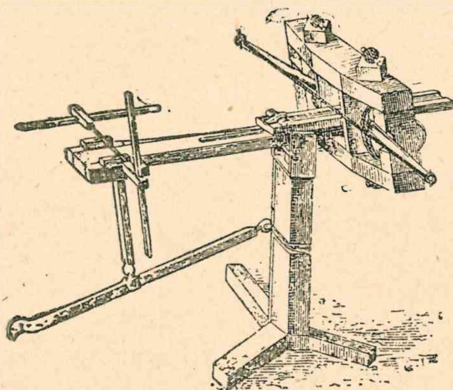
Pluteus.

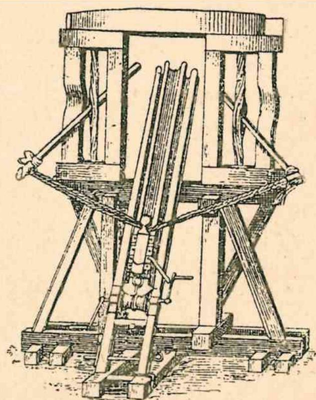
Vinea.

Aries in testudine.

Catapulta.

Ballista.

apšaudyti buvo vartojami šie ginklai (*tormenta*): *catapulta* — ietims svaidyti ir *ballista* — akmenims mėtyti.

TEKSTAS

Tekstas paimtas iš *C. Iuli Caesaris Commentarii Belli Gallici. Edidit Alfredus Klotz. Editio minor. Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri 1929.*

C. IULII CAESARIS
COMMENTARII DE BELLO GALLICO.

LIBER SEXTUS.

1 1 Multis de causis Caesar maiorem Galliae motum exspectans
per Marcum Silanum, Gaium Antistium Reginum, Titum Sextium
2 legatos dilectum habere instituit. Simul ab Gnaeo Pompeio procon-
sule petit, quoniam ipse ad urbem cum imperio rei publicae cau-
sa remaneret, quos ex Cisalpina Gallia consul sacramento rogavis-
3 set, ad signa oonvenire et ad se proficisci iuberet, magni interes-
se etiam in reliquum tempus ad opinionem Galliae existimans tan-
tas videri Italiae facultates, ut siquid esset in bello detrimenti accep-
tum, non modo id brevi tempore sarciri, sed etiam maioribus au-
4 geri copiis posset. Quod cum Pompeius et rei publicae et amici-
tiae tribuisset, celeriter confecto per suos dilectu tribus ante ex-
actam hiemem et constitutis et adductis legionibus duplicatoque
earum cohortium numero, quas cum Quinto Titurio amiserat, et
celeritate et copiis docuit, quid populi Romani disciplina atque
opes possent.

2 1 Interfecto Indutiomaro, ut docuimus, ad eius propinquos a
Treveris imperium defertur. Illi finitimos Germanos sollicitare et pe-
2 cuniam polliceri non desistunt. Cum a proximis impetrare non pos-
sent, ulteriores temptant. Inventis nonnullis civitatibus iure iuran-
do inter se confirmant obsidibusque de pecunia cavent; Ambiori-
3 gem sibi societate et foedere adiungunt. Quibus rebus cognitis
Caesar, cum undique bellum parari videret, Nervios, Atuatucos,
Menapios adiunctis Cisrhenanis omnibus Germanis esse in armis,
Senones ad imperatum non venire et cum Carnutibus finitimisque

civitatibus consilia communicare, a Treveris Germanos crebris le-
gationibus sollicitari, maturius sibi de bello cogitandum putavit.

3
1 Itaque nondum hieme confecta proximis quattuor coactis le-
2 gionibus de improviso in fines Nerviorum contendit; et, prius-
quam illi aut convenire aut profugere possent, magno pecoris atque
hominum numero capto atque ea praeda militibus concessa vasta-
tisque agris in deditionem venire atque obsides sibi dare coë-
3 git. Eo celeriter confecto negotio rursus in hiberna legiones re-
4 duxit. Concilio Galliae primo vere, uti instituerat, indicto, cum reli-
qui praeter Senones, Carnutes Treverosque venissent, initium belli
ac defectionis hoc esse arbitratus, ut omnia postponere videretur,
5 concilium Luteciam Parisiorum transfert. Confines erant hi Senoni-
bus civitatemque patrum memoria coniunxerant, sed ab hoc con-
6 silio afuisse existimabantur. Hac re pro suggestu pronuntiata
eodem die cum legionibus in Senones proficiscitur magnisque
itineribus eo pervenit.

4
1 Cognito eius adventu Acco, qui princeps eius consilii fue-
rat, iubet in oppida multitudinem convenire. Conantibus, prius-
2 quam id effici posset, adesse Romanos nuntiatur. Necessario sen-
tentia desistunt legatosque deprecandi causa ad Caesarem mittunt;
3 adeunt per Haeduos, quorum antiquitus erat in fide civitas. Liben-
ter Caesar petentibus Haeduis dat veniam excusationemque acci-
pit, quod aestivum tempus instantis belli, non quaestionis esse
4 arbitrabatur. Obsidibus imperatis centum hos Haeduis custodien-
5 dos tradit. Eodem Carnutes legatos obsidesque mittunt usi de-
precatoribus Remis, quorum erant in clientela; eadem ferunt res-
6 ponsa. Peragit concilium Caesar equitesque imperat civitatibus.

5
1 Hac parte Galliae pacata totus et mente et animo in bellum
2 Treverorum et Ambiorigis insistit. Cavarinum cum equitatu Seno-
num secum proficisci iubet, nequis aut ex huius iracundia aut ex
3 eo, quod meruerat, odio civitatis motus existat. His rebus consti-
tutis, quod pro explorato habebat Ambiorigem proelio non esse

4 contenturum, reliqua eius consilia animo circumspiciebat. Erant
Menapii propinqui Eburonum finibus, perpetuis paludibus silvis-
que muniti, qui uni ex Gallia de pace ad Caesarem legatos num-
quam miserant. Cum his esse hospitium Ambiorigi sciebat; item
5 per Treveros venisse Germanis in amicitiam cognoverat. Haec
prius illi detrahenda auxilia existimabat, quam ipsum bello laces-
seret, ne desperata salute aut se in Menapios abderet aut cum
6 Transrhenanis congredi cogeretur. Hoc inito consilio totius exer-
citus impedimenta ad Labienum in Treveros mittit duasque ad
eum legiones proficisci iubet, ipse cum legionibus expeditis quin-
7 que in Menapios proficiscitur. Illi nulla coacta manu loci prae-
sidio freti in silvas paludesque confugiunt suaque eodem confe-
runt.

6
1 Caesar partitis copiis cum Gaio Fabio legato et Marco Cras-
so quaestore celeriterque effectis pontibus adit tripertito, aedificia
vicosque incendit, magno pecoris atque hominum numero potitur.
2 Quibus rebus coacti Menapii legatos ad eum pacis petendae causa
3 mittunt. Ille obsidibus acceptis hostium se habiturum numero
confirmat, si aut Ambiorigem aut eius legatos finibus suis recepis-
4 sent. His confirmatis rebus Commium Atrebatem cum equitatu
custodis loco in Menapiis relinquit, ipse in Treveros proficiscitur.

7
1 Dum haec a Caesare geruntur, Treveri magnis coactis pedi-
tatus equitatusque copiis Labienum cum una legione, quae in eorum
2 finibus hiemabat, adoriri parabant. Iamque ab eo non longius
bidui via aberant, cum duas venisse legiones missu Caesaris cog-
3 noscunt. Positis castris a milibus passuum quindecim auxilia
4 Germanorum exspectare constituunt. Labienus hostium cognito
consilio sperans temeritate eorum fore aliquam dimicandi faculta-
tem, praesidio quinque cohortium impedimentis relicto cum XXV
cohortibus magnoque equitatu contra hostem proficiscitur et mille
5 passuum intermisso spatio castra communit. Erat inter Labienum
atque hostem difficili transitu flumen ripisque praeruptis. Hoc

neque ipse transire habebat in animo neque hostes transituros
6 existimabat. Augebatur auxiliorum cotidie spes. Loquitur consulto palam, *quoniam Germani adpropinquare dicantur, sese suas exercitusque fortunas in dubium non devocaturum et postero die*
7 *prima luce castra moturum.* Celeriter haec ad hostes deferuntur, ut ex magno Gallorum equitum numero nonnullos Gallicis rebus
8 favere natura cogebat. Labienus nocte tribunis militum primisque ordinibus convocatis, quid sui sit consilii, proponit et, quo facilius hostibus timoris det suspicionem, maiore strepitu et tumultu, quam populi Romani fert consuetudo, castra moveri iubet. His
9 rebus fugae similem profectionem efficit. Haec quoque per exploratores ante lucem in tanta propinquitate castrorum ad hostes deferuntur.

8
1 Vix agmen novissimum extra munitiones processerat, cum Galli cohortati inter se, *ne speratam praedam ex manibus dimitterent — longum esse perterritis Romanis Germanorum auxilium exspectare, neque suam pati dignitatem, ut tantis copiis tam exiguam manum, praesertim fugientem atque impeditam, adoriri non audeant* — flumen transire et iniquo loco committere proe-
2 lium non dubitant. Quae fore suspicatus Labienus, ut omnes citra flumen eliceret, eadem usus simulatione itineris placide pro-
3 grediebatur. Tum praemissis paulum impedimentis atque in tumulo quodam conlocatis: „Habetis“, inquit, „milites, quam petistis, facul-
4 tatem; hostem impedito atque iniquo loco tenetis: praestate eandem nobis ducibus virtutem, quam saepe numero imperatori praestitistis,
5 atque illum adesse et haec coram cernere existimate“. Simul signa ad hostem converti aciemque derigi iubet et paucis turmis praesidio ad impedimenta dimissis reliquos equites ad latera disponit.
6 Celeriter nostri clamore sublato pila in hostes immittunt. Illi, ubi praeter spem, quos [modo] fugere credebant, infestis signis ad se ire viderunt, impetum [modo] ferre non potuerunt ac primo con-
7 cursu in fugam coniecti proximas silvas petiverunt. Quos Labienus

equitatu consectatus magno numero interfecto, compluribus captis paucis post diebus civitatem recepit. Nam Germani, qui auxilio veniebant, percepta Treverorum fuga sese domum contulerunt.
8 Cum his propinqui Indutiomari, qui defectionis auctores fuerant,
9 comitati eos ex civitate excesserunt. Cingetorigi, quem ab initio permansisse in officio demonstravimus, principatus atque imperium est traditum.

9
1 Caesar, postquam ex Menapiis in Treveros venit, duabus
2 de causis Rhenum transire constituit; quarum una erat, quod auxilia contra se Treveris miserant, altera, ne ad eos Ambiorix
3 receptum haberet. His constitutis rebus paulo supra eum locum,
4 quo ante exercitum traduxerat, facere pontem instituit. Nota atque instituta ratione magno militum studio paucis diebus opus effici-
5 tur. Firmo in Treveris ad pontem praesidio relicto, nequis ab his
6 subito motus oriretur, reliquas copias equitatumque traducit. Ubii, qui ante obsides dederant atque in deditionem venerant, purgandi sui causa ad eum legatos mittunt, qui doceant *neque ex sua civitate auxilia in Treveros missa neque ab se fidem laesam*;
7 petunt atque orant, *ut sibi parcat, ne communi odio Germanorum innocentes pro nocentibus poenas pendant; si amplius obsidum*
8 *velit dari, pollicentur.* Cognita Caesar causa reperit ab Suebis auxilia missa esse, Ubiorum satisfactionem accipit, aditus viasque in Suebos perquirit.

10
1 Interim paucis post diebus fit ab Ubiis certior Suebos omnes in unum locum copias cogere atque iis nationibus, quae sub eorum sunt imperio, denuntiare, uti auxilia peditatus equitatusque
2 mittant. His cognitis rebus rem frumentariam providet, castris idoneum locum deligit; Ubiis imperat, ut pecora deducant suaque omnia ex agris in oppida conferant, sperans barbaros atque imperitos homines inopia cibariorum adductos ad iniquam pugnandi
3 condicionem posse deduci; mandat, ut crebros exploratores in
4 Suebos mittant, quaeque apud eos gerantur, cognoscant. Illi im-

perata faciunt et paucis diebus intermissis referunt: *Suebos omnes,*
posteaquam certiores nuntii de exercitu Romanorum venerint,
cum omnibus suis sociorumque copiis, quas coëgissent, penitus
5 *ad extremos fines se recepisse; silvam ibi esse infinita magni-*
tudine, quae appellatur Bacenis; hanc longe introrsus pertinere
et pro nativo muro obiectam Cheruscos ab Sueborum Suebosque
a Cheruscorum iniuriis incursionibusque prohibere; ad eius silvae
initium Suebos adventum Romanorum exspectare constituisse.

11
1 Quoniam ad hunc locum perventum est, non alienum esse
videtur de Galliae Germaniaeque moribus et, quo differant hae
2 nationes inter se, proponere. In Gallia non solum in omnibus
civitatibus atque in omnibus pagis partibusque, sed paene etiam
3 in singulis domibus factiones sunt, earumque factionum sunt prin-
cipes, qui summam auctoritatem eorum iudicio habere existiman-
tur, quorum ad arbitrium iudiciumque summa omnium rerum
4 consiliorumque redeat. Idque eius rei causa antiquitus institutum
videtur, nequis ex plebe contra potentiorem auxilii egeret. Suos
enim quisque opprimi et circumveniri non patitur neque, aliter
5 si faciat, ullam inter suos habet auctoritatem. Haec eadem ratio
est in summa totius Galliae; namque omnes civitates divisae sunt
in duas partes.

12
1 Cum Caesar in Galliam venit, alterius factionis principes
2 erant Haedui, alterius Sequani. Hi, cum per se minus valerent,
quod summa auctoritas antiquitus erat in Haeduis magnaeque
eorum erant clientelae, Germanos atque Ariovistum sibi adiunxe-
rant eosque ad se magnis iacturis pollicitationibusque perduxerant.
3 Proeliis vero compluribus factis secundis atque omni nobilitate
4 Haeduorum interfecta tantum potentia antecesserant, ut magnam
partem clientium ab Haeduis ad se traducerent obsidesque ab iis
principum filios acciperent et publice iurare cogerent nihil se
contra Sequanos consilii inituros et partem finitimi agri per vim
occupatam possiderent Galliaeque totius principatum obtinerent.

5 Qua necessitate adductus Diviciacus auxilii petendi causa Romam
6 ad senatum profectus infecta re redierat. Adventu Caesaris facta
commutatione rerum, obsidibus Haeduis redditis, veteribus clien-
telis restitutis, novis per Caesarem comparatis, quod ii, qui se
ad eorum amicitiam adgregaverant, meliore condicione atque
aequiore imperio se uti videbant, reliquis rebus eorum gratia
7 dignitateque amplificata Sequani principatum dimiserant. In eorum
locum Remi successerant; quos quod adaequare apud Caesarem
gratia intellegebatur, ii, qui propter veteres inimicitias nullo modo
cum Haeduis coniungi poterant, se Remis in clientelam dicabant.
8 Hos illi diligenter tuebantur; ita et novam et repente collectam
9 auctoritatem tenebant. Eo tum statu res erat, ut longe principes
haberentur Haedui, secundum locum dignitatis Remi obtinerent.

13
1 In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero
atque honore, genera sunt duo. Nam plebes paene servorum ha-
2 betur loco, quae nihil audet per se, nullo adhibetur consilio. Ple-
rique, cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria
potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant. Nobilibus in
3 hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in servos. Sed de his
4 duobus generibus alterum est druidum, alterum equitum. Illi re-
bus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant, reli-
giones interpretantur. Ad hos magnus adulescentium numerus dis-
ciplinae causa concurrit, magnoque hi sunt apud eos honore.
5 Nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque consti-
tuunt et, siquod est facinus admissum, si caedes facta, si de here-
ditate, de finibus controversia est, idem decernunt, praemia poe-
6 nasque constituunt. Siqui aut privatus aut populus eorum de-
creto non stetit, sacrificiis interdicunt. Haec poena apud eos est
7 gravissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac
sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditum eorum ser-
monemque defugiunt, nequid ex contagione incommodi accipiant,
neque his petentibus ius redditur neque honos ullus communica-

8 tur. His autem omnibus druidibus praeest unus, qui summam
9 inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo aut, siqui ex reliquis
excellit dignitate, succedit, aut, si sunt pares, plures suffragio drui-
dum adlegitur; nonnumquam etiam armis de principatu conten-
10 dunt. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio to-
tius Galliae media habetur, considunt in loco consecrato. Huc
omnes undique, qui controversias habent, conveniunt eorumque
11 decretis iudiciisque parent. Disciplina in Britannia reperta atque
12 inde in Galliam translata existimatur, et nunc, qui diligentius eam
rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficis-
cuntur.

14
1 Druides a bello abesse consuerunt neque tributa una cum re-
liquis pendunt [militiae vacationem omniumque rerum habent im-
2 munitatem]. Tantis excitati praemiis et sua sponte multi in discip-
3 linam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. Mag-
num ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos non-
nulli vicenos in disciplina permanent. Neque fas esse existimant ea
litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque
4 rationibus, Graecis utantur litteris. Id mihi duabus de causis in-
stituisse videntur, quod neque in vulgum disciplinam efferri ve-
lint neque eos, qui discunt, litteris confisos minus memoriae stu-
dere, quod fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligen-
5 tiam in perdiscendo ac memoriam remittant. In primis hoc volunt
persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire
ad alios, atque hoc maxime ad virtutem excitari putant metu
6 mortis neglecto. Multa praeterea de sideribus atque eorum motu,
de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum
immortalium vi ac potestate disputant et iuventuti tradunt.

15
1 Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus atque ali-
quod bellum incidit — quod ante Caesaris adventum fere quotan-
nis accidere solebat —, uti aut ipsi iniurias inferrent aut inlatas
2 propulsarent, omnes in bello versantur, atque eorum, ut quisque

est genere copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambac-
tos clientesque habet. Hanc unam gratiam potentiamque nove-
runt.

16 1 Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus,
2 atque ob eam causam, qui sunt adfecti gravioribus morbis quique
in proeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines im-
molant aut se immolaturos vovent, administrisque ad ea sacrificia
3 druidibus utuntur, quod, pro vita hominis nisi hominis vita red-
datur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur,
4 publiceque eiusdem generis habent instituta sacrificia. Alii immani
magnitudine simulacra habent, quorum contexta viminibus mem-
bra vivis hominibus complent; quibus succensis circumventi
5 flamma exanimantur homines. Supplicia eorum, qui in furto aut
latrocinio aut aliqua noxia sint comprehensi, gratiora dis immortali-
bus esse arbitrantur. Sed cum eius generis copia deficit, etiam
ad innocentium supplicia descendunt.

17 1 Deorum maxime Mercurium colunt. Huius sunt plurima si-
mulacra, hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum
atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque
habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem et Martem
2 et Iovem et Minervam. De his eandem fere, quam reliquae gentes,
habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum
atque artificiorum initia tradere, Iovem imperium caelestium tenere,
3 Martem bella regere. Huic, cum proelio dimicare constituerunt,
ea, quae bello ceperint, plerumque devovent; cum superaverunt,
animalia capta immolant, reliquas res in unum locum conferunt.
4 Multis in civitatibus harum rerum extructos cumulos locis con-
5 secratis conspicari licet; neque saepe accidit, ut neglecta quispiam
religione aut capta apud se occultare aut posita tollere auderet,
gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

18 1 Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedicant idque
2 ab druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis

temporis non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales
et mensum et annorum initia sic observant, ut noctem dies sub-
3 sequatur. In reliquis vitae institutis hoc fere ab reliquis differunt,
quod suos liberos, nisi cum adoleverunt, ut munus militiae susti-
nere possint, palam ad se adire non patiuntur filiumque puerili
aetate in publico in conspectu patris adsistere turpe ducunt.

19
1 Viri, quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt,
tantas ex suis bonis aestimatione facta cum dotibus communi-
2 cant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque
servantur; uter eorum vita superavit, ad eum pars utriusque cum
3 fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in uxores sicuti in
liberos vitae necisque habent potestatem; et cum pater familiae
inlustriore loco natus decessit, eius propinqui conveniunt et, de
morte si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem mo-
dum quaestionem habent et, si compertum est, igni atque omni-
4 bus tormentis excruciatas interficiunt. Funera sunt pro cultu Gal-
lorum magnifica et sumptuosa; omniaque, quae vivis cordi fuisse
arbitrantur in ignem inferunt, etiam animalia, ac paulo supra hanc
memoriam servi et clientes, quos ab iis dilectos esse constabat,
iustis funebribus confectis una cremabantur.

20
1 Quae civitates commodius suam rem publicam administrare
existimantur, habent legibus sanctum, siquis quid de re publica
2 a finitimis rumore ac fama acceperit, uti ad magistratum deferat
neve cum quo alio communicet, quod saepe homines temerarios
atque imperitos falsis rumoribus terreri et ad facinus impelli et de
3 summis rebus consilium capere cognitum est. Magistratus, quae
visa sunt, occultant, quaeque esse ex usu iudicaverunt, multitudini
produnt. De re publica nisi per concilium loqui non conceditur.

21
1 Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam neque
druides habent, qui rebus divinis praesint, neque sacrificiis stu-
2 dent. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt et quo-
rum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam, reli-

3 quos ne fama quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus
atque in studiis rei militaris consistit; a parvis labori ac duritiae
student.

22
1 Agri culturae non student, maiorque pars eorum victus in
2 lacte caseo carne consistit. Neque quisquam agri modum certum
aut fines habet proprios, sed magistratus ac principes in annos
singulos gentibus cognationibusque hominum quique una coie-
runt, quantum et quo loco visum est agri, adtribuunt atque anno
3 post alio transire cogunt. Eius rei multas adferunt causas: ne
adsidua consuetudine capti studium belli gerendi agri cultura
commutent; ne latos fines parare studeant potentioresque humili-
ores possessionibus expellant; ne accuratius ad frigora atque
aestus vitandos aedificent; nequa oriatur pecuniae cupiditas, qua
4 ex re factiones dissensionesque nascuntur; ut animi aequitate
plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis
aequari videat.

23
1 Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se vas-
2 tatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant,
expulsos agris finitimos cedere neque quemquam prope se audere
3 consistere. Simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinae in-
4 cursionis timore sublato. Cum bellum civitas aut inlatum defendit
aut infert, magistratus, qui ei bello praesint et vitae necisque ha-
5 beant potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis ma-
gistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius
6 dicunt controversiasque minuunt. Latrocinia nullam habent infa-
miam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventu-
7 tis exercendae ac desidiae minuendae causa fieri praedicant. At-
que ubi quis ex principibus in concilio dixit se ducem fore, qui
sequi velint, profiteantur, consurgunt ii, qui et causam et homi-
nem probant, suumque auxilium pollicentur atque a multitudine
8 conlaudantur; qui ex his secuti non sunt, in desertorum ac pro-
ditorum numero ducuntur, omniumque his rerum postea fides

9 derogatur. Hospitem violare fas non putant; qui quacunque de
causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent sanctosque habent,
hisque omnium domus patent victusque communicatur.

24
1 Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute supe-
rarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique
2 inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaque ea, quae fertilis-
sima Germaniae sunt, loca circum Hercyniam silvam, quam Era-
tostheni et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam
illi Orcyniam appellant, Volcae Tectosages occupaverunt atque
3 sibi consederunt; quae gens ad hoc tempus his sedibus sese
continet summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem.
4 Nunc quoniam in eadem inopia, egestate, patientia, qua (ante)
5 Germani permanent, eodem victu et cultu corporis utuntur, Gallis
autem provinciarum propinquitas et transmarinarum rerum notitia
multa ad copiam atque usus largitur, paulatim adsuefacti superari
multisque victi proeliis ne se quidem ipsi cum illis virtute com-
parant.

25
1 [Huius Hercyniae silvae, quae supra demonstrata est, lati-
tudo novem dierum iter expedito patet; non enim aliter finiri po-
2 test, neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum
et Nemetum et Rauracorum finibus rectaque fluminis Danuvii re-
3 gione pertinet ad fines Dacorum et Anartium. Hinc se flectit si-
nistrorsus diversis a flumine regionibus multarumque gentium
4 fines propter magnitudinem attingit. Neque quisquam est huius
Germaniae, qui se [aut audisse] aut adisse ad initium eius silvae
dicat, cum dierum iter LX processerit, aut, quo ex loco oriatur,
5 acceperit. Multaque in ea genera ferarum nasci constat, quae re-
liquis in locis visa non sint, ex quibus, quae maxime differant a
ceteris et memoriae prodenda videantur, haec sunt.

26
1 Est bos cervi figura, cuius a media fronte inter aures unum cornu
existit excelsius magisque derectum his, quae nobis nota sunt, corni-
2 bus; ab eius summo sicut palmae ramique late diffunduntur. Eadem
3 est feminae marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum.

27 1 Sunt item, quae appellantur alces. Harum est consimilis ca-
pris figura et varietas pellium, sed magnitudine paulo antecedunt
mutilaeque sunt cornibus et crura sine nodis articulisque habent.
2 Neque quietis causa procumbunt neque, siquo adflictae casu con-
3 ciderunt, erigere se ac sublevare possunt. His sunt arbores pro
cubilibus; ad eas se adplicant atque ita paulum modo reclinatae
4 quietem capiunt. Quarum ex vestigiis cum est animadversum a
venatoribus, quo se recipere consuerint, omnes eo loco aut ab
radicibus subruunt aut accidunt arbores, tantum ut summa species
5 earum stantium relinquatur. Huc cum se consuetudine reclinave-
runt, infirmas arbores pondere adfligunt atque una ipsae conci-
dunt.

28 1 Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. Hi sunt mag-
nitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura tauri.
2 Magna vis eorum est et magna velocitas; neque homini neque
3 ferae, quam conspexerunt, parcunt. Hos studiose foveis captos
interficiunt. Hoc se labore durant adulescentes atque hoc gene-
re venationis exercent et, qui plurimos ex his interfecerunt, rela-
tis in publicum cornibus, quae sint testimonio, magnam ferunt
4 laudem. Sed adsuescere ad homines et mansuefieri ne parvuli qui-
5 dem excepti possunt. Amplitudo cornuum et figura et species mul-
6 tum a nostrorum boum cornibus differt. Haec studiose conqui-
sita ab labris argento circumcludunt atque in amplissimis epulis
pro poculis utuntur].

29 1 Caesar, postquam per Ubios exploratores comperit Suebos
se in silvas recepisse, inopiam frumenti veritus, quod, ut supra
demonstravimus, minime omnes Germani agri culturae student,
2 constituit non progredi longius; sed, ne omnino metum reditus
sui barbaris tolleret, atque ut eorum auxilia tardaret, reducto exer-
3 citu partem ultimam pontis, quae ripas Ubiorum contingebat, in
longitudinem pedum ducentorum rescindit atque in extremo pon-
te turrim tabulatorum quattuor constituit praesidiumque cohortium

duodecim pontis tuendi causa ponit magnisque eum locum mu-
nitionibus firmat. Ei loco praesidioque Gaium Volcacium Tul-
4 lum adulescentem praeficit. Ipse, cum maturescere frumenta in-
ciperent, ad bellum Ambiorigis profectus per Arduennam silvam
[quae est totius Galliae maxima atque ab ripis Rheni finibusque
Treverorum ad Nervios pertinet milibusque amplius quingentis in
longitudinem patet], Lucium Minucium Basilum cum omni equi-
tatu praemittit, siquid celeritate itineris atque opportunitate tempo-
5 ris proficere possit; monet, ut ignes in castris fieri prohibeat, ne-
qua eius adventus procul significatio fiat; sese confestim subse-
qui dicit.

30 1 Basilus, ut imperatum est, facit. Celeriter contraque omnium
opinionem confecto itinere multos in agris inopinantes deprehen-
dit. Eorum indicio ad ipsum Ambiorigem contendit, quo in lo-
2 co cum paucis equitibus esse dicebatur. Multum cum in omni-
bus rebus, tum in re militari potest fortuna. Nam (ut) magno ac-
cidit casu, ut in ipsum incautum etiam atque imparatum incide-
ret, priusque eius adventus ab hominibus videretur, quam fama
ac nuntius adferretur, sic magnae fuit fortunae omni militari in-
strumento, quod circum se habebat erepto, raedis equisque com-
3 prehensis ipsum effugere mortem. Sed hoc factum est, quod ae-
dificio circumdato silva — ut sunt fere domicilia Gallorum, qui
vitandi aestus causa plerumque silvarum ac fluminum petunt pro-
pinquitates — comites familiaresque eius angusto in loco paulis-
4 per equitum nostrorum vim sustinuerunt. His pugnantibus illum
in equum quidam ex suis intulit, fugientem silvae texerunt. Sic et
ad subeundum periculum et ad vitandum multum fortuna valuit.

31 1 Ambiorix copias suas iudicione non conduxerit, quod proe-
lio dimicandum non existimaret, an tempore exclusus et repentino
equitum adventu prohibitus, cum reliquum exercitum subsequi cre-
2 deret, dubium est. Sed certe dimissis per agros nuntiis sibi
quemque consulere iussit. Quorum pars in Arduennam silvam,

3 pars in continentes paludes profugit. Qui proximi Oceano fuerunt,
4 insulis se occultaverunt, quas aestus efficere consueverunt. Mul-
ti ex suis finibus egressi se suaque omnia alienissimis credide-
5 runt. Catuvolcus, rex dimidiae partis Eburonum, qui una cum
Ambiorige consilium inierat, aetate iam confectus, cum laborem
belli aut fugae ferre non posset, omnibus precibus detestatus
Ambiorigem, qui eius consilii auctor fuisset, taxo, cuius magna
in Gallia Germaniaque copia est, se exanimavit.

32
1 Segni Condrusique, ex gente et numero Germanorum, qui
sunt inter Eburones Treverosque, legatos ad Caesarem miserunt
oratum, ne se in hostium numero duceret neve omnium Germa-
norum, qui essent citra Rhenum, unam esse causam iudicaret; ni-
2 hil se de bello cogitavisse, nulla Ambiorigi auxilia misisse. Cae-
sar re explorata quaestione captivorum, siqui ad eos Eburones
ex fuga convenissent, ad se ut reducerentur, imperavit; si ita fe-
3 cissent, fines eorum se violaturum negavit. Tum copiis in tres
partes distributis impedimenta omnium legionum Atuatucam con-
4 tulit. Id castelli nomen est. Hoc fere est in mediis Eburonum
finibus, ubi Titurius atque Aurunculeius hiemandi causa consede-
5 rant. Hunc cum reliquis rebus locum probabat, tum, quod su-
perioris anni munitiones integrae manebant, ut militum laborem
sublevaret. Praesidio impedimentis legionem quartam decimam
reliquit, unam ex iis tribus, quas proxime conscriptas ex Italia
6 traduxerat. Ei legioni castrisque Quintum Tullium Ciceronem prae-
ficit ducentosque equites ei attribuit.

33
1 Partito exercitu Titum Labienum cum legionibus tribus ad
Oceanum versus in eas partes, quae Menapios attingunt, proficis-
2 ci iubet, Gaium Trebonium cum pari legionum numero ad eam
3 regionem, quae Atuatucis adiacet, depopulandam mittit, ipse cum
reliquis tribus ad flumen Scaldim, quod influit in Mosam, extre-
masque Arduennae partes ire constituit, quo cum paucis equiti-
4 bus profectum Ambiorigem audiebat. Discedens post diem sep-

timum se reversurum confirmat, quam ad diem ei legioni, quae
5 in praesidio relinquebatur, frumentum deberi sciebat. Labienum
Treboniumque hortatur, si rei publicae commodo facere possint,
ad eam diem revertantur, ut rursus communicato consilio explo-
ratisque hostium rationibus aliud initium belli capere possint.

34
1 Erat, ut supra demonstravimus, manus certa nulla, non oppi-
dum, non praesidium, quod se armis defenderet, sed in omnes
2 partes dispersa multitudo. Ubi cuique aut valles abdita aut locus
silvestris aut palus impedita spem praesidii aut salutis aliquam
3 offerebat, consederat. Haec loca vicinitatibus erant nota, magnam-
que res diligentiam requirebat non in summa exercitus tuenda —
nullum enim poterat universis (a) perterritis ac dispersis periculum
accidere —, sed in singulis militibus conservandis; quae tamen ex
4 parte res ad salutem exercitus pertinebat. Nam et praedae cupidi-
tas multos longius evocabat, et silvae incertis occultisque itineribus
5 confertos adire prohibebant. Si negotium confici stirpemque ho-
minum sceleratorum interfici vellet, dimittendae plures manus di-
6 ducendique erant milites; si continere ad signa manipulos vellet,
ut instituta ratio et consuetudo exercitus Romani postulabat, lo-
cus erat ipse praesidio barbaris, neque ex occulto insidiandi et
7 dispersos circumveniendi singulis deerat audacia. Ut in eiusmodi
difficultatibus, quantum diligentia provideri poterat, providebatur,
ut potius in nocendo aliquid praetermitteretur, etsi omnium ani-
mi ad ulciscendum ardebant, quam cum aliquo militum detrimen-
8 to noceretur. Dimittit ad finitimas civitates nuntios Caesar; omnes
evocat spe praedae ad diripiendos Eburones, ut potius in silvis
Gallorum vita quam legionarius miles periclitetur, simul ut magna
multitudine circumfusa pro tali facinore stirps ac nomen civitatis
9 tollatur. Magnus undique numerus celeriter convenit.

35
1 Haec in omnibus Eburonum partibus gerebantur, diesque
adpetebat septimus, quem ad diem Caesar ad impedimenta legio-
2 nemque reverti constituerat. Hic, quantum in bello fortuna possit

3 et quantos adferat casus, cognosci potuit. Dissipatis ac perterritis
hostibus, ut demonstravimus, manus erat nulla, quae parvam mo-
4 do causam timoris adferret. Trans Rhenum ad Germanos perve-
nit fama diripi Eburones atque ultro omnes ad praedam evocari.
5 Cogunt equitum duo milia Sugambri, qui sunt proximi Rheno,
a quibus receptos ex fuga Tenctheros atque Usipetes supra do-
6 cuimus. Transeunt Rhenum navibus ratibusque triginta milibus
passuum infra eum locum, ubi pons erat perfectus praesidiumque
a Caesare relictum. Primos Eburonum fines adeunt; multos ex
fuga dispersos excipiunt, magno pecoris numero, cuius sunt cu-
pidissimi barbari, potiuntur. Invitati praeda longius procedunt.
7 Non hos palus [in] bello latrociniisque natos, non silvae moran-
tur. Quibus in locis sit Caesar, ex captivis quaerunt; profectum
longius reperiunt omnemque exercitum discessisse cognoscunt.
8 Atque unus ex captivis: „Quid vos“, inquit, „hanc miseram ac
tenuem sectamini praedam, quibus licet iam esse fortunatissimos?
9 Tribus horis Atuatucam venire potestis; huc omnes suas fortunas
exercitus Romanorum contulit; praesidii tantum est, ut ne murus
quidem cingi possit neque quisquam egredi extra munitiones
10 audeat“. Oblata spe Germani, quam nacti erant praedam, in oc-
culto relinquunt; ipsi Atuatucam contendunt usi eodem duce, cuius
haec indicio cognoverant.

36
1 Cicero, qui omnes superiores dies praeceptis Caesaris sum-
ma diligentia milites in castris continuisset ac ne calonem qui-
dem quemquam extra munitionem egredi passus esset, septimo
die diffidens de numero dierum Caesarem fidem servaturum,
quod longius eum progressum audiebat, neque ulla de reditu
2 eius fama adferebatur, simul eorum permotus vocibus, qui illius
patientiam paene obsessionem appellabant; siquidem ex castris
egredi non liceret, nullum eiusmodi casum exspectans, quo novem
oppositis legionibus maximoque equitatu, dispersis ac paene de-
letis hostibus in milibus passuum tribus offendi posset, quinque

cohortes frumentatum in proximas segetes mittit, quas inter et
3 castra unus omnino collis intererat. Complures erant in castris
ex legionibus aegri relicti; ex quibus, qui hoc spatio dierum con-
valuerant, circiter trecenti sub vexillo una mittuntur; magna prae-
terea multitudo calonum, magna vis iumentorum, quae in castris
subsederat, facta potestate sequitur.

37
1 Hoc ipso tempore [et] casu Germani equites interveniunt
protinusque eodem illo, quo venerant, cursu ab decumana porta
2 in castra inrumpere conantur, nec prius sunt visi obiectis ab ea
parte silvis, quam castris adpropinquarent, usque eo, ut, qui sub
vallo tenderent mercatores, recipiendi sui facultatem non haberent.
3 Inopinantes nostri re nova perturbantur, ac vix primum impetum
4 cohors in statione sustinet. Circumfunduntur hostes ex reliquis
5 partibus, siquem aditum reperire possint. Aegre portas nostri
tuentur; reliquos aditus locus ipse per se munitioque defendit.
6 Totis trepidatur castris, atque alius ex alio causam tumultus quaerit;
neque, quo signa ferantur, neque, quam in partem quisque con-
7 veniat, provident. Alius castra iam capta pronuntiat, alius deleto
exercitu atque imperatore victores barbaros venisse contendit.
8 Plerique novas sibi ex loco religiones fingunt Cottaeque et Titurii
calamitatem, qui in eodem castello occiderint, ante oculos ponunt.
9 Tali timore omnibus perterritis confirmatur opinio barbaris, ut ex
10 captivo audierant, nullum esse intus praesidium. Perrumpere ni-
tuntur seque ipsi adhortantur, ne tantam fortunam ex manibus
dimittant.

38
1 Erat aeger in praesidio relictus Publius Sextius Baculus, qui
primum pilum apud Caesarem duxerat, cuius mentionem superio-
2 ribus proeliis fecimus, ac diem iam quintum cibo caruerat. Hic
diffisus suae atque omnium saluti inermis ex tabernaculo prodit;
videt imminere hostes atque in summo rem esse discrimine; capit
3 arma a proximis atque in porta consistit. Consequuntur hunc
centuriones eius cohortis, quae in statione erat; paulisper una

4 proelium sustinent. Relinquit animus Sextium gravibus acceptis
5 vulneribus; deficiens aegre per manus tractus servatur. Hoc spa-
tio interposito reliqui se confirmant tantum, ut in munitionibus
consistere audeant speciemque defensorum praebeant.

39 1 Interim confecta frumentatione milites nostri clamorem exau-
diunt; praecurrunt equites; quanto res sit in periculo, cognoscunt.
2 Hic vero nulla munitio est, quae perterritos recipiat; modo con-
scripti atque usus militaris imperiti ad tribunum militum centurio-
3 nesque ora convertunt; quid ab his praecipiatur, exspectant. Nemo
4 est tam fortis, quin rei novitate perturbetur. Barbari signa procul
conspicati oppugnatione desistunt; redisse primo legiones credunt,
quas longius discessisse ex captivis cognoverant; postea despec-
ta paucitate ex omnibus partibus impetum faciunt.

40 1 Calones in proximum tumulum procurrunt. Hinc celeriter
deiecti in signa se manipulosque coniciunt; eo magis timidos
2 perterrent milites. Alii, cuneo facto, ut celeriter perrumpant, cen-
sent, quoniam tam propinqua sint castra, et si pars aliqua circum-
3 venta ceciderit, at reliquos servari posse confidunt; alii, ut in iugo
4 consistant atque eundem omnes ferant casum. Hoc veteres non
probant milites, quos sub vexillo una profectos docuimus. Itaque
inter se cohortati duce Gaio Trebonio equite Romano, qui iis
erat praepositus, per medios hostes perrumpunt incolumesque ad
5 unum omnes in castra perveniunt. Hos subsecuti equites calones-
6 que eodem impetu militum virtute servantur. At ii, qui in iugo
constiterant, nullo etiamnunc usu rei militaris percepto neque in
eo, quod probaverant, consilio permanere, ut se loco superiore
defenderent, neque eam, quam profuisse aliis vim celeritatemque
viderant, imitari potuerunt, sed se in castra recipere conati ini-
7 quum in locum demiserunt. Centuriones, quorum nonnulli ex
inferioribus ordinibus reliquarum legionum virtutis causa in su-
periores erant ordines huius legionis traducti, ne ante partam rei
8 militaris laudem amitterent, fortissime pugnantes conciderunt. Mi-

litum pars horum virtute submotis hostibus praeter spem incolu-
mis in castra pervenit, pars a barbaris circumventa periit.

41 1 Germani desperata expugnatione castrorum, quod nostros
iam constitisse in munitionibus videbant, cum ea praeda, quam
2 in silvis deposuerant, trans Rhenum sese receperunt. Ac tantus
fuit etiam post discessum hostium terror, ut ea nocte, cum Gaius
Volusenus missus cum equitatu in castra venisset, fidem non fa-
3 ceret adesse cum incolumi Caesarem exercitu. Sic omnium ani-
mos timor occupaverat, ut paene alienata mente deletis omnibus
copiis equitatum se ex fuga recepisse dicerent neque incolumi
4 exercitu Germanos castra oppugnaturos fuisse contenderent. Quem
timorem Caesaris adventus sustulit.

42 1 Reversus ille, eventus belli non ignorans, unum quod co-
hortes ex statione et praesidio essent emissae questus — ne mi-
2 nimum quidem casu locum relinqui debuisse — multum fortu-
nam in repentino hostium adventu potuisse iudicavit, multo etiam
amplius, quod paene ab ipso vallo portisque castrorum barbaros
3 avertisset. Quarum omnium rerum maxime admirandum videban-
tur, quod Germani, qui eo consilio Rhenum transierant, ut Am-
biorigis fines depopularentur, ad castra Romanorum delati opta-
tissimum Ambiorigi beneficium obtulerant.

43 1 Caesar rursus ad vexandos hostes profectus magno coacto
(equitum) numero ex finitimis civitatibus in omnes partes dimittit.
2 Omnes vici atque omnia aedificia, quae quisque conspexerat, in-
cendebantur, pecora interficiebantur, praeda ex omnibus locis
3 agebatur; frumenta non solum a tanta multitudine iumentorum at-
que hominum consumebantur, sed etiam anni tempore atque im-
bribus procubuerant, ut, siqui etiam in praesentia se occultassent
tamen his deducto exercitu rerum omnium inopia pereundum
4 videretur. Ac saepe in eum locum ventum est tanto in omnes
partes diviso equitatu, ut [non] modo visum ab se Ambiorigem
in fuga circumspicerent captivi nec plane etiam abisse ex con-

spectu contenderent, ut spe consequendi inlata atque infinito labore suscepto, qui se summam a Caesare gratiam inituros putarent, paene naturam studio vincerent semperque paulum ad summam felicitatem defuisse videretur, atque ille latebris aut silvis aut saltibus se eriperet et noctu occultatus alias regiones partesque peteret non maiore equitum praesidio quam quattuor, quibus solis vitam suam committere audebat.

44 1 Tali modo vastatis regionibus exercitum Caesar duarum
cohortium damno Durocortorum Remorum deduxit concilioque
in eum locum Galliae indicto de coniuratione Senonum et Car-
2 nutum quaestionem habere instituit et de Accone, qui princeps
eius consilii fuerat, graviore sententia pronuntiata more maiorum
3 supplicium sumpsit. Nonnuli iudicium veriti profugerunt. Quibus
cum aqua atque igni interdixisset, duas legiones ad fines Treve-
rorum, duas in Lingonibus, sex reliquas in Senonum finibus
Agedinci in hibernis conlocavit frumentoque exercitu proviso, ut
instituerat, in Italiam ad conventus agendos profectus est.

PAAIŠKINIMAI

SUTRUMPINIMAI.

abl.	=	ablativus.
abl. abs.	=	ablativus absolutus.
acc. cum inf.	=	accusativus cum infinitivo.
adi.	=	adiectivum.
adv.	=	adverbium.
c.	=	commune.
comp.	=	comparativus.
coni.	=	coniunctio.
dat.	=	dativus.
depon.	=	deponens.
f.	=	femininum.
gen.	=	genetivus.
i. e.	=	id est.
indef.	=	indefinitum.
inf.	=	infinitivus.
interr.	=	interrogativum.
m.	=	masculinum.
n.	=	neutrum.
nom. cum inf.	=	nominativus cum infinitivo.
obi.	=	obiectivus.
pron.	=	pronomen.
sc., scil.	=	scilicet (suprantama, būtent).
subst.	=	substantivum.
superl:	=	superlativus.

---

dabart.	=	dabartinis.
Paaišk.	=	Paaiškinimai.
plg.	=	palygink.
ž.	=	žiūrėk.

Kiti sutrumpinimai patys savaime suprantami.

C. Julii Caesaris Belli Gallici

Liber sextus.

PAAIŠKINIMAI.

I. Gallijos bruzdėjimas.

(cap. 1—8).

1.

1. **maiorem Galliae motum exspectans**: laukdamas didesnio Gallijos bruzdėjimo, kaip tas, kuris įvyko pereitais (54 m. pr. Kr.) metais, apie kurį Cezaris kalba 5-joj knygoj. **Gaium Antistium Reginum**: romėnai paprastai turėdavo tris pavadinimus: pirmas — asmens vardas (*praenomen*), antras — giminės pavadinimas (*nomen gentilicium*) ir trečias — pravardė, prievardis (*cognomen*). Šį prievardį ne visi romėnai turėjo. Kartais, be šių trijų pavadinimų, turėjo dar ir ketvirtą, kurį paprastai gaudavo dėl kokio nors pasižymėjimo (*agnomen*). **dilectum habere** = padaryti naujokų ėmimą.

2. **ab Gneo Pompeio proconsule petit**: nors tuo laiku Pompejus buvo Ispanijos prokonsulu, tačiau jis gyveno arti Romos, kadangi senatas buvo jam pavedęs duonos supirkinėjimą (*praefectura annonae*); 53 m. pr. Kr. senatas leido Pompejui rinkti kareivius ir tose provincijose, kurios nebuvo Pompejaus žinioje. Tokiu būdu Pompejus galėjo rinkti kariuomenę ir Cezario provincijoj (*in Gallia citeriore*). **ipse**, i. e. Pompeius. **ad urbem**, i. e. Romam. **cum imperio**: Pompejus, kaip prokonsulas, turėjo *imperium*. **rei publicae causa** = dėl valstybės gerovės. **ad se proficisci iuberet**: coniunctivus, pareinąs nuo *petit* (praleista *ut*); prie *convenire* ir *proficisci* papildinys: quos... rogasset. **con-**

sulis (gen. obi.) **sacramento** (abl. instrum.) **rogavisset**: milites sacramento consulis rogare = konsulo vardu prisiekdinti vėliavai kareivius, prisiekdinti konsului; šią priesaikos formulę pasakydavo vienas naujokas, o kiti, po vieną šaukiami, tik pritardavo: *idem in me.*

3. **magni** (gen. pretii) **interesse ad opinionem Galliae** — labai svarbu palaikyti Gallijoj išsiplėtusią nuomonę apie Romos galybę. **tantas videri... facultates**: acc. cum inf., pareinąs nuo *interesse*; facultates čia = karo pajėgos. **si quid... detrimenti acceptum... id resarciri... augeri**: tik *resarciri* priklauso prie *detrimentum*, o prie *augeri* neišreikštas veiksnys — exercitus.

4. **Quod cum Pompeius rei publicae et amicitiae** (dat. commodi) **tribuisset** = kada P. tat dėl valstybės gerovės ir dėl draugiškumo padarė. **per suos**, i. e. legatos. **ante exactam hiemem** = prieš pasibaigiant žiemai. **constitutis et adductis**: constituere legionem = surinkti, sutvarkyti legioną, **adductis**, i. e. ad Caesarem. **amiserat**: praėjusiais metais kovoj su eburonais Cezaris prarado 15 kohortų, kurioms vadovavo Q. Titurius Sabinus ir L. Aurunculeius Cotta. **quid** = quantum. **disciplina** = kariška drausmė. **opes**, panašiai kaip 3 § facultates.

2.

1. **Interfecto Indutiomaro**: apie Induciomaro užmušimą Cezaris kalba V kn. 58 sk. Jis buvo legato Labieno nugalėtas ir bebėgdamas žuvo.

2. **impetrare non possent** = negavo pritarimo. **temptant**: čia temptare = kurstyti. **iure iurando inter se confirmant** (scil. Treveri et nonnullae civitates) = sustiprina sutartį priesaika. **obsidibusque de pecunia cavent** = įkaitais apsaugoja pinigų sumokėjimą. **societate et foedere** — *hendiadys* (figūra, kurioj vienas ir tas pat dalykas yra reiškiamas dviem žodžiais, sujungtais jungtuku que, et, ac arba atque, o tie žodžiai tik labiau vienas antrą papildo). **Ambiorigem sibi societate et foedere adiungunt** — laisv. vert.: su Ambiorigu padaro draugišką sutartį.

3. adiunctis... Germanis = susijungę... su germanais. **ad imperatum** = įsakius. **consilia communicare**: consilium cum aliquo communicare = tartis su kuo nors, pasidalyti su kuo nors savo sumanymais. **maturius** (quam fieri solebat) paaiškinamas toliau žodžiais: *nondum hieme confecta.*

3.

1. nondum hieme confecta (abl. abs.) = dar nepasibaigus žiemai, nors dar žiema nebuvo pasibaigus; žiemą kariuomenė paprastai nekariaudavo ir būdavo *in hibernis.* Šią žiemą Cezaris praleido ties Samarobrivos (dabart. *Amiens*) miestu. **convenire,** scil. ad pugnandum.

2. in deditionem venire = pasiduoti. **sibi,** i. e. Caesari.

4. uti instituerat = ut facere consuerat, instituto suo. **hoc** — jų nepasirodymą. **concilium... transfert**: norėdamas būti arčiau senonų, seimą perkelia į Lueciją (dabart. Paryžių).

5. hi, i. e. Parisii. **civitatemque patrum memoria coniunxerant** (scil. cum iis) = nelabai seniai (sentėvių laikais) buvo susijungę į vieną valstybę. **ab hoc consilio afuisse**: ab hoc consilio abesse = neprisidėti prie šio sumanymo, sąmokslo.

6. hac re: apie seimo perkėlimą į Luteciją. **pro suggestu** = iš tribūnos. **in Senones** = in fines Senonum. **magnis itineribus** = skubiai; *iter* čia ne kelias, bet kelionės protarpis, kuris atliekamas nuo vieno sustojimo ligi kito. Paprastai kariuomenė per dieną eidavo 6 — 7 valandas ir nueidavo apie 20 mylių (apie 30 kilometrų), o skubiai („magnis itineribus“) žygiuodama, eidavo per dieną 8 — 9 valandas ir nueidavo apie 24 mylias (apie 36 kilometrus). Mylia = 1000 rom. žingsnių = 1500 mtr.; rom. žingsnis (passus) = 5 pėdoms.

4.

1. Conantibus (dativus, pareinąs nuo *nuntiatur*) — bebandant jiems susirinkti.

2. Necessario sententia desistunt = aplinkybių verčiami atsisako nuo sumanymo. **deprecandi causa:** versti bendra-

timi. **per Haeduos** = hedujams tarpininkaujant. **quorum... in fide** = kurių globoje.

3. **aestivum tempus instantis belli** (gen. possessivus)... (tempus) **esse** = vasaros laikas esąs reikalingas prieš akis stovinčiam karui, o ne tardymui.

4. **obsidibus imperatis**: čia imperare = reikalauti. **hos Haeduis custodiendos tradit** = juos paveda hedujų priežiūrai.

5. **eodem**: į senonų kraštą. **usi deprecatoribus Remis** (abl. instrum.) = pasinaudoję remų tarpininkavimu. **ferunt**: čia = accipiunt.

6. **peragit concilium**: peragere — padaryti iki galo, pabaigti; čia peragere concilium = paleisti seimą. **equites... imperat** = įsako pristatyti... raitelių.

5.

1. **totus et mente et animo... insistit** = visą dėmesį ir rūpestį nukreipė. **Treverorum** (= cum Treveris) **et Ambiorigis**: gen. obi.

2. **Cavarinum**: Cezaris Kavariną buvo paskyręs senonų karaliumi, bet senonai jį išsivijo; Kavarinas tada ieško Cezario pagalbos, o Cezaris, bijodamas, kad nekiltų koks nors sąmyšis, paima jį su savim. **nequis** (adi.) **aut ex huius** (gen. subi.) **iracundia aut ex eo, quod meruerat, odio civitatis motus existat** = kad dėl jo keršto ar dėl tos neapykantos, kurią jis buvo nusipelnęs, nekiltų koks...

3. **pro explorato habebat**: pro explorato habere = laikyti neabejotinu dalyku, būti tikram. **proelio non esse contenturum**: proelio contendere = kautis. **animo circumspiciebat** (imperfectum de conatu) = mėgino įspėti.

4. **de pace** = dėl taikos, prašyti taikos. **cum his esse hospitium Ambiorigi**: mihi est tecum hospitium = aš su tavim esu geruose santykiuose, palaikau vaišingumo santykius; *hospitium* — vaišingumo ryšys buvo praktikuojamas ne tik tarp atskirų asmenų, bet ir tarp valstybių (*hospitium publicum*). Asmenį, su kuriuo kas nors turėjo *hospitium*, maloniai priimdavo, leisdavo

savo name pagyventi, vaišindavo, dovanomis apdovanodavo ir t. t.; išlaidas, kurios būdavo padaromos atliekant *hospitium publicum*, apmokėdavo valstybės iždas. **per Treveros**: kaip VI. 4, 2 per Haeduos. **venisse Germanis in amicitiam**: in amicitiam venire alicui = susibičiuliuoti su kuo nors.

5. **illi** (dativus, pareinąs nuo *detrahenda*) **detrahenda** (esse): detrahere alicui = atimti iš ko nors. **in Menapios** = in fines Menapiorum. **congredi** = se coniungere.

6. **Hoc inito consilio**: inire consilium = sudaryti planą. **in Treveros**, kaip aukščiau *in Menapios*.

6.

1. **partitis**, nors verbum depon., pavartotas neveikiamosios rūšies prasme. **effectis pontibus**: manoma, kad tie tiltai buvę padaryti nepereinamose balų vietose. **aedificia** — atskirus trobesius.

3. **hostium** (eos) **se habiturum numero**: hostium numero habere = laikyti priešais. **finibus suis recepissent**: finibus suis recipere = priimti į savo kraštą.

4. **His confirmatis rebus** = his rebus constitutis (VI, 5, 3). **custodis loco... relinquit** = palieka kaip saugotoją.

7.

1. **Dum haec... geruntur** = kol tai daroma. **parabant** = rengėsi.

2. **non longius bidui via** = non longius quam bidui viā; bidui — gen. qualitatis; abl., pareinąs nuo *abesse*.

3. **a milibus passuum quindecim** (= už 15.000 žingsnių): jei nepažymima vieta, nuo kurios matuojamas atstumas, vartojamas ablativus su prielinksniu *a*. Romėnų žingsnis = du normalūs žingsniai.

4. **temeritate**: abl. causae. **fore** (= futuram esse) **aliquam dimicandi facultatem**: est dimicandi facultas = pasitaiko proga susiremti. **quinque cohortium**: gen. qualitatis. **XXV cohortibus**; 25 kohortos = $2^1/_2$ legiono. **mille passuum in**

termisso = už 1000 žingsnių. **communit**: stipriau negu *ponit*.

5. **difficili transitu... ripisque praeruptis**: abl. qualitatis. **flumen**: spėjama, kad tai buvusi *Ourthe* upė. **habebat in animo**: habeo in animo = ketinu, manau.

6. **Augebatur... spes**: gallams. **quoniam... dicantur**: tiesioginėj kalboj po *quoniam* vartojamas indicativus. **in dubium non devocaturum** = nestatysiąs į pavojų. Tai sako tyčiomis, kad priešus suklaidintų.

7. **ut... cogebat** (scil. deferre); ut comparativum, tačiau *ut* čia geriau versti *nes*. **natura** — tėvynės meilė.

8. **primisque ordinibus** = centurionibusque primorum ordinum; *primi ordines* — šešių pirmosios kohortos centurijų viršininkai. **quid sui sit consilii** (gen. partitivus) = koks esąs jo planas. **quo** (= ut eo) ...**det**; tikslo sakinys. **maiore strepitu et tumultu**: abl. modi. **quam populi Romani fert consuetudo** = kaip kad paprastai romėnai daro.

9. **His rebus**: abl. causae. **in tanta propinquitate**: nurodoma priežastis.

8.

1. **Vix... processerat, cum... cohortati... non dubibant**: cum inversum. **agmen novissimum** ž. Žod. *novus*. **cohortati inter se**: geriausia versti pagrindiniu sakiniu. **longum esse... neque suam pati dignitatem**: oratio obliqua; verbum regens — *cohortati*. **tantis copiis**: abl. abs. **iniquo loco**: versti nuolaidos aplinkybe (nors ir...). **non dubitant** = nusprendžia.

2. **Quae fore suspicatus** = numatydamas, kad tai gali įvykti. **eadem usus simulatione itineris** = tęsdamas tariamąjį atsitraukimą.

4. **nobis ducibus**: daugiskaita pavartota, nes Labienas kalba ne tik savo, bet ir aukštesniųjų karininkų vardu. **imperatori**, i. e. Caesari. **coram** = savo akimis.

5. **signa ad hostem converti aciemque derigi iubet**: = įsako pasukti į priešo pusę ir išsirikiuoti. **turmis**: raitelių ka-

riuomenė dalinosi į *alae* (po 330 vyrų), alae dalinosi į *turmae* (po 33 vyrus), o turmae dalinosi į *decuriae* (po 11 vyrų). **praesidio**: dat. finalis.

6. **praeter spem** = visai netikėtai. **infestis signis** (abl. modi) = pasiruošę į mūšį. **ad** = contra. **impetum** [modo] **ferre non potuerunt ac** = ne tik negalėjo sulaikyti puolimo, bet ir. **primo concursu** (abl. abs.) = po pirmo susidūrimo. **in fugam coniecti**: in fugam conicere = priversti bėgti. **silvas petiverunt** = pasileido į girias.

7. **civitatem recepit** (scil. in deditionem): dalelė *re-* parodo, kad Cezaris treverus jau ne pirmą kartą paėmė. **auxilio**: dat. finalis. **percepta** = audita. **sese domum contulerunt** = sugrįžo namo.

9. **permansisse in officio**: permansit in officio = liko ištikimas savo pareigoms (Cingetorigas liko ištikimas romėnams). **principatus atque imperium**: valdžia taikos ir karo metu. **est traditum**: tarinys paprastai esti derinamas su artimiausiuoju veiksniu.

II. Antras Cezario žygiavimas į Germaniją.

(cap. 9—28).

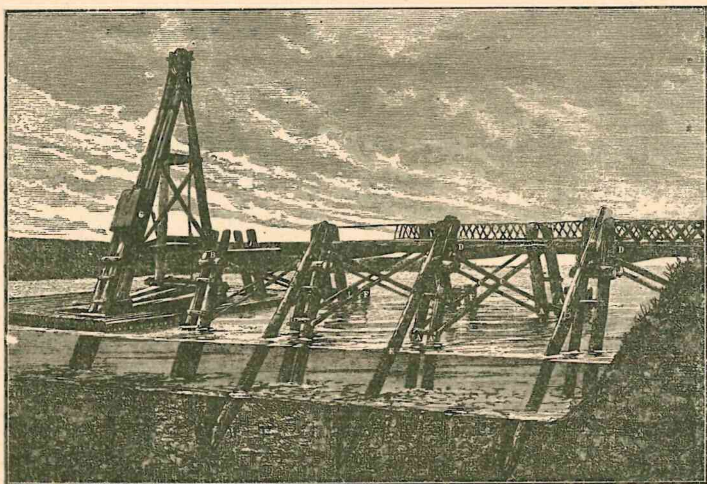
9.

1. **Rhenum transire**: antru kartu; apie pirmą persikėlimą per Reiną Cezaris kalba IV, 16—19.

2. **contra se** vietoj contra eum (Caesarem). **miserant**, scil. Germani Transrhenani.

3. **supra**: truputį labiau į pietus, negu pirmą kartą (55 m. pr. Kr.).

4. **Nota atque instituta ratione**: su tilto statyba susipažino, pirmą kartą keldamiesi per Reiną. **magno... studio**: abl. causae.

Tiltas ant Reino (rekonstrukcija).

5. **ab his** i. e. Treveris.

6. **purgandi sui causa** — versti bendratimi: pasiteisinti. **ab se** i. e. Treveris.

7. **petunt atque orant** (hendiadys; ž. Paaišk. 2, 2) = labai prašo. **communi odio**: abl. causae. **poenas pendant**: poenas pendere = būti nubaustam. **amplius** = ampliorem numerum. **dari** vietoj (se) daturos esse.

8. **Cognita... causa**: cognoscere causam = ištirti reikalą, dalyką. **aditus viasque**: hendiadys.

10.

1. **omnes** pažymi *copias*, o ne *Suebos*. **denuntiarę**: čia = imperare, todėl po jo eina ut obiectivum.

2. **imperitos** scil. belli gerendi. **ad iniquam pugnandi condicionem posse deduci** (=deductum iri): ad iniquam p. c. deducere = priversti kautis nepatogiose sąlygose.

3. **crebros**: versti prieveiksmiu. **cognoscant**: coniunctivus, pareinąs nuo *ut*.

4. **imperata faciunt** = padaro, kas įsakyta. **paucis diebus intermissis** = po kelių dienų. **nuntii** = žinios. **penitus ad extremos fines**= toli į šalies gilumą.

5. **infinita magnitudine**: abl. qualitatis. **Bacenis**: daugiau šis vardas nepasitaiko. Šioji giria, dalis Hercinijos girios, skyrė cheruskus nuo svebų. **pro nativo muro obiectam** (silvam) = būdama iš prigimties siena. **initium silvae**: vakarų pusėj.

11.

Cezaris nuo 11 iki 28 šios knygos skyrelio kalba apie gallus ir germanus — karo žygiai pertraukiami ir teikiama daug brangintinų etnografinių žinių. Ypatingos priežasties tokią pertrauką padaryti nebuvo; bet, matyt, Cezaris norėjo tuo būdu atitraukti skaitytojo dėmesį nuo karo žygių, kurie, tur būt, kaip ir pirmą kartą, nepuikiausiai sekėsi.

1. **non alienum esse videtur... proponere**= rodosi, ne pro šalį būtų papasakoti.

2. **non solum in omnibus civitatibus atque in omnibus pagis partibusque** (civitatum)= ne tik visose valstybėlėse, visose srityse ir apskritai visose valstybės dalyse. Valstybė be *pagus* galėjo turėti ir kitokių padalinimų. **in singulis domibus**= kiekviename name (kiekvienoj šeimynoj).

3. **eorum** (Gallorum) **iudicio**: abl. limitationis. **quorum** pažymi *qui existimantur*, o ne *eorum*. **ad arbitrium iudiciumque summa omnium rerum consiliorumque redeat** = kad visuose dalykuose ir sumanymuose jų nuomonė ir sprendimas būtų paskutinis žodis.

4. **eius rei causa** = dėl to. **auxilii** pareina nuo *egeret*; paprastai po *egeo* eina ablativus. **enim quisque... non patitur** = nes nė vienas (partijos vadas) neleidžia. **neque... habet** = ir... neturėtų.

5. **Haec eadem ratio est in summa totius Galliae** = panaši tvarka yra visoj Gallijoj. **civitates** = giminės. **in partes** = į partijas.

12.

2. **Hi** i. e. Sequani. **cum per se minus valerent** = kadangi patys per maža turėjo reikšmės. **antiquitus** = nuo senų laikų. **magnae eorum** (gen. possessivus) **erant clientelae** = daug turėjo klientų (globojo daug tautelių). **sibi adiunxerant** = secum coniunxerant. **ad se... perduxerant** = patraukė į savo pusę.

3. **Proeliis vero compluribus factis secundis** = o po daugelio pasisekusių mūšių. **tantum antecesserant** = tiek įsigalėjo.

4. **obsides... filios**: acc. duplex. **publice** = tautos vardu. **nihil se contra Sequanos consilii** (gen. part.) **inituros** = kad jie (hedujai) jokio sąmokslo nedarysią prieš sekvanus. **per vim** = prievarta, jėga.

5. **profectus infecta re redierat** — versti dviem sakiniais: nuvyko, bet nieko nepešęs (neatlikęs reikalo) sugrįžo. Tai įvyko 61 m. pr. Kr.

6. **Adventu** (abl. temporis et causae) **Caesaris facta commutatione rerum** = aplinkybėms su Cezario atvykimu pasikeitus. Ypač tada tos aplinkybės pasikeitė, kada buvo nugalėtas Ariovistas. **eorum** i. e. Haeduorum. **meliore condicione atque aequiore imperio se uti videbant** = matė, kad jie naudojasi geresnėmis sąlygomis ir teisingesne valdžia. **reliquis rebus** (abl. modi) **eorum gratia dignitateque amplificata** = visais kitais atžvilgiais jų (hedujų) reikšmę ir pagarbą padidinus.

7. **In eorum locum... successerant** = jų vietą užėmė. **quos quod adaequare apud Caesarem gratia intellegebatur** — versti šia tvarka: quod intellegebatur (= kadangi buvo aišku) quos (Remos) apud Caesarem (Haeduos) adaequare gratia; adaequo gratiā = turiu tiek pat prielankumo. **se Remis in clientelam dicabant** = pasidavė remų globai.

8. **tenebant** = išlaikė, išsaugojo.

9. **tum**: Cezariui antru kartu žygiuojant į Germaniją, vadinasi, 53 m. pr. Kr. **Eo tum statu** (abl. qualitatis) **res erat** = tad aplinkybės tuo laiku buvo tokios. **longe principes habe-**

rentur = pačiais svarbiausiais buvo laikomi. **secundum**: *asyndeton* (asyndeton — gram. figūra, kada tarp dviejų arba daugiau žodžių išleidžiamas jungtukas; šiuo atveju išleistas jungtukas *o*).

13.

1. **qui aliquo sunt numero atque honore** (abl. qualit.) = kurie įsigijo nemaža reikšmės ir pagarbos. **genera** = luomai. **plebes** = plebs. **quae nihil audet per se** = ji pati nieko nesiryžta. **nullo** (= nulli): archaiška dativo forma. **nullo adhibetur consilio** = nekviečiama į jokį susirinkimą.

2. **cum... premuntur**: cum iterativum. **in hos... sunt iura** = į juos turi teisę.

3. **sed**: neversti. **druidum**: Gallijos ir Britannijos dvasininkų luomas; jie atlikdavo ne tik dvasininkų pareigas, bet ir mokytojų, ir gydytojų, ir teisėjų. Jų įtaka žmonėms buvo nepaprastai didelė.

4. **Illi** (i. e. druides) **rebus divinis intersunt** = jie dalyvauja tikybinėse apeigose. **procurant**: religinis terminas; druidai paskirdavo aukojimams laiką, vietą, nurodydavo aukojimo apeigas. **religiones**: visa tai, kas liečia religiją. **disciplinae causa** — versti: mokytis. **apud eos** = apud Gallos.

5. **Nam fere de omnibus controversiis... constituunt** = mat, jie išriša beveik visus nesusipratimus. **idem** (= iidem), i. e. druides.

6. **decreto** (abl. limit.) **non stetit** = neklauso nutarimo. **sacrificiis**: abl. separationis.

7. **nequid ex contagione incommodi** (gen. partit.) **accipiant** = kad iš susidūrimo neturėtų kokio nors nesmagumo. **neque his petentibus** (dat.) **ius redditur** = kada jie teisingumo ieško, teismas atsisako spręsti. **neque honos ullus** (cum his) **communicatur** = neteikiama jokios pagarbos.

9. **de principatu contendunt** = varžosi dėl pirmenybės.

11. **Disciplina** = druidų mokslas.

12. **diligentius** = labiau, arčiau. **illo** = ten (į Britanniją).

14.

1. **a bello abesse** = bello non interesse. **consuerunt** (= consueverunt, solent). Jei prie veiksmažodžio *soleo* yra bendratis, tai veiksmažodį *soleo* verčiame žodžiu *paprastai*, o bendratį verčiame ta veiksmažodžio forma, kurioj buvo veiksmažodis *soleo*. **una**: adverbium.

2. **praemiis**: čia *praemium* = palengvinimas, privilegija. **in disciplinam** = disciplinae causā, ad discendum.

3. **ibi** i. e. apud druides. **versuum**: druidų mokslas buvo išreikštas eilėmis, kurias jų mokiniai turėdavo atmintinai išmokti; tų eilių nebuvo galima nei užrašyti nei pakeisti. **Itaque** = et ita. **in disciplina permanent** = mokosi. **Neque fas esse existimant** = et existimant non esse fas. **ea** i. e. quae ediscunt. **litteris mandare** = užrašyti. **cum** (adversativum) = tuo tarpu kai. **fere** = paprastai.

4. **Id**: draudimas užrašinėti druidų mokslą. **quod neque in vulgum disciplinam efferri velint neque eos, qui discunt, litteris confisos minus memoriae studere** = pirmiausia dėl to, kad jie nenori, jog jų mokslas pasklistų tarp žmonių, o antra — nenori, kad mokiniai apleistų atminties lavinimą. **quod fere plerisque accidit** = tai atsitinka beveik su visais. **presidio litterarum** = confisi litteris (raštu). **remittant** = neglegant.

5. **volunt**, scil. druides. **ab aliis... ad alios**: iš vieno žmogaus kūno į kito žmogaus kūną. **hoc... excitari**: *hoc* — abl., pareinąs nuo *excitari*. **metu mortis neglecto** (abl. abs.): geriausia versti šalutiniu priežasties sakiniu.

6. **terrarum** = orbis terrae. **tradunt** (memoriae) = docent.

15.

1. **equitum**: ne paprasti raiteliai, bet aukštesnis luomas (plg. mūsų bajorai). **cum est usus**: cum iterativum. **uti** (ut explicat.) **aut ipsi iniurias inferrent aut inlatas propulsarent** = kad arba jie patys užpuldavo arba užpulti gindavosi. **in bello ver-**

santur; priešingumas aukščiau turėtam pasakymui — *a bello abesse consuerunt.*

2. **ut quisque est... amplissimus, ita plurimos** = quo quis est... amplior, eo plures. **genere copiisque**: abl. limitationis. **ambactos**: keltų kilmės žodis. **Hanc unam gratiam potentiamque**: tik šiuo vienu būdu pasirodo jų įtaka ir galybė. **noverunt**: perfectum praesens.

16.

1. **est... dedita religionibus** = pamaldi.

2. **qui sunt adfecti gravioribus morbis**, scil. quam quibus druides mederi possint. **quique** = et qui. **administris... druidibus utuntur** = pasinaudoja druidų pagalba.

3. **pro vita hominis... hominis vita**: *chiasmus.* Chiasmus — kryžminė žodžių tvarka; žodžiai, kurie turi priešingos reikšmės, paprastai sugretinami taip, kad stovėtų vienas prie kito; žodžiai, turį mažiau priešingumo, stovi toliau: ab — ba. Pavyzdžiui: vir specie quidem puerili, senili vero prudentia. **publice**: tautos vardu, tautos gerovei.

4. **Alii**: kiti gallai, kai kurios gallų tautelės. **immani magnitudine**: abl. qualitatis. **simulacra**: didžiulius stabus. **quibus**, i. e. simulacris.

5. **Supplicia**: čia *supplicium* = žudymas, deginimas. **in furto** = vagiant. **latrocinio** = plėšiant. **cum... deficit**: cum iterativum. **eius generis** i. e. nocentium.

17.

1. **Mercurium**: Cezaris gallų dievus vadina romėnų dievų vardais; tai jis daro, atsižvelgdamas į tų dievų paskirties panašumą. **ferunt** = laiko. **viarum atque itinerum ducem** (scil. ferunt): jis nurodo kelią ir palydi keleivius; *via* — bendra kelio sąvoka, o *iter* — atskiro asmens kelias, kelionė.

2. **operum atque artificiorum initia tradere** = suteikia amatų ir meno pradus.

3. **Huic**, i. e. Marti. **ceperint**: coniunctivus, pavaduojąs fut. II. **devovent** = se immolaturos vovent. **superaverunt** = vi-

cerunt, superiores fuerunt. **animalia**: gyvulius, o tarp jų ir žmones.
5. **neque saepe:** *litotes.* Litotes — neigiamo priešingumo tropas; čia neigdami žodį, gauname sustiprintą priešingą reikšmę, pav. non raro (= saepissime), non ignoro (= probe scio), non parvus (= maximus). Neque saepe = labai retai. **quispiam** = aliquis, quisquam. **posita**, scil. locis consecratis. **tollere** = nunešti. **eius rei** = už tai (už tokį nusikaltimą).

18.

Dite: Ditas — tamsios požemio karalijos dievaitis. Jis panašus į graikų Plutoną. Žodis *Dis* yra kilęs iš būdvardžio *dis* (= dives).

2. **Ob eam causam**: gallai esą kilę iš požemio dievaičio Dito. Požemy — naktis, tamsa. Kadangi gallų tautos pradmenys vystėsi nakties karalijoj, o tik vėliau pateko į šviesos sritį, tai ir 24 valandų laikotarpį (parą) pradeda ne diena, bet naktimi. **spatia omnis temporis... finiunt** = kiekvieno laikotarpio ilgumą apibrėžia. Panašų apibrėžimą randame ir pas kai kurias kitas tautas. Mahometonai su žydais net ir dabar laiką panašiai skaičiuoja. Angliškai savaitė — *sennight* (= seven nights, septynios naktys), dvi savaitės — *fortnight* (= fourteen nights, keturiolika nakčių). Prancūzai XVII a. dar sakydavo *anuict* (= hac nocte), kas reiškė *šiandien.* Tokis laiko skaičiavimas, žinoma, galėjo būti ir ne dėl Cezario nurodytos priežasties, pv. mėnulio fazės, mėnulio metai. **observant** = skaičiuoja.

3. **hoc**: abl. limitationis. **fere** = tik. **reliquis**, scil. nationibus. **nisi cum adoleverunt, ut** = išskyrus subrendusius tiek, kad. **turpe ducunt** = laiko netinkamu dalyku.

19.

1. **Viri... communicant**: kiek vyrai gauna iš žmonų kapitalo į kraitį, tiek jie, padarę įvertinimą, savo turto prijungia prie žmonų kraičio.

2. **vita superavit**: vitā aliquem superare = ilgiau už ką nors gyventi. **cum fructibus superiorum temporum** = su praėjusio laiko santaupomis.

3. **vitae necisque** (gen. obiectivus) **habent potestatem** = gali nužudyti ar dovanoti gyvybę. **pater familiae**: Cezaris nevartoja senosios genetivo formos *familias*. **inlustriore loco natus** = aukštesnės kilmės. **de morte si res in suspicionem venit** = jei dėl mirties kyla įtarimas. **de uxoribus.. quaestionem habent** = tardo žmonas. **in servilem modum** = kaip

Gallas ir jo žmona.

vergus. Romėnų kaltintojai kartais galėjo reikalauti, kad tardomieji vergai kankinimu būtų verčiami prisipažinti. **si compertum est** (scil. quod quaerebatur) = jei kaltė įrodyta. **omnibus tormentis**, scil. aliis.

4. **pro cultu Gallorum** = palyginus su gallų gyvenimu. **cordi fuisse**: tibi cordi est = tau malonu, patinka. Gallų kapų iškasenos šiuos Cezario žodžius patvirtina. **animalia**: ypač medžioklės šunis ir kovos žirgą. **paulo** (abl. mensurae) **supra hanc memoriam** = kiek anksčiau. **iustis funebribus confectis**: atlikus tinkamas laidotuves, vadinasi, tokias, kokių reikalavo tų laikų papročiai. **una**, scil. cum mortuis.

20.

1. **Quae civitates commodius suam rem publicam administrare existimantur** = tos tautos, kurios yra laikomos geriau valdančiomis savo valstybę. **habent legibus sanctum** = turi nustatytą dėsnį: sanctum — part. perf. passivi veiksmažodžio *sancio, 4.* **rumore ac fama**: rumor — paskalas, todėl dažniausiai *falsus*, o fama — plačiai visų kalbamas dalykas.

2. **uti... deferat... communicet**: šis sakinys pareina nuo *sanctum habent*, tad verčiant geriau pirma jį versti, o tik paskiau *si... acceperit*. **quod... cognitum est**: quod causale. **de summis rebus consilium capere** = imasi spręsti svarbiausius valstybės reikalus.

3. **quae visa sunt** (scil. occultare) = ką randa reikalinga. **quaeque esse ex usu** (=usui) **iudicaverunt** (scil. prodere) = o tai, kas jos (vyriausybės) manymu yra naudinga. **nisi .. non** = tik. **per concilium** = in concilio.

21.

1. **ab hac consuetudine**, i. e. ab horum consuetudine. **neque druides habent**: jie neturi tik atskiro dvasininkų luomo, bet šiaip dvasininkus turi. **neque... student** = nei nesirūpina.

2. **Deorum numero eos solos ducunt** = iš dievų pripažįsta tik tuos. **reliquos ne fama** (abl. limit.) **quidem acceperunt** = apie kitus nė girdėti negirdėjo. Cezaris germanus, matyt, blogiau ištyrė; Tacitas visai priešingai kalba.

3. **Vita... in studiis rei militaris** (gen. obi.) **consistit** = gyvenimas praleidžiamas... kariškuose pratimuose. **a parvis** = a pueris (nuo pat mažens).

22.

1. **Agri culturae non student**: tai nereiškia, kad jie visiškai nedirbtų žemės darbo. Tacitas sako, kad žemės darbą dirbo moterys, seneliai ir kiti vyrai, kurie netiko karui.

2. **Neque quisquam** = et nemo. **agri modum certum**; agri modus certus = atskiras žemės sklypas. **gentibus cognationibusque**: sąvoka *gens* pažymi ne kraujo gimininguma, bet atskirų šeimų susibūrimą į administratyvinį vienetą; *cognatio* — pažymi kraujo gimininguma. **gentibus cognationibusque hominum quique una coierunt**: šeimoms ir giminėms, kurios gyvena kartu. **visum est**, scil. magistratibus. **agri**: gen. partitivus, pareinąs nuo *quantum*. **anno**: abl. mensurae. **alio**: adverbium.

3. **adferunt**, scil. Germani. **qua ex re** = ex qua.

4. **ut animi aequitate** (abl. instrum.) **plebem contineant** = kad ramiu dvasios nusiteikimu palaikytų liaudy tvarką. **cum... videat**: attractio modi. **cum potentissimis** = cum opibus potentissimorum.

23.

2. **Hoc proprium virtutis existimant** = tai laiko drąsumo pažymiu. **consistere** = apsigyventi.

3. **Simul hoc** (abl. instrum.) **se fore tutiores arbitrantur** = be to, jie mano, kad tuo labiau jie apsisaugosią. **repentinae incursionis**: gen. obi.

4. **bellum civitas aut inlatum defendit aut infert** = valstybė užpulta ginasi arba pati puola.

5. **In pace** = taikos metu.

6. **nullam habent infamiam** = (plėšimai) nėra laikomi biauriu darbu. **ea** i. e. latrocinia.

7. **causam et hominem probant**: pritaria ir iškeltajam reikalui ir asmeniui, kuris tą reikalą iškėlė.

8. **qui ex his**: tie, kurie sutinka, o vėliau atsisako.

9. **qui quacunque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent** — versti šia tvarka: (eos), qui quaque de

causa (dėl kokios nors priežasties) ad eos venerunt, ab iniuria prohibent. (cum his) **victus.. communicatur** = su jais dalinasi maistu.

24.

1. **colonias** = colonos (kolonijos gyventojus, gyventojus). 2. **video** — versti: kaip žinau. **et quibusdam**: keletas graikų rašytojų, kurie, kaip ir Eratostenas, kalba apie Hercinijos girią. **fama**: iš kalbų. **Volcae Tectosages**: ž. Žod. *Volcae*.

3. **ad hoc tempus** = ligi šiol. **his sedibus sese continet** = ten gyvena. **summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem** = ir laikoma labai teisinga ir narsia tauta.

4. **cultu corporis**: drabužiais.

5. **provinciarum**: Gallia Cisalpina, Gallia Narbonensis, Hispania. **transmarinarum rerum notitia**: žinojimas (prabangos) dalykų, kuriuos atgabendavo jūra. Jūra prekes galėjo atgabenti iš Italijos, Ispanijos, Britannijos. Prekyba ėjo per Masilijos (dabart. *Marseille)* uostą. **multa ad copiam atque usus largitur**: padeda prasigyventi ir patenkinti gyvenimo reikalus. **adsuefacti**, scil. Galli. **ne se quidem ipsi... comparant** = ne ipsi quidem se... comparant (net ir patys nesilygina).

25.

1. **demonstrata** = commemorata. **novem dierum**: gen. qualitatis. **iter**: accusativus spatii. **latitudo novem dierum iter expedito patet** = plotas pereinamas neapsunkinto kroviniu kareivio per devynias dienas. **mensuras itinerum** = ilgumo matų. **noverunt** (scil. Germani): perf. praesens.

2. **Oritur** i. e. Hercynia silva. **recta... Danuvii regione**: tiesia Dunojaus kryptimi, vadinasi, lygiagrečiai su Dunojumi.

3. **regionibus** (abl. modi): čia *regio*, kaip ir anksčiau, turi pirmykštę reikšmę — *kryptis* (iš veiksm. rego, 3).

4. **huius Germaniae**: vakarinėj Germanijos daly, kur tuo laiku buvo Cezaris. **initium**: rytinę Hercinijos girios dalį. **cum... processerit**: cum concessivum.

5. **in ea**, scil. silvā. **memoriae prodenda**: memoriae prodendus = memorabilis, memoriā dignus.

26

1. **Est**: ten yra. **bos**: romėnai žodžiu *bos* vadindavo visus didelius žolėdžius gyvulius, kurie jiems buvo nepažįstami; net ir dramblį tuo vardu pavadindavo *(bos lucanus)*. Manoma, kad šioj vietoj Cezaris aprašinėja šiaurės elnią *(cervus tarandus)*, kuris, kol dar nebuvo iškirstos Germanijos girios, veisdavosi ir šiose srityse. **figura**: abl. qualitatis, nors ir be būdvardžio. **media fronte** = kaktos vidury. **unum cornu**: manoma, kad čia Cezaris suklydęs; spėjama, kad arba matė tik iš profilio kokį elnią, arba matė elnią su vienu nukritusiu ragu; greičiausia, kad tie elniai tais laikais jau labai retai pasirodydavo, ir Cezaris kokį nors pasakojimą apie tokį gyvulį palaikė už tiesą.

2. **palmae ramique**: *hendiadys* (žiūr. Paaišk. VI, 2, 2).

3. **eadem... natura**: ir patelės turi ragus tik, žinoma, mažesnius.

27.

1. **Sunt item, quae appellantur alces** = taip pat yra gyvulių, vadinamų briedžiais. **consimilis capris** = consimilis figurae caprarum. **magnitudine**: abl. limitationis. **paulo**: abl. mensurae. **mutilae... sunt cornibus** (abl. limitationis): bukais (nešakotais) ragais. **crura sine nodis articulisque habent**: kojos be sujungimų ir narelių. Cezaris čia, matyti, kitų pasakojimo buvo suklaidintas.

2. **quo... casu**: abl. modi.

3. **quietem capiunt**: ilsisi, miega.

4. **cum est animadversum a venatoribus**: versti veikiamąja rūšimi. **summa species earum stantium relinquatur** = bendras stovinčių medžių vaizdas pasilieka.

5. **cum... reclinaverunt**: cum iterativum. **consuetudine** = ex consuetudine. **pondere**, scil. corporis sui.

28.

1. **Tertium est genus eorum, qui uri appellantur** = prie trečiosios rūšies priklauso vadinamieji stumbrai; *uri* — Ce-

zaris šiuo vardu vadina gyvulius, kurie mūsų laikais yra išnykę. Gamtininkai juos vadina *urus* arba *bos primigenitus*. **magnitudine paulo** (ž. Paaišk. 21, 1) **infra elephantos** = truputį mažesni už dramblius. **specie et colore et figura:** abl. qualitatis.

3. relatis in publicum cornibus (abl. absolutus) = parodę tautos susirinkime ragus. **quae sint** = ut ea sint. **ferunt laudem** = įsigyja pagarbos.

5. a nostrorum boum cornibus = ab amplitudine et figura et specie cornuum... (*species* — bendra išorė išvaizda, *figura* — išvaizda, atsižvelgiant į daikto tūrį ir didumą).

6. Haec, i. e. cornua.

III. Karas su Ambiorigu ir eburonais.

(cap. 29—44).

29.

1. Nuo šios vietos vėl tęsiamas pasakojimas, kuris buvo nutrauktas 10-tuoju šios knygos skyreliu. **frumenti:** gen. obiectivus. **veritus:** versti pusdalyviu. **supra:** § 22.

2. reditus sui: gen. obiectivus. **ripas:** ubijai gyveno abiem pusėm Reino.

3. in extremo ponte = tilto gale. **tabulatorum quattuor:** gen. qualitatis. **Ei loco praesidioque**=eius loci praesidio.

4. Ambiorigis: gen. obiectivus. **milibusque amplius quingentis:** praleista *quam*. Cezario nurodytas didumas, žinoma, yra apytikris. **siquid celeritate itineris atque opportunitate** (abl. causae) **temporis proficere possit** = be negalėtų greitu keliavimu ir patogia proga ko nors atsiekti.

5. significatio fiat = significetur. **subsequi:** laukiamąjį inf. futuri pakeičia infinitivus praesentis, mat, norima pažymėti, kad veiksmas *subsequi* greitai seka po *dicit*.

30.

1. contra... omnium opinionem = niekam nesitikint. **ino-**

pinantes: versti prieveiksmiu — *netikėtai.* **indicio:** abl. causae. **quo in loco** = in eum locum, quo (in loco).

2. **Multum... potest fortuna** = daug reikšmės turi laimė. Tą mintį Cezaris gana dažnai pakartoja. **cum... tum** = kaip... taip, kiek... tiek. **magno... casu** (abl. causae) = dėl ypatingos progos. **ut... ut... sic** = nors... vis dėlto. **accidit... ut:** galima neversti. **incideret** (scil. Basilus) **...videretur:** coniunctivus, pareinąs nuo *accidit.* **magnae... fortunae:** gen. qualitatis. **ipsum effugere:** accusativus cum infinitivo, pareinąs nuo *magnae fuit fortunae.*

Šio sakinio vertimas: Mat, nors ir pasitaikė ypatinga proga, kad Bazilas užklupo Ambiorigą be jokios atsargos ir nepasirengusį, ir jo atvykimas pirmiau visų buvo pastebėtas, kaip atėjo garsas ir žinios, vis dėlto daug buvo laimės, kad jis pats, atėmus visus karo pabūklus, kuriuos prie savęs turėjo, paėmus vežimus ir arklius, išvengė mirties.

3. **hoc,** i. e. quod mortem effugit. **factum est** = įvyko. **aedificio circumdato:** abl. absolutus, turįs priežasties reikšmę.

4. **His,** i. e. comitibus familiaribusque. **in equum... intulit** = užsodino ant arklio. **ad subeundum... vitandum:** versti esamojo laiko padalyviais; ad periculum subire = patekti į pavojų.

31.

1. Versti šia tvarka: dubium est, iudicione Ambiorix... non conduxerit... an... prohibitus, cum... crederet. **iudicione** = ar tyčia. **proelio** (abl. instrumenti) **dimicandum:** proelio dimicare = kautis (kovoj). **tempore exclusus** = brevitate temporis impeditus. **cum... crederet:** cum causale. **dubium est** = sunku pasakyti.

2. **certe... iussit** = certum est... eum iussisse.

3. **insulis** (abl. instrumenti): aukštesnės pajūrio vietos, suplautos iš smėlio, potvynio metu neužliejamos.

4. **se... alienissimis** (scil. hominibus) **crediderunt** = prisiglaudė pas visai svetimus žmones.

5. **aetate... confectus:** senatvės nukamuotas. **omnibus praecibus detestatus** = visaip keikdamas. **taxo:** abl. instrumenti.

32.

1. **ex gente et numero Germanorum** = priklausą prie germanų padermės. **qui**, i. e. Segni Condrusique. **omnium Germanorum... unam esse causam** = kad visi Germanai eina išvien.

2. **quaestione** (abl. instrumenti) **captivorum** = klausinėdamas belaisvius. **fecissent**: jei būtų oratio recta, turėtume fut. II.

5. **Hunc cum reliquis rebus** (abl. causae) **locum probabat, tum** = šią vietą jis išsirinko tiek dėl kitų sumetimų, tiek dėl to. **Praesidio impedimentis**: dat. duplex.

33.

1. **versus**: adverbium; šis prieveiksmis, vėliau pavirtęs į prielinksnį (palinksnę), būdavo vartojamas su prielinksniais *ad* arba *in*; jei prie *versus* eina miesto pavadinimas, tada vartojamas accusativus be prielinksnio. **Menapios** = fines Menapiorum.

3. **flumen Scaldim, quod influit in Mosam**: Scaldis dabar vadinama *Schelde*, Mosa — *Maas*. Kadangi Scaldis įteka į Vokiečių jūrą, tai kai kas nori matyti čia Cezario apsirikimą ir mano kad vietoj Scaldis turėjo būti *Sabis*, kuri kaip tik influit in Mosam. Tačiau greičiausiai Cezaris taip parašė dėl to, kad Scaldis ir Mosa, įtekėdamos į jūrą, labai išsišakoja ir prieina arti viena prie antros. **Arduennae**, scil. silvae.

4. **post diem septimum** = septintą dieną. **quam ad diem... frumentum deberi sciebat** = kadangi žinojo, jog tą dieną... reikia duoti maisto.

5. **rei publicae**: dat. commodi. **commodo**: abl. modi. **revertantur**: coniunctivus, pareinąs nuo *hortatur* (praleista *ut*). **communicato consilio** = pasitarę. **rationibus**: čia ratio = planas. **aliud initium belli capere** = kitaip pradėti karą.

34.

1. **Erat... manus certa nulla** = (priešai) neturėjo jokios išlavintos kariuomenės.

2. **Ubi cuique... offerebat, consederat** = ibi quisque

consederat, ubi ei... offerebat. **abdita:** nuošali. **impedita:** nepereinama.

3. **magnamque res diligentiam requirebat** = ir reikėjo didelio atsargumo. **non in summa exercitus tuenda... sed** = ne tiek saugojant visą kariuomenę... kiek. **ad salutem exercitus pertinebat** = lietė (visos) kariuomenės gerovę.

4. **longius** = perdaug toli. **incertis occultisque itineribus:** abl. absolutus, reiškiąs priežasties aplinkybę. **confertos adire prohibebant** = neleisdavo išsirikiavusiems pulti.

5. **vellet,** scil. Caesar. **stirpemque hominum sceleratorum:** Cezaris taip vadina eburonus, kadangi šie klasta sunaikino daug romėnų kariuomenės (ž. Paaišk. 1,4 „amiserat").

6. **instituta ratio** — nustatyta tvarka. **praesidio barbaris:** dat. duplex. **dispersos,** scil. Romanos. **singulis,** scil. barbaris.

7. **Ut in eiusmodi difficultatibus** (fieri potuit), **quantum diligentia** (abl. modi) **provideri poterat, providebatur** = kaip apskritai tokiose aplinkybėse, kiek tik galima, apsirūpinama. **ut potius in nocendo aliquid praetermitteretur... quam cum aliquo militum detrimento noceretur** = kad greičiau praleisdavo kai kurias progas pakenkti, negu kad kenkdavo, prarasdamas kiek kareivių. **ad ulciscendum ardebant** = cupiditate ulciscendi ardebant.

8. **pro tali facinore:** ž. Paaišk. 1,4 „amiserat".

9. **numerus,** scil. Gallorum.

35.

1. **quem ad diem** = iki kurios (dienos).

2. **Hic:** adverbium. **quantos adferat casus** = kiek suteikia netikėtų dalykų. **cognosci potuit** = buvo galima patirti.

3. **ut demonstravimus:** § 31.

5. **supra docuimus:** IV kn., § 33. **triginta milibus:** abl. mensurae.

6. **Primos:** versti prieveiksmiu — *pirmiausia.* **praeda:** abl. causae.

8. **quibus licet iam esse fortunatissimos**: licet mihi fortunatissimo (arba fortunatissimum) esse = aš galiu būti labai turtingas.

9. **Tribus horis** (abl. temporis) = per tris valandas.

36.

1. Ilgą perioda versdami, skirstome trumpesniais sakiniais. Pirmąją šio periodo dalį verčiant, to galima atsiekti, pakeičiant *diffidens* į *diffidere coepit*. **omnes superiores dies** = per visas praėjusias dienas. **praeceptis**: abl. causae. **summa diligentia**: abl. modi. **de numero dierum Caesarem fidem servaturum** = kad C. ištesėsiąs dienų skaičių.

2. Likusią periodo dalį galima taip suskirstyti: Simul eorum permotus erat vocibus, qui... appellabant, siquidem... liceret. Nullum eiusmodi casum exspectabat, quo... posset. Quinque cohortes... mittit, quas... collis intererat. **siquidem** = jei net. **quo** = ut eo (casu: abl. causae). **quas inter** = inter quas.

3. **hoc spatio dierum** = his diebus. **sub vexillo**: atskiras rom. kariuomenės būrys galėjo turėti ženklą — vėliavikę — *vexillum*. **facta potestate**: versti laisviau — leidus Ciceronui.

37.

1. **Hoc ipso tempore [et] casu**: tuo pat laiku prie tokių nemalonių aplinkybių. **eodem... cursu** = tuo pat smarkumu. **ab decumana porta**: iš tos stovyklos pusės, kur buvo užpakaliniai vartai.

2. **obiectis... silvis**: abl. absolutus, reiškiąs priežasties aplinkybę. **usque eo, ut** = taip kad net. **qui sub vallo tenderent mercatores**: čia tendere = tentoria habere = pasistatyti palapinę. Tie pirkliai sekdavo paskui kariuomenę, norėdami nupirkti iš priešų paimtąjį grobį. Jų palapinės paprastai būdavo prie stovyklos pylimo (sub vallo). **recipiendi sui facultatem non haberent**: recipiendi sui facultatem habere = galėti pasišalinti, pasitraukti.

3. **Inopinantes nostri re nova perturbantur**: mūsiš-

kiai, netikėtai užklupti, išsigąsta naujo įvykio. **cohors in statione** = cohors, quae in statione erat.

4. **Circumfunduntur** = apsupa. **si** = ar ne.

5. **reliquos aditus**: germanai, negalėdami įsibrauti į stovyklą per saugojamus vartus, ieško, be nesuras lengviau pralaužiamą vietą. **locus ipse per se** = loci natura.

6. **trepidatur** = kyla trukšmas.

7. **contendit** = tikrina, įtikinėja.

8. **Plerique novas sibi ex loco religiones fingunt** = daugumas, spręsdami iš vietos, daro naujas išvadas. Atsiradus visai netikėtam pavojui, kyla mintis, kad, gal, toji vieta užburta, užkeikta. **calamitatem... ante oculos ponunt** = įsivaizduoja... žuvimą.

9. **confirmatur** = įsivyrauja.

38.

1. **primum pilum... duxerat** = buvo pirmojo manipulo viršininku. Atskirų centurijų viršininkai, *centuriones*, ne visi buvo lygūs. Iš 60 centurijų viršininkų vyriausiuoju buvo laikomas tas centurionas, kuris vadovavo pirmos kohortos pirmam manipului. Jis vadinosi *primipilus* ir galėjo dalyvaut karo taryboj. **cuius** (gen. obiectivus) **mentionem... fecimus** = kurį minėjome. **cibo**: abl. separationis.

2. **videt... in summo rem esse discrimine** = mato..., kad esąs pats kritingiausias momentas.

3. **proelium** = puolimą, spaudimą.

4. **Relinquit animus Sextium** = Sekstijus netenka sąmonės. **aegre per manus tractus servatur** = vos-ne-vos išgelbstimas, perduodant iš rankų į rankas.

5. **Hoc spatio** (temporis) **interposito** = tuo tarpu.

39.

2. **Hic**: adverbium. **usus militaris** (gen. obi.) **imperiti** = neturį kariško patyrimo.

3. **quin** (= qui non) **rei novitate** (abl. causae) **perturbetur** = kad dėl naujo reiškinio nebūtų sumišęs.

4. **oppugnatione** (abl. separationis) **desistunt** = liaujasi puolę. **despecta paucitate** = pažiūrėję su panieka į tokį mažą skaičių.

40.

1. **signa... manipulosque**: *hendiadys*. **eo magis** = tuo dar labiau.

2. **cuneo**: cuneus — ankštai suglausta kareivių eilė pralaužti priešų frontui. Kadangi *cuneus* reiškia ir kylį, tai manoma, kad šios rūšies išrikiavimas turėjęs trikampio formą. **censent** = siūlo. **at** = tai nors.

3. **alii**, scil. censent. **in iugo** = ant kalnelio. **casum**: čia casus = likimas.

4. **Hoc... non probant**=tam... nepritaria. **docuimus**: §36, 3. **duce Gaio Trebonio** (abl. abs.) = vadovaujami G. T. **per medios hostes** = per vidurį priešų. **incolumesque ad unum omnes** = visi lig vienam sveiki.

6. **nullo etiamnunc usu rei militaris** (gen. obi.) **percepto** = dar iki šiol neįsigiję kariško patyrimo. **in eo... consilio permanere** = to plano laikytis. **demiserunt** = pateko.

7. **ordinibus**: čia ordo = laipsnis.

8. **virtute**: abl. causae. **praeter spem** = visai netikėtai.

41.

1. **desperata expugnatione castrorum** (gen. obi.) = netekę vilties paimti stovyklą. **deposuerant**: § 35, 10.

2. **fidem non faceret** (scil. Volusenus): fidem non facere = neįtikinti.

3. **alienata mente** (abl. modi) = kaip proto netekę. **incolumi exercitu** (abl. abs.) = si incolumis exercitus esset. **neque... Germanos castra oppugnaturos fuisse contenderent** = tvirtino, kad... germanai nebūtų puolę stovyklos.

42

1. ille, i. e. Caesar. **non ignorans** (litotes; ž. Paaišk. 17,5) = gerai žinodamas apie.... **unum... questus** = tik vienu dalyku buvo nepatenkintas. *questus* padarius pagrindinio sakinio tariniu, periodas suskaldomas į dvi dalis. Pirmoji dalis baigiama žodžiu *debuisse.* **casu**: dat. vietoj casui.

2. multum fortunam... potuisse iudicavit = manė, kad daug nulėmusi laimė. **amplius,** scil. fortunam potuisse. **avertisset,** scil. fortuna.

3. Quarum... rerum: gen. partitivus. **admirandum** = admirabile. **delati**=atsinešindami. **optatissimum... beneficium obtulerant** = suteikė labai laukiamą pagalbą.

43.

1. hostes: Eburones. **dimittit,** scil. milites, quos coëgerat.

2. aedificia = atskiri trobesiai.

3. multitudine... tempore... imbribus: abl. causae. **tempore atque imbribus** (hendiadys)=dėl lietingo metų laiko. **in praesentia** (tempora) = tuo tarpu. **his** (dat. auctoris) pareina nuo *pereundum.* **rerum omnium** (gen. obi.) **inopia** (abl. causae) = nuo bado.

4. Ac saepe in eum locum ventum est = ir dažnai pasitaikydavo. **tanto... diviso equitatu** (abl. abs.) — priežasties aplinkybė. **nec plane etiam abisse ex conspectu contenderent** = ir tikrino, kad dar nevisai išnykęs iš akių (Ambiorigas). **ut** = adeo... ut. **ut.... vincerent... videretur... eriperet... peteret**: versti pagrindiniais sakiniais. **spe consequendi inlata** = atsiradus vilčiai sugauti (Ambiorigą). **suscepto**: versti pusdalyviu. **studio**: abl. instrumenti.

5. latebris... silvis... saltibus: abl. instrumenti. **alias regiones partesque peteret** = traukė įvairiomis kryptimis į įvairias puses **maiore... praesidio**· abl. modi.

4-5 sakinio vertimas:

Ir dažnai pasitaikydavo, kad, į visas puses išskirsčius tiek daug raitelių, belaisviai žvalgydavosi Ambiorigo, kurį ką tik matė bėgantį, ir tvirtino, kad jis dar ne visai iš akių išnykęs. Atsiradus

vilčiai sugauti Ambiorigą, tie kareiviai, kurie, imdamiesi neįmanomo darbo, manė įsigysią ypatingo Cezario palankumo, beveik perviršijo žmogaus jėgas. Rodėsi, kad visada tik truputį trūksta iki visiško laimėjimo. Ambiorigas gelbėjosi nuošaliose vietose, miškuose ir kalnų pakriaušėse ir, nakties tamsos slepiamas, traukė įvairiomis kryptimis į įvairias puses, saugojamas ne daugiau kaip keturių raitelių, kuriems vieniems išdrįso pavesti savo gyvybę.

44.

1. **duarum cohortium damno** (abl. modi) = duabus cohortibus amissis. **de coniuratione Senonum et Carnutum**: ž. § 3-4. **quaestionen habere** = ištirti, ištardyti.

2. **graviore sententia pronuntiata** = paskelbęs gana smarkų apkaltinimą. **more maiorum** = sulig sentėvių ptypročiu. **supplicium sumpsit**: supplicium sumere de aliquo = nubausti ką nors.

3. **Quibus cum aqua atque igni** (abl. separationis) **interdixisset**: aqua et igni alicui interdicere = ištremti ką nors. **ut instituerat** = kaip paprastai. **ad conventus agendos** = eiti teisėjo pareigų. Conventus — gyventojų kurios nors srities susirinkimas, kurį sušaukia provincijos vietininkas, norėdamas išaiškinti kilusius nesusipratimus. Toki susirinkimai paprastai būdavo šaukiami žiemą.

ŽODYNAS

C. Julii Caesaris Belli Gallici

Liber sextus.

ŽODYNAS.

Priešpaskutiniai skiemenys, kurie yra ilgi d e n a t ū r a, žodyne bus žymimi brūkšneliu; priešpaskutiniai skiemenys, kurie yra trumpi d e n a t ū r a, nežymimi jokiu ženklu.

A.

a, ab, abs (su abl.) nuo, iš; su veikiamuoju asmeniu prie neveikiamosios rūšies šis prielinksnis visai neverčiamas, o žodis ablativo linksny verčiamas kilmininko linksniu.

abdo, didi, ditum, 3. pašalinti; paslėpti; s e a b d e r e — pasislėpti.

abeo, ii, itum, īre, nueiti, pasitraukti; dingti, išnykti.

absum, afui, abesse, būti atstu, būti atitolusiam; nebūti, trūkti; nedalyvauti.

ac, c o n i. (prieš priebalsius, išskiriant q) ir, dar, ir net, o; kaip, negu.

accido, cidi, — 3. kristi prie; ateiti, pasiekti; atsitikti.

accīdo, cīdi, cīsum, 3. kirsti; nukirsti

accipio, cēpi, ceptum, 3. gauti, priimti; sužinoti, išgirsti, girdėti (VI, 25).

Acco, ōnis, Akkonas, senonų vado vardas.

accurāte, a d v. rūpestingai, stropiai, tiksliai.

acies, ēi, f. ašmenys, aštruma; į mūšį išrikiuota eilė; (išrikiuota) kariuomenė.

ad (su acc.) į, pas, prie.

addūco, xi, ctum, 3. atvesti, pritraukti; raginti, skatinti.

adeo, a d v. tiek, taip.

adeo, ii, itum, īre, ateiti, prisiartinti; lankyti. pulti (VI. 35).

adfero, ž. affero.

adficio, ž. afficio.

adflīgo, ž. afflīgo.

adgrego, ž. aggrego.

adhibeo, ui, itum, 2. turėti arti; pasilikti; vartoti, naudotis.

adhortor, 1. d e p o n. padrąsinti, paskatinti; priminti.

adiaceo, — 2. būti prie, gulėti šalia, susisiekti.

aditus, us, m. atėjimas, priėjimas; susitikimas (VI, 13); proga.

adiungo, nxi, nctum, 3. prijungti, prikergti, pridėti.

adlego, lēgi, lectum, 3. išrinkti.

administer, tri, m. tarnas; padėjėjas.
administro, 1. patarnauti; valdyti, vadovauti.
admīror, 1. d e p o n. stebėtis.
admitto, mīsi, missum, 3. leisti, prileisti; a. f a c i n u s — nusikalsti.
admodum, a d v. iki saiko, pilnai; visai, labai.
adolescens, ntis, a) s u b s t. jaunas žmogus, jaunikaitis; b) a d i. jaunas.
adolesco, lēvi, ultum, 3. paūgėti, subręsti.
adorior, ortus s., 4. d e p o n. prieiti; pulti.
adpeto, ž. appeto.
adplico, ž. applico.
adpropinquo, ž. appropinquo.
adsiduus, ž. assiduus.
adsisto, ž. assisto.
adsuefacio, ž. assuefacio.
adsuesco, ž. assuesco.
adsum (assum), adfui (affui), adesse, būti prie, dalyvauti; padėti.
adtribuo, ž. attribuo.
adventus, us, m. atėjimas, atvykimas.
aedificium, ii, n. trobesys, namas.
aedifico, 1. statyti, įkurti.
aeger, aegra, aegrum, ligotas, silpnas.
aegre, a d v. nenoroms, sunkiai, vosne-vos.
aequitas, ātis, f. lygumas; ramumas; teisingumas; teisėtumas.
aequo, 1. lyginti; susilyginti, prilygti.
aequus, 3. lygus; ramus; visiems lygus; teisingas.
aes, aeris, n. varis; variniai pinigai; a e s a l i ē n u m — skola.
aestimatio, ōnis, f. įkainojimas, įvertinimas.
aestīvus, 3. vasarinis, vasaros.
aestus, us; m. karštis; virimas; bangavimas; jūros potvynis.
aetas, ātis, f. amžius, laikas; a e t ā t e c o n f e c t u s — nukamuotas senatvės.
affero, attuli, allātum, afferre, atnešti; pranešti; suteikti.
afficio, fēci, fectum, 3. veikti, padaryti; a f f i c i m o r b o — susirgti.
afflīgo, ixi, ictum, 3. stipriai suduoti; parversti; pakenkti, sugadinti.
Agedincum, i, n. Agedinkas, senonų miesto vardas (dabart. Sens).
ager, agri, m. laukas; kaimas, sodžius.
aggredior, gressus s. 3. d e p o n. prieiti; užpulti.
aggrego, 1. prijungti.
agmen, inis, n. einąs būrys; einanti kariuomenė; ėjimas, judėjimas.
ago, egi, actum, 3. varyti, vesti, veikti, daryti; veikti žodžiais, aiškinti, kalbėti.
agricultūra, ae, f. žemės darbas, žemdirbystė.
alces, is, f. briedis.
aliēno, 1. nusavinti, atimti, a. m e n t e m — išvesti iš proto.
aliēnus, 3. svetimas, kito; a e s a l i ē n u m — skola.
alio, a d v. kitoj vietoj, kitur.
aliqui (aliquis),aliqua,aliquod (p r o n. i n d.) ir aliquid (s u b s t.) koks nors, kas nors.
aliter, a d v. kitaip, kitokiu būdu.
alius, a, ud, kitas, kitoks; a l i u s... a l i u s — vienas... kitas.
alter, era, erum, vienas arba antras iš dviejų; alter... alter — vienas... antras.
ambactus, i, m. tarnas, vasalas.
Ambiorix, īgis, m. Ambiorigas, eburonų vado vardas.

amicitia, ae, f. bičiuliavimas, bičiulybė, draugiškumas.

amitto, mīsi, missum, 3. paleisti; netekti, nustoti.

ample, a d v. gausiai, gr. comp. amplius — daugiau.

amplifico, 1. išplėsti, padidinti, padauginti.

amplitūdo, inis, f. platumas, didumas.

amplus, 3. platus, erdvas; didelis, įžymus, garsus.

Anartes, ium, anartai, Dakijos (dabart. Rumunijos vakar. daly) tautelė.

angustus, 3. ankštas, siauras.

anima, ae, f. kvėpavimas; siela; gyvybė.

animadverto, ti, sum, 3. pastebėti; daryti pastabą, bausti.

animal, ālis, n. gyvas sutvėrimas, gyvulys.

animus, i, m. dvasia, siela; nuotaika; mintis; m i h i e s t i n a n i m o — aš sumaniau.

annus, i, m. metai; laikas.

ante, a d v. prieš, priešais, prieky; pirmiau, anksčiau; p r a e p. c u m a c c. prieš.

antea, a d v. anksčiau, prieš tai, pirmiau.

antecēdo, cessi, cessum, 3. eiti prieky; viršinti.

antiquitus, a d v. senovėj, seniau.

Antistius, ii, m. Antistijus, Cezario legatas.

aperte, a d v. atvirai, aiškiai.

Apollo, inis, m. Apollonas, Juppiterio ir Latonos sūnus, Dianos brolis; garbinamas, kaip saulės, poezijos ir mokslo dievaitis.

appello, 1. kreiptis į ką nors; vadinti, pavadinti.

appello, puli, pulsum, 3. atvaryti, pristumti, prinešti.

appeto, īvi (ii), ītum, 3. stengtis pasiekti, siekti, imti; artėti,

applico, (ui, itum) 1. pridėti, prijungti, priglausti.

appropinquo, 1. eiti artyn, artintis, prisiartinti.

apud, p r a e p. c u m a c c. pas, prie, šalia, arti.

aqua, ae, f. vanduo.

arbitrium, ii, n. manymas, sprendimas, nutarimas; valia.

arbītror, ātus s., 1. d e p o n. manyti, galvoti, spręsti.

ardeo, arsi, arsum, 2. degti, liepsnoti.

Arduenna silva, vardas miško, kuris augo belgų Gallijos aukštumose (nuo Reino ir treverų žemės iki remų ir S c a l d i s upės).

argentum, i, n. sidabras.

Ariovistus, i, m. Ariovistas, svebų karaliaus vardas.

arma, ōrum, n. ginklai.

ars, artis, f. menas; mokslas; mokėjimas; vikrumas; gudrybė.

articulus, i, m. sąnarys, sąnarėlis.

artificium, ii, n. užsiėmimas, amatas; sugebėjimas; gudrumas; menas (VI,17).

assiduus, 3. pastovus, patvarus, nuolatinis.

assisto, astiti, — 3. būti prie, būti šalia; pasirodyti.

assuefacio, fēci, factum, 3. įpratinti; p a r t i c. assuefactus, 3. pripratęs (VI, 24).

assuesco, suēvi, suētum, 3. įprasti, priprasti.

at, c o n i. bet, bet užtat, tačiau

atque, c o n i. (prieš priebalsius ir balsius) ž. a c.

Atrebates, ium (sing. Atrebas) atrebatai, tautelės in Gallia Belgica vardas.

attingo, tigi, tactum, 3. liesti; susisiekti.

attribuo, ui, ūtum, 3. teikti, skirti, pavesti.

Atuatuca, ae, f. Atuatuka, eburonų tvirtovė.

Atuatuci, ōrum, atuatukai, germanų padermės tautelė, gyvenusi in Gallia Belgica.

auctor, ōris, m. kaltininkas, sumanytojas; rašytojas, autorius; patarėjas.

auctoritas, ātis, f. patarimas, nuomonė; autoritetas, įtaka, reikšmė.

audacia, ae, f. drąsa; įžulumas, akiplėšiškumas.

audeo, ausus s., 2. drįsti, įsidrąsinti.

audio, īvi, ītum, 4. girdėti; klausyti.

augeo, xi, ctum, 2. auginti, dauginti, didinti, stiprinti. pass: didėti.

auris, is, f. ausis.

Aurunculeius, i, m. L. Aur. Cotta — Cezario legatas.

aut, c o n i. ar, arba.

autem, c o n i. bet, gi, o.

auxilium, ii, n. prieauglius; pagalba; auxilia, ōrum, n. pagalbinė kariuomenė.

averto, ti, sum, 3. atversti, atsukti, nukreipti.

B.

Bacēnis (silva). Šis miškas skyrė Cheruskus nuo Svebų ir buvo dalis H e r c y n i a s i l v a.

Baculus, i, m. (Publius Sextius Baculus) XII-jo legiono centurionas.

barbarus, 3. svetimšalis, svetimas; barbariškas; barbarus, i, m. svetimšalis; barbaras; priešas.

Basilus, i, m. (L. Minucius Basilus) Cezario raitelių, pasiųstųjų prieš Ambiorigą, vadas.

bellicus, 3. kariškas, karo.

bellum, i, n. karas.

beneficium, ii, n. geras darbas, malonė.

biduum, i, n. dvi dieni.

bonus, 3 (c o m p. melior, s u p e r l. optimus) geras; tinkamas; bona, ōrum, n. gėrybė, turtas; bonum, i, n. gėris.

bos, bovis, m. jautis, f. karvė.

brevis, e, trumpas; b r e v i t e m p o r e, arba trumpiau b r e v i — per trumpą laiką, greitai, tuoj.

Britannia, ae, f. Britannija (dabart. Anglija ir Škotija).

C.

cado, cecidi, casum, 3. kristi, nukristi; žūti.

caedes, is, f. nužudymas, žudynė.

caelestis, e, dangiškas; caelestes, ium, m. dangaus gyventojai, dievai.

Caesar, aris, m. (C. Julius Caesar) Cezaris, autoriaus C o m m. d e b e l l o G a l l i c o prievardis (cognōmen).

calamitas, ātis, f. nelaimė, vargas; nepasisekimas.

calo, ōnis, m. tarnaująs prie gurguolės žmogus, gurguolininkas; tarnas.

capio, cepi, captum, 3. imti, paimti, pagauti; pritraukti, pavilioti.

capra, ae, f. ožka.

captīvus, i, m. belaisvis.

careo, ui, — 2. neturėti; nesinaudoti.

Carnūtes, um, karnutai, tautelės in Gallia Celtica vardas; jų įžymiausias miestas — C e n a b u m (dabart. Orléans).

caro, carnis, f. mėsa.

caseus, i, m. sūris.

castellum, i, n. nedidelė tvirtovė, tvirtovėlė.

castra, ōrum, n. stovykla.

casus, us, m. kritimas; nelaimingas kritimas, nelaimingas atsitikimas, nelaimė; atsitikimas; g r a m. linksnis; c a s u — pripuolamai.

Catuvolcus, i, m. Katuvolkas, eburonų vado vardas.

causa, ae, f. priežastis, pagrindas; byla.

Cavarīnus, i, m. Kavarinas, senonų karaliaus vardas.

caveo, cavi, cautum, 2. saugotis; rūpintis; laiduoti, apdrausti.

cedo, cessi, cessum, 3. eiti, pasitraukti, pasišalinti.

celeritas, ātis, f. greitumas.

celeriter, a d v. greitai, skubiai.

censeo, sui, sum, 2. įkainoti, įvertinti; manyti, spręsti.

centum, šimtas.

centurio, ōnis, m. centurionas, centurijos (legiono dalies) vadas.

cerno, crevi, cretum, 3. a) (b e p e r f. ir s u p.) atskirti, matyti, pažinti; b) nuspręsti.

certe, a d v. tikrai, iš tikrųjų.

certus, 3. tikras, tam tikras; ištikimas, nustatytas; c e r t i ō r e m f a c i o — aš suteikiu tikresnių žinių, pranešu; c e r t i o r f i o — man praneša, sužinau iš ko nors (ab aliquo).

cervus, i, m. elnias.

ceterus, 3. (sing. retai) kitas; ceteri, ōrum, m. kiti, likusieji.

Cherusci, ōrum, cheruskai, germanų padermės tautelė, gyvenusi tarp Vezero ir Elbos, siekusi Bacenų girią.

cibarius, 3. maistiškas, maisto; cibaria, ōrum, n. maisto atsarga, javai, duona.

cibus, i, m. maistas.

Cicero, ōnis, m. (Q. Tullius Cicero) Ciceronas, Cezario legato vardas. Jis buvo garsiojo kalbėtojo (Marcus Tullius Cicero) brolis.

Cingetorix, īgis, m. Cingetorigas, įžymaus trevero vardas.

cingo, cinxi, cinctum, 3. apsupti, apjuosti.

circiter, a d v. apie, arti, beveik.

circum, p r a e p. c u m a c c. aplink, apie.

circumclūdo, si, sum, 3. uždaryti iš visų pusių, apjuosti, apsupti, aptaisyti.

circumdo, dedi, datum, 1. dėti aplink, apstatyti; apsupti.

circumfundo, fūdi, fūsum, 3. apipilti, aplieti; apsupti.

circumspicio, spexi, spectum, 3. dairytis, apsižvalgyti.

circumvenio, vēni, ventum, 4. apeiti; apsupti; varginti (11,4).

Cisalpīnus, 3. šiapus Alpių kalnų esąs (iš Romos pusės).

Cisrhenānus, 3. šiapus Reino esąs (žiūrint iš Italijos).

citra, p r a e p. c u m a c c. šiapus

civitas, ātis, f. pilietybės teisė; vienos valstybės piliečių susirinkimas; valstybė, tauta, kraštas.

clamor, ōris, m. riksmas, klyksmas.

cliens, entis, m. klientas, Romos patricijų globojamas pilietis.

clientēla, ae, f. santykis kliento su savo patronu; globojimas, globa.

coeo, ii, itum, īre, susieiti, susirinkti.

coepi, coepisse, v e r b. d e f e c t. pradėjau, ėmiau.

cogito, 1. judinti; svarstyti, galvoti, manyti.

cognatio, ōnis, f. giminiškumas; c o g n ā t i h o m i n e s — giminės.

cognosco, nōvi, nitum, 3. sužinoti; pažinti; ištirti.

cogo, coēgi, coactum, 3. suvaryti, surinkti; varyti, versti.

cohors, tis, f. kohorta, dešimtoji legiono dalis.

cohortor, ātus s., 1. d e p o n. paskatinti, padrąsinti, paraginti.

collaudo, 1. pagirti, išgirti.

colligo, lēgi, lectum, 3. surinkti; įsigyti, a u c t o r i t ā t e m.

collis, is, m. kalva, kalnelis.

colloco, 1. patalpinti, padėti, palikti; vesdinti, išleisti už vyro.

colo, colui, cultum, 3. dirbti, a g r u m; gyventi, u r b e m; gerbti, garbinti, d e o s.

colonia, ae, f. kolonija, nausėdija; kolonijos gyventojai.

color, ōris, m. spalva.

comes, itis, c. draugas, bendrakeleivis.

comitor, ātus s., 1. d e p o n. lydėti.

comitto, mīsi, missum, 3. suleisti, suvesti; pradėti, b e l l u m; padaryti, s c e l u s; pavesti, s a l ū t e m.

Commius, ii, m. Kommijus, atrebatų vadas,

commode, a d v. patogiai; gerai.

commodum, i, n. patogumas; nauda.

communico, 1. subendrinti, sujungti į krūvą, dalintis.

communio, īvi, ītum, 4. sustiprinti (iš visų pusių).

commūnis, e, bendras.

commutatio, ōnis, f. pakeitimas, permaina.

commūto, 1. pakeisti, pamainyti.

1. comparo, 1. sulyginti; s e c o m p a r ā r e — susilyginti.

2. comparo, 1. paruošti, prirengti; įsigyti, c l i e n t ē l a s.

comperio, peri, pertum, 4. sužinoti, patirti.

compleo, ēvi, ētum, 2. pripildyti; užimti.

complūres, a, labai daug, daug.

comprehendo, di, sum, 3. apglėbti, sustverti, pagauti, pagrobti.

concēdo, cessi, cessum, 3. trauktis; nusileisti, sutikti, leisti, atiduoti, p r a e d a m.

concerto, 1. ginčytis, bartis; kautis.

concido, cidi, — 3. kristi, nukristi, griūti; žūti (kovoj).

concilium, ii, n. sujungimas, ryšys; susirinkimas.

concurro, curri, cursum, 3. subėgti; skubėti.

concursus, us, m. susibėgimas, susirinkimas.

condicio, ōnis, f. būvis, padėjimas; sąlyga.

Condrūsi, ōrum, kondruzai, germanų padermės tautelė, gyvenusi in Gallia Belgica.

condūco, xi, ctum, 3. suvesti, surinkti; nuomoti, skolinti.

confercio, rsi, rtum, 4. surinkti į krūvą, suspausti; c o n f e r t u s, 3. suspaustas, suglaustas, tankus.

confero, contuli, collātum, conferre, sunešti į vieną vietą, nunešti, pasitraukti; palyginti.

confertus, 3. ž. confercio.

confestim, a d v. tuoj, greit.

conficio, fēci, fectum, 3. padaryti, pabaigti; nukamuoti; sunaikinti, pribaigti.

confīdo, fīsus s., 3. tikėtis, viltis.

confīnis, e, kaimyninis; artimas.

confirmo, 1. sustiprinti; patvirtinti, paskelbti.

confugio, fūgi, fugitum, 3. bėgti; apsaugos ieškoti.

congredior, gressus s., 3. d e p o n. susieiti; susiremti, susikauti.

conicio, iēci, iectum, 3. sumesti (į krūvą), sudėti, pastatyti; sviesti.
coniunctim, a d v. bendrai, kartu.
coniungo, nxi, nctum, 3. sujungti, suvienyti.
coniuratio, ōnis, f. tarpusavio priesaika; priesaika, pagrįsta sąjunga; sąmokslas.
conloco ž. colloco.
conor, ātus, s., 1. d e p o n. mėginti, bandyti, stengtis.
conquīro, sīvi, sītum, 3. ieškoti, įsigyti; rinkti.
conscrībo, scripsi, scriptum, 3. surašyti, įrašyti; rinkti (naujokus).
consēcro, 1. pašventinti.
consector, ātus s., 1. d e p o n. sekti, vytis.
consequor, cūtus s., 3. d e p o n. eiti paskui, sekti, vytis; įsigyti, pasiekti.
conservo, 1. saugoti, gelbėti.
consīdo, sēdi, sessum, 3. sėsti, susėsti, susirinkti, (VI,13); sustoti; užimti, apsigyventi (VI, 24).
consilium, ii, n. pasitarimas; susirinkimas; išmintingumas; planas, sumanymas.
consimilis, e, labai panašus, visai panašus.
consisto, stiti, — 3. sustoti, stovėti; susidėti, v i c t u s i n l a c t e c o n s i s t i t.
conspectus, us, m. akivaizda, žvilgsnis, išvaizda.
conspicio, spexi, spectum, 3. pastebėti, pamatyti; žiūrėti.
conspicor, ātus s., 1. d e p o n. pastebėti, pamatyti.
constituo, ui, ūtum, 3. statyti, daryti nutarimus, nutarti, paskirti.
consto, stiti, — 1. tvirtai stovėti, būti žinomam; i m p e r s. constat, yra žinoma, aišku.
consuesco, suēvi, suētum, 3. paprasti, įgusti; c o n s u e s c o su bendratimi verčiama p a p r a s t a i.
consuetūdo, inis, f. įprotis, paprotys.
consul, ulis, m. konsulas.
consulo, sului, sultum, 3. klausti patarimo; rūpintis.
consulto, a d v. tyčiomis.
consūmo, mpsi, mptum, 3. suvartoti, išeikvoti, praleisti, d i e m.
consurgo, surrexi, rectum, 3. pasikelti, atsistoti.
contagio, ōnis, f. palytėjimas, susidūrimas.
contendo, ndi, ntum, 3. drauge tempti (jėgas), stengtis įtikinti, tikrinti; skubėti, pulti, susiremti, kautis.
contexo, texui, textum, 3. suausti, supinti, apipinti.
continens, ntis, p a r t i c. veiksm. c o n t i n e o; a d i. gretimas, nepertraukiamas, ištisas, p a l u s.
contineo, tinui, tentum, 2. kartu laikyti, susisiekti; sulaikyti, sutūrėti; s e c o n t i n ē r e — būti, gyventi, rastis.
contingo, tigi, tactum, 3. liesti, siekti.
contra, a d v. priešais; atvirkščiai; p r a e p. c. a c c. prieš, priešais.
controversia, ae, f. ginčas, barnis.
convalesco, valui, — 3. pasveikti.
convenio, vēni, ventum, 4. susirinkti, susieiti, susitikti.
conventus, us, m. susirinkimas.
converto, ti, sum, 3. kreipti, nukreipti, nusukti; pakeisti.
convoco, 1. sušaukti, sukviesti, surinkti.
copia, ae, f. išteklius, atsarga; copiae, ārum, f. atsarga, lėšos, turtai; karo pajėgos, kariuomenė.
cor, cordis, n. širdis.
coram, a d v. ir pr a e p. c. a b l. prieš akis, prieš.

cornu, us, n. a) ragas, b o v i s; b) kariuom. sparnas, šonas, flangas.

corpus, oris, n, kūnas.

cotidie (quotidie), a d v. kasdien.

Cotta, ae, m. ž. Auruncuileius.

Crassus, i, m. (M. Licinius Crassus) Krassas, Cezario ir Pompejaus triumvirato narys. Šioj knygoj (VI, 6) minėtasis Krassas (M. Licinius) yra ano Krasso sūnus; jis Cezario kariuomenėj ėjo kvestoriaus pareigas. Šiame Cezario veikale yra minimas ir kitas triumviro sūnus — P. Licinius Crassus, kuris buvo Cezario legatas.

creber, bra, brum, tankus, dažnas, dažnai pasikartojąs.

credo, didi, ditum, 3. tikėti, įtikėti.

cremo, 1. sudeginti.

cruciātus, us, m. kankinimas, kančia.

crus, cruris, n. blauzda; koja.

cubīle, is, n. guolis, gulykla.

cultūra, ae, f. išdirbimas, apdirbimas, a g r i.

cultus, us, m. kultūra; gyvenimo būdas; auklėjimas, mokslas.

cum, 1. p r a e p. c u m a b l. su, drauge su; 2. c o n i. A. su ties.nuosaka reikšti: a) laikui — kada, kai, tuo metu kada, kiekvieną kartą kai; b) santykiavimui — kaip; B. su tar. nuosaka reikšti: a) laikui — kai, kada, po to kai; b) priežasčiai — kadangi, nes; c) nuolaidai — nors, norint.

cumulus, i, m. krūva.

cuneus, i, m. kylys, pleiškas; susispaudusi kareivių eilė, puolantieji kareiviai, išsirikiavę kylio forma.

cupidītas, ātis, f. troškimas, noras, geismas.

cupidus, 3. trokštąs, ištroškęs.

cupio, īvi, ītum, 3. norėti, geisti; būti palankiam.

curo, 1. rūpintis, stengtis.

cursus, us, m. bėgimas, kryptis.

custodio, īvi, ītum, 4. saugoti, sergėti.

custos, ōdis, m. sargas; p l u r. — sargyba.

D.

Dacī, ōrum, dakai, Dakijos (dabart. Rumunijos vakarinėj daly) gyventojai.

damnum, i, n. nuostolis, nustojimas.

Danuvius, ii, m. Dunojaus upė.

de, p r a e p. c u m a b l. apie; iš, dėl.

debeo, ui, itum, 2. reikėti, privalėti, turėti.

decēdo, cessi, cessum, 3. žengti atgal, pasitraukti, pasišalinti; mirti (VI, 19).

decimus, 3. dešimtas.

decrētum, i, n. sprendimas, nutarimas.

decumānus (decimānus), 3. priklausąs dešimtajai daliai, pv. dešimtam legionui, dešimtai kohortai; p o r t a d e c u m ā n a — romėnų stovyklos užpakaliniai vartai, pas kuriuos stovėdavo dešimtosios legionų kohortos.

dedo, dedidi, deditum, 3. atiduoti; s e d e d e r e — pasiduoti; d e d i t u s, 3. atsidavęs kam nors.

dedītio, ōnis, f. pasidavimas, kapituliavimas.

dedūco, xi, ctum, 3. nuvesti, išvesti; nukreipti; pritraukti, privilioti.

defectio, ōnis, f. atsimetimas, atskilimas, sukilimas.

defendo, ndi, nsum, 3. atmušti; gintis; ginti.

defensor, ōris, m. gynėjas.

defero, tuli, lātum, ferre, nunešti; p a s s. — patekti, papulti, a d c a s t r a; pasiūlyti, i m p e r i u m; pranešti.

deficio, fēci, fectum, 3. atsimesti, atsiskirti; netekti jėgų, pailsti, patrūkti, nebūti, t e m p u s.

defugio, fūgi, fugitum, 3. pabėgti, išbėgti, s e r m ō n e m.

deicio, iēci, iectum, 3. numesti, nublokšti; pavaryti, išstumti; atimti.

deleo, ēvi, ētum, 2. naikinti.

deligo, lēgi, lectum, 3. išrinkti, rinkti.

demitto, mīsi, missum, 3. nuleisti žemyn, nuleisti; s e d. — nusileisti, i n v a l l e m.

demonstro, 1. parodyti; sakyti, pasakoti.

denuntio, 1. pranešti, paskelbti, su u t — įsakyti (VI, 10).

depello, puli, pulsum, 3. nuvyti, nuvaryti; nukreipti, pašalinti, m o r b u m.

depōno, posui, positum, 3. dėti į šalį, atidėti; palikti, atsisakyti.

depopulor, ātus s., 1. d e p o n. naikinti, niokoti, nusiaubti.

deprecātor, ōris, m. užtarėjas; tarpininkas.

deprecor, ātus s., 1. d e p o n. prašyti; prašyti atleidimo, atsiprašyti.

deprehendo (deprendo), ndi, nsum, 3. pagauti, nustverti, sučiupti.

derectus, 3. stačiai žemyn nukreiptas, tiesus, stačias.

derigo, ž. dirigo.

derogo, 1. atsiklausti tautos, norint pakeisti įstatymą, apriboti įstatymą; atimti, f i d e m.

descendo, ndi, nsum, 3. žemyn eiti, nusileisti; prieiti prie ko nors (VI,16).

desertor, ōris, m. tas, kuris ką nors palieka; bėglys, pabėgėlis.

desidia, ae, f. ilgas sėdėjimas; sėdėjimas be darbo, tingėjimas, dykinėjimas.

desisto, stiti, (stitum), 3. atsilikti, atsisakyti, liautis, nustoti.

despēro, 1. netekti vilties, nusiminti.

despicio, spexi, spectum, 3. žiūrėti iš viršaus į apačią, žiūrėti su panieka, niekinti.

desum, defui, deesse, nebūti, trūkti; nepadėti.

detestor, ātus s., 1. d e p o n. keikti.

detraho, xi, ctum, 3. nutraukti, atimti; atskirti.

detrimentum, i, n. nuostolis, praradimas, pragaištis.

deus, i, m. dievas.

devoco, 1. atšaukti; atitraukti.

devoveo, vōvi, vōtum, 2. paskirti auka, M a r t i, q u a e b e l l o c e p e r i n t.

dico, 1. paskirti, pašvęsti; s e d i c ā r e — atsiduoti, pasiduoti, i n s e r v i t ū t e m.

dico, xi, ctum, 3. sakyti, pasakyti; paskirti, d i e m; d. i u s — teisti.

didūco, xi, ctum, 3. išvadžioti į visas puses, išskirti, išsklaidyti.

dies, ēi, m. ir f. (plur. tik masc.) diena; laikas; tam tikra diena, terminas.

differo distuli, dilātum, diferre, išsklaidyti, išskirstyti; skirtis.

difficilis, e, sunkus; nepatogus, netinkamas.

difficultas, ātis, f. sunkenybė, keblumas, nepatogumas.

diffīdo, fīsus s., 3. nepasitikėti, netikėti, abejoti.

diffundo, fūdi, fūsum, 3. išsklaidyti; išskleisti, ištiesti.

dignitas, ātis, f. vertė, reikšmė; garbė, kilnumas, orumas.

dilectus, us, m. rinkimas; naujokų ėmimas.

diligenter, a d v. stropiai, rūpestingai, uoliai.

diligentia, ae, f. stropumas, uolumas, rūpestingumas.

diligo, lexi, lectum, 3. išrinkti iš daugelio; gerbti, mylėti, branginti.

dimico, 1. švaistytis į visas puses blizgančiu kardu; kautis, muštis.

dimidius, 3. sudarąs pusę; d. p a r s — pusė (VI, 31).

dimitto, mīsi, missum, 3. išsiųsti; paleisti; išleisti iš rankų, prarasti, p r i n c i p ā t u m.

directus, 3. tiesus.

dirigo, rexi, rectum, 3. tiesti, ištiesti; nukreipti; a c i e m d.—išrikiuoti.

diripio, ripui, reptum, 3. išgrobti, išplėšti.

Dis, Ditis, m. Ditas, požemio karalijos dievaitis.

discēdo, cessi, cessum, 3. išvaikščioti, išsivaikščioti, išsiskirstyti, pasitraukti.

discessus, us, m. pasitraukimas, pasišalinimas.

disciplīna, ae, f. mokymas; mokslo sistema, mokslas; griežta tvarka, drausmė.

disco, didici, — 3. mokytis; sužinoti.

discrīmen, inis, n. nuotolis, tarpas; pasiryžimas; pavojingas nusprendimas, pavojus, r e s i n s u m m o d i s c r i m i n e.

dispergo, rsi, rsum, 3. išsklaidyti, išblaškyti.

dispōno, posui, positum, 3. išdėlioti, sustatyti; sutvarkyti.

disputo, 1. ginčytis.

dissensio, ōnis, f. nesutikimas, nesutarimas, ginčas, barnis.

dissipo, 1. išsklaidyti, išskirstyti; p a s s. dissipāri, išsisklaidyti, išlakstyti.

distribuo, bui, būtum, 3. padalinti, paskirstyti.

diu, a d v. ilgai, ilgą laiką.

diversus, 3. nukreiptas į kitą pusę; kitoks, skirtingas, įvairus; priešingas.

Diviciācus, i, m. Diviciakas, Dumnorigo brolis, hedujų vadas.

divido, vīsi, vīsum, 3. dalinti, padalinti; išskirstyti.

divīnus, 3. dieviškas.

do, dedi, datum, 1. duoti; pavesti, e x e r c i t u m; priskirti.

doceo, cui, ctum, 2. mokyti, paaiškinti; pranešti, įrodinėti.

domicilium, ii, n. gyvenamoji vieta, buveinė, sodyba.

dominus, i, m. ponas, šeimininkas, viešpats.

domus, us, f. namai; tėvynė; d o m i — namie, tėvynėj; d o m o — iš namų, iš tėvynės; d o m u m — namo, į tėvynę.

dos, dotis, f. kraitis.

druides, um, m. druidai, Gallijos dvasininkai.

dubito, 1. abejoti.

dubius, 3. svyruojąs, abejojąs; abejotinas, s u b s t. dubium, ii, n. abejojimas.

ducenti, ae, a, du šimtu.

duco, xi, ctum, 3. vesti, traukti, tęsti; laikyti, a l i q u i d t u r p e.

dum, c o n i. tuo tarpu kai; kol.

duo, duae, duo, du; abu.

duodecim, dvylika.

duplico, 1. dvigubinti.

duritia, ae, f. kietumas, žiaurumas, žiaurus gyvenimo būdas.

duro, 1. kietinti, grūdinti, padaryti tvirtą; sustiprinti.

Durocortorum, i, n. Durokortoras, žymiausias remų miestas, kuris vėliau buvo vadinamas Remi (dabart. Rheims).

dux, ducis, m. vadovas; vadas.

E.

e, ex, p r a e p. c u m a b l. iš, nuo.

Eburōnes, um, eburonai, belgų Gallijos tautelė, buvusi treverų globoj.

edisco, edidici,—3. išsimokyti atmintinai, v e r s u s.

effero, extuli, elātum, efferre, išnešti, nunešti, l i t t e r a s; pasakoti, skelbti.

efficio, fēci, fectum, 3. padaryti, paruošti, pabaigti.

effugio, fūgi, fugitum, 3. išbėgti; išvengti, p e r i c u l u m.

egeo, ui, — 2. stokoti, pristigti.

egestas, ātis, f. stokojimas, vargas, neturtas.

ego, aš.

egredior, gressus s., 3. d e p o n. išeiti, pasitraukti; žygiuoti.

eiusmodi (is modus), tokios rūšies, toks.

elātus ž. effero.

elephantus, i, m. dramblys.

elicio, licui, licitum, 3. išvilioti, ištraukti.

emitto, mīsi, missum, 3. išsiųsti, išleisti, išmesti.

enim, c o n i. juk; mat, berods, žinoma.

1. eo, ii (ivi), itum, ire, eiti, keliauti, vykti; žygiuoti.

2. eo, a d v. a) ten; b) dėl to; prie gr. c o m p. tuo, juo.

eōdem, a d v. ten pat.

epulae, ārum, f. puota.

eques, itis, m. raitelis, raitas kareivis; raitelių luomo žmogus.

equitātus, us, m. raiteliai, kavalerija.

Eratosthenes, is, m. Eratostenas, garsus graikų astronomas ir geografas, miręs Aleksandrijoj, kur jis tvarkė Ptolomejaus biblioteką, apie 193 m. pr. Kr.

erigo, rexi, rectum, 3. tiesiai statyti, iškelti, pakelti; s e s e e r i g e r e — atsistoti, stoti ant kojų; p a r t i c. erectus, 3. tiesus, aukštas.

eripio, ripui, reptum, 3. išgrobti, išplėšti; išgelbėti, e p e r i c u l o.

et, c o n i. ir; e t... e t = ir... ir, iš vienos pusės... iš kitos.

eventus, us, m. išeitis, galas, įvykis (VI, 42).

evoco, 1. pašaukti, pakviesti, išvilioti.

ex, ž. e.

exanimo, 1. atimti gyvybę, nužudyti; nukamuoti, išvarginti.

exaudio, īvi, ītum, 4. išklausyti, išgirsti.

excēdo, cessi, cessum 3. išeiti, pasitraukti.

excello, (ui), lsum, 3. išsikelti, iškilti, pasižymėti, d i g n i t ā t e.

excelsus, 3. aukštas, iškeltas.

excipio, cēpi, ceptum, 3. išimti; atlaikyti, i m p e t u m; pagauti, a l i q u e m (uros).

excito, 1. pakelti, pastatyti; i g n e m e. užkurti; sukurstyti, a l i q u e m a d a l i q u i d.

exclūdo, ūsi, ūsum, 3. atskirti, neprileisti, sukliudyti, sutūrėti.

excrucio, 1. kankinti.

excusatio, ōnis, f. atsiprašymas, pasiteisinimas.

exeo, ii, itum, īre, išeiti, iškeliauti, žygiuoti.

exerceo, cui, citum, 2. mankštyti, miklinti, lavinti.

exercitus, us, m. išlavinta kariuomenė, kariuomenė.

exigo, ēgi, actum, 3. išvaryti; išpildyti, pabaigti; a e s t ā t e e x a c t a — vasarai pasibaigus.

exiguus, 3. nežymus, nedidelis, silpnas, mažas.

existimo, 1. svarstyti, manyti, laikyti.

existo ž. exsisto.

expeditio, ōnis, f. žygiavimas, ekspedicija.

expedītus, 3. nekliudomas; m i l e s e x p e d ī t u s — k. pasiruošęs kautis.

expello, puli, pulsum, 3. išvaryti, išvyti; prašalinti.

explorātor, ōris, m. tyrinėtojas; žvalgas.

explōro, 1. tyrinėti, ištirti, sužinoti.

expugnatio, ōnis, f. nukariavimas, paėmimas šturmu, u r b i s.

exsisto, stiti, — 3. pasirodyti, būti, c o r n u a m e d i a f r o n t e; įvykti, pasidaryti.

exspecto, 1. žiūrėti, dairytis; laukti.

exstruo, uxi, uctum, 3. pastatyti; priversti, prikrauti.

exter (exterus), era, erum, išorinis; g r. c o m p. exterior, ius, išorinis (kalbant apie du daiktu); gr. superl. extrēmus, 3. tolimiausias, kraštutinis, paskutinis.

extra, p r a e p. c u m a c c. už; išskiriant.

extrēmus, ž. exter.

F.

Fabius, ii, m. (C. Fabius), Fabijus, Cezario legatas. (VI, 6).

facile, a d v. lengvai.

facinus, oris, n. veiksmas; negarbingas veiksmas, nusižengimas.

facio, feci, factum, 3. (pass. fio) daryti; elgtis; i t e r f. keliauti, žygiuoti; i g n e s f. kurti ugnį, laužus; certiōrem f. ž. certus.

factio, ōnis, f. darymas; daugelio žmonių bendradarbiavimas, partija.

facultas, ātis, f. galėjimas; galimumas, proga; atsarga; karo pajėgos (VI, 1).

falsus, 3. melagingas, apgaulingas, netikras, be pagrindo, r u m o r.

falx, cis, f. piautuvas, dalgis.

fama, ae, f. gandas, paskala, žinia; visuomenės nuomonė, garbė.

familia, ae, f. šeimyna, giminė.

familiāris, e, šeimos; asmeniškas, savas; s u b s t . familiāris m. ir f. draugas, bičiulis.

fas, n. i n d e c l. dievų sprendimas; tai, kas leistina daryti, leistina, galima.

faveo, favi, fautum, 2. būti palankiam, užjausti, pritarti.

felicitas, ātis, f. laimė, pasisekimas.

femina, ae, f. moteris; patelė.

fera, ae, f. laukinis gyvulys, žvėris.

fere, a d v. beveik, beveik visuomet, beveik visur, apskritai.

fero, tuli, latum, ferre, nešti; iškęsti; atnešti, suteikti, a u x i l i u m; s i g n a f. žygiuoti; pasakoti, skelbti, a l i q u e m i n v e n t ō r e m.

fertilis, e derlingas.

ferus, 3. laukinis.

fides, ei, f. pasitikėjimas, tikėjimas; ištikimybė.

figūra, ae, f. išvaizda, figūra.
filius, ii, m. sūnus.
fingo, -xi, -ctum, 3. padaryti; vaizduoti; įsivaizduoti, dėtis,
finio, īvi, ītum, 4. aprubežiuoti, imperium, riboti, matuoti; aptarti.
finis, is, m. galas, pabaiga, siena; fines, ium, krašto siena, ribos; kraštas, valstybė.
finitimus, 3. kaimyninis, gretimas; subst. finitimus, i, m. kaimynas.
fio, factus s., fieri (veiksm. facio neveik. rūšis), darytis, tapti, būti.
firmo 1. stiprinti, tvirtinti, drąsinti; tvirtinti, sakyti.
firmus, 3. stiprus, tvirtas, galingas.
flamma, ae, f. liepsna, ugnis.
flecto, xi, xum, 3. lenkti, sulenkti; kreiptis; se flectere — krypti.
flumen, inis, n. tekėjimas; upė.
foedus, eris, n. sąjunga, sutartis.
fore = futūrum, am, um esse.
forma, ae, f. išvaizda, forma.
fors, fortis, f. (tik nom. ir abl.) nuotykis, atsitikimas; abl. forte — kartais, atsitiktinai.
fortis, e, drąsus, narsus.
fortiter, adv. drąsiai, narsiai.
fortūna, ae, f. likimas, laimė; plur. fortūnae, ārum, f. turtas.
fortunātus, 3. laimingas, turtingas.
fovea, ae, f. duobė (ypat. žvėrių gaudymui).
fretus, 3. pasitikįs, victoriā.
frigus, oris, n. šaltis.
frons, ntis, f. kakta; pryšakinė dalis, frontas; a fronte — iš pryšakio.
fructus, us, m. naudojimas, nauda; pajamos, pelnas; vaisius.
frumentarius, 3. maisto; derlingas; res frumentaria — maisto atsarga, maistas.
frumentatio, ōnis, f. maisto ieškojimas, aprūpinimas maistu.
frumentor, 1. depon. įsigyti maisto.
frumentum, i, n. duona, grūdai, javai, maistas.
fuga, ae, f. bėgimas, pabėgimas.
fugio, fugi, fugitum, 3. bėgti, išbėgti, išvengti.
funēbris, e, laidotuvių.
funus, ĕris, n. laidotuvės.
furtum, i, n. vogimas, vagystė; vogtas daiktas.

G.

Gaius, (Caius), i, m. rom. asmens vardas.
Galli, ōrum, gallai, keltų padermės tauta.
Gallia, ae, f. Gallija. Cezario laikais ji buvo dalinama į 2 dali: 1) Gallia citerior arba Cisalpīna (dabart. Lombardija) ir 2) Gallia ulterior arba Transalpīna (dabart. Prancūzija, Niderlandai, Šveicarijos dalis ir Germanijos dalis). Vardu Gallia ulterior dažnai buvo vadinama tik žiemos rytinė transalpinės Gallijos dalis, kurią romėnai dar prieš Cezario laikus buvo pavergę. Tą kraštą taip pat dažnai vadina Gallia provincia, ulterior provincia arba tiesiog provincia.
gens, gentis, f. giminė; tauta.
genus, eris, n. giminė; padermė, tauta; rūšis, būdas.
Germāni, ōrum, germanai, gyventojai, gyvenusieji tarp Reino, Dunojaus, Vislos ir Vokiečių jūros.

Germania, ae, f. Germanija, germanų apgyventasis kraštas.

gero, gessi, gestum, 3. vesti, vežti, nešioti; atlikti, padaryti, p a s s. — darytis, dėtis.

Gnaeus (Cnaeus), i, m. Gnejas, rom. vardas (praenōmen).

Graeci, ōrum, graikai; a d i. Graecus, 3. graikiškas, graikų.

gratia, ae, f. malonumas; palankumas, malonė; įtikimas; įtaka (VI, 15); g r a t i a m i n ī r e a b a l i q u o — įsigyti keno nors palankumą.

gratus, 3. malonus; dėkingas.

gravis, e sunkus; žiaurus, p o e n a; rimtas, gerbiamas.

H.

habeo, ui, itum, 2. turėti; laikyti

Haedui, ōrum, hedujai, Gallijos tautelė, gyvenusi tarp Araro ir Ligerio upių.

Helvetii, ōrum, helvetai, senieji Šveicarijos gyventojai.

Hercynia silva. Taip buvo vadinami apaugę giriomis Germanijos kalnai, pradedant nuo Švarcvaldo iki Karpatų.

hereditas, ātis, f. paveldėjimas.

hibernus, 3. žieminis, žiemos; s u b s t. hiberna, ōrum, n. (scil. castra hiberna) žieminė stovykla.

1. hic, haec, hoc, šis, šitas.

2. hic, a d v. čia, tada.

hiemo, 1. žiemoti; gyventi žieminėj stovykloj.

hiems, hiemis, f. žiema; blogas oras, audra.

hinc, a d v. iš čia, iš tos pusės.

homo, inis, m. žmogus; asmuo (VI, 23).

honos ir honor, ōris, m. pagarba; garbinga vieta (tarnyboj); garbė.

hora, ae, f. valanda.

hortor, ātus s., 1. d e p o n. raginti, skatinti, padrąsinti.

hospes, itis, m. 1) svečias; bičiulis; 2) šeimininkas.

hospitium, ii, n. vaišingumas, vaišės; prieglobstis.

hostis, is, m. priešas.

huc, a d v. čia, čion.

humilis, e, žemas; nežymus, nežymios kilmės, neturtingas, l o c u s.

I.

iactūra, ae, f. išmetimas daiktų iš laivo į jūrą audros metu, nuostolis; auka.

iam, a d v. jau, tuojau.

ibi, a d v. ten.

idem, eadem, idem, tas pat, toks pat; taip pat.

idoneus, 3. patogus, tinkamas, geras.

ignis, is, m. ugnis.

ignōro, 1. nežinoti.

ille, a, ud, anas, tas.

illo, a d v. ten.

illustris, e, šviesus; įžymus, garsus.

imber, imbris, m. lietus, liūtis.

imitor, ātus s., 1. d e p o n. pamėgdžioti, sekti.

immānis, e, didžiulis, nepaprastas.

immineo —, —, 2. kyšoti; grasyti, grėsti.

immitto, mīsi, missum, 3. įleisti; sviesti, t e l a; siundyti, siųsti.

immolo, 1. apiberti aukojimo miltais, aukoti, h o m i n e s.

immortālis, e, nemirštamas, amžinas.

immunitas, ātis, f. atleidimas (nuo visokių pareigų).

imparātus, 3. neparuoštas, neapginkluotas.

impedimentum, i, n. kliūtis; gurguolė.

impedio, īvi, ītum, 4. supančioti; trukdyti, sulaikyti.

impedītus, 3. negalįs paeiti, apsunkintas; sunkus, nepatogus, trukdomas; nepasiruošęs.

impello, puli, pulsum, 3. judinti, varyti; raginti.

imperātor, ōris, m. paliepėjas, viršininkas, vadas.

imperfectus, 3. nepabaigtas.

imperītus, 3. neprityręs, nežinąs.

imperium, ii, n. įsakymas, paliepimas; teisė įsakymus duoti, valdžia, aukšč. karo vadovybė.

impero, 1. įsakyti,. paliepti. s u b s t. imperātum, i, n. įsakymas.

impētro, 1. išgauti, gauti sutikimą.

impetus, us, m. puolimas; jėga.

impius, 3. nedoras.

imprīmis, a d v. visų pirma, pirmiausia.

improvīsus, 3. nenumatytas, nelauktas, netikėtas; i m p r o v ī s o (de improvīso) — netikėtai.

impūbes, eris, nesuaugęs, nesubrendęs; nevedęs.

in, p r a e p. c u m a c c. ir a b l. 1) su acc.—į 2) su abl.—ant; in su abl. atstoja liet. k. vietininką.

incautus, 3. neatsargus.

incendo, ndi, nsum, 3. uždegti, padegti.

incertus, 3. nežinomas, netikras, nepatikimas.

incido, cidi, — 3. pulti ant; susitikti, susidurti; įvykti, b e l l u m.

incipio, cēpi, ceptum, 3. pradėti, imtis.

incolumis, e, sveikas, nesugadintas, nepaliestas.

incommodum, i. n. nepatogumas; nemalonumas; nelaimė, nuostolis, nepasisekimas.

incursio, ōnis, f. įsiveržimas, užpuolimas.

inde, a d v. iš ten; paskui.

indicium, ii, n. parodymas, liudijimas; įskundimas.

indīco, xi, ctum, 3. pranešti, paskelbti, paskirti.

Indutiomārus, i, m. Induciomaras, treverų vadas.

ineo, ii, itum, īre, įeiti; pradėti, b e l l u m; imtis, padaryti.

inermis, e, beginklis.

infamia, ae, f. negarbinga kalba, gėda.

infectus, 3. neapdirbtas, nepabaigtas.

infero, intuli, illātum, inferre, įnešti, įmesti, vesti; b e l l u m i n f e r r e —karą paskelbti, kariauti; i n f e r r e i n e q u u m — pasodinti ant arklio.

inferus, 3. apatinis; g r. c o m p. inferior, ius, žemesnis; gr. s u p e r l.

infimus, 3. (imus, 3) žemiausias; blogiausias.

infestus, 3. pavojingas; priešingai nusistatęs; pulti pasiruošęs, e x e r c i t u s.

infinītus, 3. neapribotas, neapibrėžtas, be skaičiaus.

infirmus, 3. silpnas, netvirtas, nepatikimas.

influo, xi, xum, 3. įtekėti.

infra, a d v. apačioj, žemiau; p r e p. c u m a c c. žemiau, mažiau.

inimicitiae, ārum, f. nesantaika, nesutikimas.

inīquus, 3. nelygus, nepatogus, netinkamas; neteisingas.

initium, ii, n. pradžia, įžanga.

iniuria, ae, f. teisių sulaužymas, skriauda.

inlustris. ž. illustris.

innocens, ntis, nekenksmingas; nekaltas.

inopia, ae, f. neturtas; stoka.

inopīnans, antis, nesitikįs, nelaukiąs.

inprīmis, a d v. visų pirma, pirmiausia.

inrumpo ž. irrumpo.

inquam, is, it, etc. v e r b. d e f e c t. aš sakau, tariu.

insidior, ātus s., 1. d e p o n. būti pinklėse, žabangose; statyti pinkles.

insisto, stiti, — 3. sustoti; atsiremti.

instituo, ui, ūtum, 3. statyti; tvarkyti, rikiuoti, mokyti; nutarti, nuspręsti, įsteigti, įvesti, s a c r i f i c i a; u t i n s t i t u e r a t—kaip paprastai, sulig papročiais.

institūtum, i, n. sumanymas; paprotys, įstaiga.

insto, stiti, — 1. arti stovėti, būti prie; artintis, ateiti; spausti, pulti.

instrumentum, i, n. įrankis, pabūklas, prietaisas.

insula, ae, f. sala.

integer, egra, egrum, neliestas, nesugadintas; nenuvargęs, nenuilsęs.

intellego, exi, ectum, 3. išskirti charakteringąsias žymes, suprasti, pamatyti, pajusti.

inter, p r a e p. c u m a c c. tarp.

intercēdo, ssi, ssum, 3. eiti tarp, slinkti (apie laiką); būti tarp.

interdīco, xi, ctum, 3. uždrausti, užginti, nepripažinti.

intereo, ii, itum, īre, užeiti už ko nors, pasislėpti; žūti.

interficio, fēci, fectum, 3. nužudyti, užmušti, nukauti.

interim, a d v. tuo tarpu.

intermitto, mīsi, missum, 3. leisti tarp, praleisti, t e m p u s; pertraukti, nustoti.

interpōno, posui, positum, 3. dėti tarp; prileisti.

interpretor, ātus s., 1. d e p o n. aiškinti.

intersum, fui, esse, a) būti tarp, dalyvauti; b) i n t e r e s t, svarbu; m a g n i i n t e r e s t, labai svarbu.

intervenio, vēni, ventum, 4. tuo tarpu ateiti (kada kas nors darosi), atvykti.

intra, p r a e p. c u m a c c. a) viduj, tarp; b) per, iki.

introrsus, a d v. viduj, į vidų, į šalies vidurį (VI, 10).

intus, a d v. viduj.

invenio, vēni, ventum, 4. užeiti, rasti; pažinti.

inventor, ōris, m. išradėjas.

invīto, 1. pakviesti; vilioti, traukti; reikalauti.

ipse, a, um, pats; aš, tu, jis... pats.

iracundia, ae, f. pyktis, rūstybė; kerštas.

irrumpo, rūpi, ruptum, 3. įsilaužti, įsiveržti.

is, ea, id, jis, tas, šis; toks.

ita, a d v. taip, tokiu būdu.

Italia, ae, f. Italija.

itāque, a d v. ir taip, taigi, todėl, tuo būdu.

item, a d v. taip pat, irgi; vienodai, panašiai.

iter, itineris, n. kelias, kelionė, perėjimas.

iubeo, iussi, iussum, 2. liepti, įsakyti.

iudicium, ii, n. tardymas, teismas, teismo sprendimas; nuomonė.

iudico, 1. teisti; spręsti, manyti.

iugum, i, n. a) jungas; vargas, sunkenybė; b) skersmuo, jungiąs du daiktu; c) kalnų virtynė, kalnai.

iumentum, i, n. gyvulys (ypat. arklys, asilas).

Iuppiter, Iovis, m. Juppiteris, Saturno sūnus, įžymiausias romėnų dievas.

iuro, 1. prisiekti.

ius, iuris, n. teisė; ius dicere — teisti.
ius iurandum, iuris iurandi, n. priesaika.
iustitia, ae, f. teisingumas.
iustus, 3. teisingas, teisėtas; toks kaip reikia, tinkamas, funera.
iuventus, ūtis, f. jaunatvė; jauni vyrai, jaunuomenė.
iuvo, iuvi, iutum, 1. a) padėti, pagelbėti; b) patikti, džiuginti.

L.

Labiēnus, i, m. (T. Attius Labiēnus) Labienas, Cezario legatas, vėliau perėjęs į Pompejaus pusę.
labor, ōris, m. darbas, trūsas; sunkumas, vargas; nelaimė.
labrum, i, n. lūpa; krantas, fossae, kraštas, šonas.
lac, lactis, n. pienas.
lacesso, īvi, ītum, 3. erzinti, kiršinti; kibinti, skatinti; skriausti, lacessere proelio — viliioti į mūšį, pulti.
laedo, si, sum, 3. suduoti, sugadinti, pakenkti; įžeisti; sulaužyti, fidem.
largior, ītus s., 4. depon. būti dosniam, duoti daug dovanų, dalinti.
late, adv. plačiai.
latĕbra, ae, f. slapta vieta, kurioj galima pasislėpti, prieglobstis.
latitūdo, inis, f. plotis, platumas; didumas.
latrocinium, ii, n. plėšikavimas, plėšimas.
1. latus, 3. platus.
2. latus, eris, n. šonas.
laus, laudis, f. pagyrimas; garbė, pagarba, nuopelnas,
legatio, ōnis, f. pasiuntinybė, pasiuntinio pareigos; legato pareigos.
legātus, i, m. a) pasiuntinys;b) legatas, vyriausio vado padėjėjas.
legio, ōnis, f. legionas, kuriame Cezario laikais buvo apie 3600 kareivių.
legionarius, 3. priklausąs prie legiono, legiono, milites.
lego, legi, lectum, 3. rinkti; skaityti.
lex, legis, f. įstatymas.
libenter, adv. mielai, su noru.
liberi, ōrum, m. vaikai.
licet, licuit (licitum est), 2. leidžiama, galima.
Lingones, um, lingonai, keltų padermės tauta, gyvenusi prie Vosegus mons (dabar Vogėzų kalnai).
littera, ae, f. a) raidė; b) laiškas; rašinys, literatūra; mokslas.
locus, i, m. (plur. loci ir loca) vieta; pozicija; kilmė.
longe, adv. toli; ilgai; prie aukšč. laipsnio — visai, labai, pats.
longitūdo, inis, f. ilgis, ilgumas.
longus, 3. ilgas.
loquor, cūtus s., 3. depon. kalbėtis.
Lucius, ii, m. Lucijus, rom. vardas (praenōmen).
luna, ae, f. mėnuo, mėnulis; mėnulio deivės vardas.
Lutecia, ae, f. (Parisiōrum), Lutecija (dabart. Paryžius).
lux, lucis, f. šviesa; dienos šviesa, diena; ante lucem — prieš auštant, primā luce — auštant.

M.

magis, a d v. daugiau, labiau; g r. s u p e r l. maxime — daugiausia, labiausia (g r. p o s. magnopere).

magistrātus, us, m. valstybinė tarnyba; valdininkas; valdžia.

magnificus, 3. puikus, iškilmingas, f u n u s.

magnitūdo, inis, f. didumas; didybė, a n i m i.

magnus, 3. didelis, didžiulis; nepaprastas, c a s u s; maior (natu) — vyresnis; s u b s t. maiōres, um, sentėviai.

mando, 1. pavesti; įsakyti, liepti; s e f u g a e m a n d ā r e — bėgti.

maneo, nsi, nsum, 2. pasilikti, laikytis.

manipulus, i, m. a) sauja, gniūžtė; b) manipulas, trisdešimtoji legiono dalis (100—120 vyrų).

mansuefacio, fēci, factum, 3. (pass. mansuefio) prijaukinti.

manus, us, f. ranka; kumštis; jėga; ginkluota jėga; kariuomenės būrys.

Marcus, i, m. Markas, rom. vardas (praenōmen).

Mars, tis, m. Marsas, Juppiterio ir Junonos sūnus, karo dievas; t r o p. kova, mūšis.

mas, maris, a d i. vyriškos giminės; s u b s t. patinas.

matūre, a d v. savo laiku; anksti, greitai.

maturesco, rui, — 3 bręsti.

maxime ž. magis.

medius, 3. vidurinis, esąs vidury; i n m e d i i s E b u r ō n u m f i n i b u s — vidury eburonų žemės.

membrum, i, n. sąnarys, c o r p o r i s.

memoria, ae, f. atmintis; atsiminimas, pasakojimas.

Menapii, ōrum, manapijai, belgų padermės tauta, gyvenusi tarp M o s a ir S c a l d i s upių.

mens, mentis, f. protas; dvasia; mintis.

mensis, is, m. mėnesis, mėnuo.

mensūra, ae, f. išmatavimas; matas, saikas.

mentio, ōnis, f. paminėjimas, priminimas.

mercātor, ōris, m. pirklys.

mercatūra, ae, f. prekyba.

Mercurius, ii, m. Merkurijus, Juppiterio sūnus, dievų pasiuntinys, prekybos dievas.

mereo, ui, itum, 2. (mereor, itus, s., 2. d e p o n.) nusipelnyti, būti vertam.

metus, us, m. bijojimas, baimė.

meus, 3. mano, manas.

miles, itis, m. kareivis; pėstininkas.

militāris, e, kariškas, karo.

militia, ae, f. karo tarnyba.

mille, tūkstantis.

Minerva, ae, f. Minerva, Juppiterio duktė, protingumo, mokslo ir meno deivė.

minime, a d v. (g r. s u p e r l. iš parum) visų mažiausiai, labai mažai; visai ne, toli gražu ne (VI, 29).

minimus, 3. (g r. s u p e r l. iš parvus, 3) mažiausias.

Minucius, ii, m. (L. Minucius Basilus) Minucijus, Cezario kavalerijos karininkas.

minuo, ui, ūtum, 3. mažinti, silpninti, naikinti.

minus, a d v. (gr. c o m p. iš parum) mažiau; mažai.

miser, era, erum, nelaimingas, vargingas; menkas, p r a e d a, blogas.

missus, us, m. siuntimas, įsakymas.

mitto, misi, missum, 3. siųsti; sviesti, p i l a, praleisti.

modo, a d v. tik, tiktai; n o n m o d o, ne tik, net; a p i e l a i k ą: neseniai, ką tik (VI, 39).
modus, i, m. saikas; riba, galas, būdas.
moneo, ui, itum, 2. priminti; perspėti, raginti.
mons, ntis, m. kalnas.
morbus, i, m. liga.
morior, mortuus s., 3. d e p o n. mirti.
moror, ātus sum. 1. d e p o n. užtrukti; sugaišti; trukdyti, gaišinti.
mors, rtis, f. mirtis.
mos, moris, m. paprotys, būdas.
Mosa, ae, f. Moza, upė, ištekanti iš Vogėzų kalnų (dabart. M a a s).
motus, us, m. judėjimas; sukilimas.
moveo, movi, motum, 2. judinti, jaudinti.
multitūdo, inis, f. daugumas, daugybė; minia, žmonės.
multum, a d v. daug (g r. c o m p. plus, g r. s u p e r l. plurimum).
multus, 3 daugelis.
mundus, i, m. pasaulis.
munio, īvi ītum, 4. sustiprinti, sutvirtinti.
munitio, ōnis, f. sustiprinimas.
munus, eris, n. dovana; pareiga.
murus, i, m. siena.
mutilus, 3. apkapotas, bukas.

N.

nam, c o n i. nes.
nanciscor, nactus (nanctus) s., 3. d e p o n. įsigyti, gauti, rasti.
nascor, natus s., 3. d e p o n. gimti, kilti; rastis, g e n e r a f e r ā r u m.
natālis, e, gimimo, d i e s.
natio, ōnis, f. padermė, tauta, giminė;
natīvus, 3. įgimtas, iš prigimties.
natūra, ae, f. prigimtis; savybė, būdas.
navis, is, f. laivas; n a v i s l o n g a — karo laivas; n a v i s o n e r a r i a — transporto laivas; n a v i s a c t u a r i a — lengvas laivelis.
ne, 1) k l a u s. d a l e l ė — ar; 2) a d v. ne a) ne... quidem — net ne, b) ut... ne — kad ne; 3) c o n i u c t. kad ne.
nec, ž. neque.
necessario, a d v. būtinai, savaime, verčiamas.
necessitas, ātis, f. reikalingumas, reikalas; vargas.
neglego, lexi, lectum, 3. nekreipti dėmesio, nepaisyti; nesirūpinti; nebijoti, p e r i c u l u m.
nego, 1. neigti, sakyti, kad ne, nesutikti.
negotium, ii, n. darbas; sunkus darbas, sunkumas; sumanymas.
Nemētes, um, nemetai, germanų padermės tautelė, gyvenusi kairiajame Reino krašte.
nemo, niekas.
neque arba nec = et non, ir ne, tačiau ne, bet ne; n e q u e... n e q u e = nei... nei.
Nervii, ōrum, nervijai, germanų pademės tauta, gyvenusi vasaros vakarinėj belgų Gallijos daly. Tautos sostinė — B a g a c u m (dabart. B a v a y).
nervus, i, m. nervas, muskulas; jėga, galybė.
neve arba neu; c o n i. ir (kad) ne.
nex, necis, f. prievarta padaryta mirtis, nužudymas, užmušimas.
nihil, n. i n d e c l. 1) niekas; 2) a d v. visai ne, nė kiek ne.
nisi, c o n i. jei ne; jei bent, išskiriant.

nitor, nisus (nixus) s., 3. d e p o n. atsiremti, naudotis; stengtis, veržtis.

nobilis, e, žinomas, garsus; įžymus, aukštos kilmės.

nobilitas, ātis, f. garsenybė, garsingumas; aukšta kilmė; diduomenė, didikai.

nocens, ntis (p a r t i c i p. iš noceo), kenkiąs, kenksmingas, nusikaltęs; s u b s t. nocentes (VI, 9) — nusikaltėliai; nusikaltusieji.

noceo, cui, itum, 2. kenkti.

noctu, a d v. nakčia, naktį.

nodus, i, m. mazgas; sąnarių sujungimas, kulkšnis.

nomen, inis, n. vardas, pavadinimas; geras vardas, garbė.

non, a d v. ne.

nondum, a d v. dar ne.

nonnullus, 3. kai kuris.

nosco, novi, notum, 3. sužinoti, patirti, pažinti.

noster, tra, trum, mūsiškis, mūsų.

notitia, ae, f. žinojimas, pažintis, pažinimas.

notus, 3. žinomas, garsus.

novem, devyni.

novitas, ātis, f. naujumas, nepaprastumas; r e i n o v i t a s — nepaprastas įvykis.

novus, 3. naujas; nebuvęs, nepaprastas, netikėtas, r e s; n o v i s s i m u m a g m e n — paskutinės kariuomenės eilės, ariergardas; n o v i s s i m i = novissimum agmen.

nox, noctis, naktis; m e d i ā n o c t e — vidūnaktį; p r i m ā n o c t e — sutemus, vos tik sutemė; a d m u l t a m n o c t e m — iki vėlybos nakties.

noxia, ae, f. nusikaltimas, nusižengimas.

nudus, 3. a) nuogas, plikas; b) be apsaugos, be skydo.

nullus, 3. joks, nė vienas.

numen, inis, n. valia; dievų valia, dievų galybė.

numerus, i, m. skaičius; eilė, klasė.

numquam, a d v. niekad, niekuomet.

nunc, a d v. dabar.

nuntio, 1. pranešti, paskelbti.

nuntius, ii, m. pasiuntinys; žinia.

O.

ob, p r a e p. c u m a c c. prieš; už, dėl, iš.

obicio, iēci, iectum, 3. mesti priešais, būti priešais (pass.) mesti, palikti.

oblīviscor, oblītus s., 3. d e p o n. užmiršti.

observo, 1. stebėti, sergėti, saugoti, atsižvelgti.

obses, idis, m. įkaitas.

obsessio, ōnis, f. apgulimas, apsiautimas, blokada.

obtineo, tinui, tentum, 2. turėti, valdyti; užimti, i m p e r i u m.

occasio, ōnis, f. proga, gera proga.

occido, cidi, cāsum, 3. kristi; žūti; nusileisti.

occīdo, cīdi, cīsum, 3. nukirsti; užmušti.

occultatio, ōnis, f. paslėpimas, galėjimas paslėpti.

occulto, 1. paslėpti.

occultus, 3. paslėptas, slaptas; s u b s t. occultum, i, n. slapta vieta, užuolanda; i n o c c u l t o — slapta, slaptoj vietoj.

occupo, 1. užimti, užgrobti, užvaldyti.

Oceanus, i, m. vandenynas; Cezaris vartoja šį žodį reikšme: Atlanto vandenynas, Vokiečių jūra (VI,33).
oculus, i, m. akis, žvilgsnis; a n t e o c u l o s p o n e r e — įsivaizduoti, prisiminti.
odium, ii, n. neapykanta.
offendo, ndi, nsum, 3. stumti, sumušti; įžeisti; pralaimėti (VI, 36).
offero, obtuli, oblātum, offerre, nešti priešais; teikti, siūlyti.
officium, ii, n. pareiga; ištikimybė, paklusnumas.
omnīno, a d v. visiškai; apskritai, bendrai; (prie skaičių) viso, tik.
omnis, e, visas, visiškas; kiekvienas.
opinio, ōnis, f. nuomonė, įsitikinimas; gera nuomonė, garbė.
oppidum, i, n. miestas.
oppōno, posui, positum, 3. statyti prieš.
opportunitas, ātis, f. patogumas, tinkamumas, gera proga.
opprimo, pressi, pressum, 3. prispausti, prislėgti; nuveikti, nugalėti.
oppugnatio, ōnis, f. varu ėmimas, puolimas, šturmavimas.
oppugno, 1. varu imti, pulti, šturmuoti.
(ops), opis, f. pagalba; galybė; turtas.
opto, 1. išrinkti (sau patinkamą), l o- o u m; geisti, norėti; adi. optātus, 3. norimas, malonus.
opus, eris, n. a) darbas; b) apgulos darbas, apgulos statiniai.
opus, i n d e c l. (su 3-jų asmeniu veiksm. e s s e) reikalas, reikia.
Orcynia silva, graikiškas Hercinijos girios pavadinimas.
ordo, inis, m. eilė; būrys, centurija; tvarka; luomas.
orior, ortus s., 4. d e p o n . tekėti; atsirasti, prasidėti, gimti, kilti.
oro, 1. sakyti, kalbėti; prašyti, melsti.
os, oris, n. burna, veidas, žvilgsnis.
ostendo, ndi, nsum (ntum), 3. rodyti; sakyti, pareikšti.

P.

paco, 1. taikinti, padaryti taiką; nuraminti, numalšinti, pavergti.
paene, a d v. beveik, bemaž.
pagus, i, m. sodžius, kaimas; sritis, kantonas.
palam, adv. atvirai, viešai.
palma, ae, f. delnas, ranka; atauga (VI,26).
palus, ūdis, f. pelkė, bala, raistas.
par, paris, lygus, vienodas, toks pat.
parco, peperci, temperātum (parsum), 3. saugoti; gailėtis, nežudyti.
parens, ntis, c. gimdytojas; p l u r. gimdytojai, tėvai.
pareo, ui, itum, 2. rodytis (kam nors įsakius); klausyti.
pario, peperi, partum, 3. gimdyti; gaminti; įsigyti, l a u d e m.
Parisii, ōrum, parizijai, keltų padermės tauta; šios tautos sostinė — L u t e t i a (dabart. Paryžius).
paro, 1. ruošti, gaminti.
pars, tis. f. dalis, pusė; kraštas, sritis.
partior, ītus s., 4. d e p o n. dalinti.
parvulus, 3. mažiulėlis, nedidelis; jaunas; a p a r v u l i s nuo pat jaunystės, kūdikystės.
parvus, 3. mažas; nežymus; (apie laiką) trumpas.
passus, us, m. žingsnis. Romėnų žingsnis = du normalūs žingsniai. M i l l e p a s s u s = 1,5 klm.
pateo, ui, — 2. būti atviram; tęstis, trauktis ligi.
pater, tris, m. tėvas; p a t e r f a m i l i a e — šeimynos galva, p l u r.

patres — tėvai, sentėviai.
patientia, ae, f. pakentimas, patvarumas; kantrybė.
patior, passus s., 3. d e p o n. kentėti, pakelti; leisti.
paucitas, ātis, f. neskaitlingumas, mažumas.
paucus, 3. (sing. retai) nedaugelis, keletas.
paulātim, a d v. pamažu, po truputį.
paulisper, a d v. neilgai, kurį laiką.
paulo, a d v. nedaug, šiek tiek, truputį.
paulus, 3. mažas, nežymus, neskaitlingas; dažniau n e u t r. paulum (subst. ir adv.) nedaug, tik.
pax, pacis, f. taika, ramybė.
pecunia, ae, f. turtas; pinigai.
pecus, oris, n. galvijai, daugiausia smulkūs galvijai; avys.
pedes, itis, m. pėstininkas; p l u r. pėstininkų kariuomenė.
peditātus, us, m. pėstininkų kariuomenė.
pellis, is, f. kailis.
pello, pepuli, pulsum, 3. stumti, vyti, varyti; nugalėti.
pendo, pependi, pensum, 3. sverti; mokėti, v e c t i g a l.
penitus, a d v. viduj, į vidų; giliai.
per, p r a e p. c u m a c c. per, su pagalba.
perago, ēgi, actum, 3. pabaigti, atlikti.
percipio, cēpi, ceptum, 3. gauti, įsigyti, u s u m r e i m i l i t ā r i s; išgirsti, sužinoti, f u g a m.
percutio, cussi, cussum, 3. pramušti, perdurti; sužeisti, c a p u t.
perdisco, didici,—3. išmokti atmintinai.
perdūco, xi, ctum, 3. privesti iki galo, padaryti; nuvesti.
pereo, ii, itum, ire, prapulti; žūti, mirti.
perfero, tuli, lātum, ferre, atnešti; pranešti; pakelti, kentėti.
perficio, fēci, fectum, 3. padaryti, pabaigti.
periclitor, ātus s., 1. d e p o n. bandyti, mėginti; patekti į pavojų, būti pavojuj.
periculum, i, n. mėginimas; pavojingas mėginimas; pavojus.
perluo, lui, lūtum, 3. plauti, prausti; (p a s s.) maudytis, i n f l u m i n i b u s.
permaneo, nsi, nsum, 2. pasilikti, būti, gyventi.
permoveo, mōvi, mōtum, 2. išjudinti; paskatinti; jaudinti.
perpetuus, 3. nuolatinis, amžinas; ištisas, p a l u s.
perquīro, sīvi, sītum, 3. klausinėti, tyrinėti, teirautis.
perrumpo, rūpi, ruptum, 3. pralaužti, prasimušti; pergalėti, nuveikti.
persuadeo, suāsi, suāsum, 2. įtikinti, įkalbinėti.
perterreo, ui, itum, 2. įgąsdinti, įbauginti.
pertineo, tinui, tentum, 2. laikyti, tūrėti, valdyti; tęstis,eiti iki; trauktis.
perturbo, 1. padaryti sumišimą, išsklaidyti, suardyti.
pervenio, vēni, ventum, 4. prieiti prie galo, pasiekti; ateiti.
pes, pedis, m. koja; pėda.
peto, īvi, ītum, 3. prašyti; reikalauti; pulti; siekti; keliauti.
pilum, i, n. svaidomoji ietis.
pilus, i, m. (= manipulus triarōrum) pirmasis kohortos manipulas; m e t o n. pirmojo kohortos manipulo vadas; p r i m u s p i l u s arba p r i m i p i l u s = centurio primi pili.
placide, adv. ramiai, tyliai, p r o c e d e r e.
placo, 1. nuraminti, perprašyti, n u m e n d e ō r u m.
plane, a d v. lygiai, aiškiai; visiškai.
plebs, plebis, f. minia; liaudis.
plerīque, pleraeque, plerăque, daugumas, daugelis.

plerumque, a d v. daugiausia, paprastai.
plures ir plurimi ž. multus.
poculum, i, n. taurė.
poena, ae, f. bausmė.
polliceor, itus s., 2. d e p o n. žadėti.
pollicitatio, ōnis, f. pažadėjimas.
Pompeius, i, m. Pompejus, rom. giminės vardas (nomen). VI kn. 1. sk. minimasis Pompejus (Gn. Pompeius Magnus) yra garsus 1-jo triumvirato narys.
pondus, eris. n. svoris, sunkumas.
pono, posui, positum, 3. dėti, statyti; patalpinti.
pons, ntis, m. tiltas.
populus, i, m. tauta, valstybė; minia.
porta, ae, f. vartai.
possesio, ōnis, f. valdymas, valdomas turtas; turtas.
possideo, sēdi, sessum, 2. valdyti, turėti.
possum, potui, posse, galėti.
post, a) a d v. užpakaly, po, paskui; b) p r a e p. c u m a c c. už, po.
postea, a d v. po to, paskui; vėliau.
posteāquam (arba atskirai postea... quam), c o n i. po to kai.
posterus, 3. paskui einąs, kitas; s u b s t. posteri, ōrum, palikuoniai; g r. c o m p. posterior, ius, užpakalinis, paskesnis; g r. s u p e r l. postrēmus, 3. paskutinis, d i e s; ad p o s t r ē m u m — iki galo.
postpōno, posui, positum, 3. dėti žemiau, mažiau vertinti, laikyti ne tokiu svarbiu dalyku (VI, 3).
postquam, c o n i. po to kai.
postulo, 1. reikalauti.
potens, ntis, a d i. (kartais ir s u b s t.) galingas.
potentia, ae, f. jėga, galybė.
potestas, ātis, f. galia, valdžia; galėjimas, proga.
potior, ītus, s., 4. d e p o n. apimti, užvaldyti.
potius, a d v. geriau, labiau, greičiau; g r. s u p e r l. potissimum, geriausiai, ypatingai.
praebeo, ui, itum, 2. parodyti; suteikti, paduoti.
praeceptum, i, n. įsakymas.
praecipio, cēpi, ceptum, 3. iš anksto paimti; patarti, įsakyti.
praecurro, cucurri, cursum, 3. bėgti pryšaky, skubėti; persergėti, perspėti.
praeda, ae, f. grobis.
praedico, 1. sakyti, kad visi girdėtų; kalbėti, girti.
praeficio, fēci, fectum, 3. pryšaky pastatyti; skirti viršininku; pavesti, a l i q u e m n e g o t i o.
praemitto, mīsi, missum, 3. pirmyn siųsti; anksčiau pasiųsti.
praemium, ii, n. dovana.
praeoccupo, 1. iš anksto užimti, užvaldyti.
praepōno, posui, positum, 3. statyti pryšaky; skirti viršininku.
praerumpo, rūpi, ruptum, 3. iš pryšakio nutraukti, nutraukti, f u n e s; praeruptus; 3. (apie vietą) status.
praesens, ntis, dabartinis, čia pat esąs.
praesertim, a d v. ypatingai.
praesidium, ii, n. apsauga, pagalba; apsaugos kariuomenė, sargyba.
praesto, stiti, praestatūrus, 1. stovėti pryšaky; geresniam būti, pasižymėti, skirtis;parodyti, v i r t ū t e m.
praesum, fui, esse, būti pryšaky, vadovauti.
praeter, p r a e p. c u m a c c. pro šalį; be, išskiriant; priešingai.
praeterea, a d v. be to.
praetermitto, mīsi, missum, 3. praleisti, nepasinaudoti; nekreipti dėmesio, nutylėti.

premo, pressi, pressum, 3. spausti, slėgti; pulti.

prex, precis, f. (vienask. tik d a t., a c c. ir a b l.; p l u r. preces, um) prašymas, meldimas; keiksmas (VI, 31).

primo, a d v. iš pradžių, pirma, pradžioj

primus, 3. pirmas, pats pirmutinis; a d v. primum — pirma, iš pradžių.

princeps, cipis, a d i. ir s u b s t. pirmas, žymiausias; vadas, sumanytojas, galva.

principātus, us, m. pirmoji vieta, pirmenybė; aukščiausia valdžia.

prius, a d v. pirmiau, anksčiau, greičiau.

privātus, 3. privatus, asmeniškas; s u b s t. privātus, i, m. žmogus, neturįs valstybinės tarnybos.

pro, p r a e p. c u m a b l. dėl, prieš, už; vietoj, kaip, sulyginus su.

probo, 1. rasti gerą, pagirti, pritarti; su a c c. c u m i n f. — įrodinėti.

procēdo, cessi, cessum, 3. eiti pirmyn, keliauti, žygiuoti.

proconsul, ulis, m. prokonsulas, Romos valdininkas, kuris išbuvęs metus konsulu, gaudavo valdyti kokią nors provinciją ir ten eidavo provincijos viršininko pareigas.

procul, a d v. toli, iš tolo.

procumbo, cubui, cubitum, 3. pasvirti pirmyn; kristi, pulti, gulti, q u i ē t i s c a u s a.

procūro, 1. globoti, rūpintis.

procurro, cucurri, cursum, 3. bėgti priekin, išbėgti, bėgti; žygiuoti.

prodeo, ii, itum, īre, išeiti, pasirodyti.

proditor, ōris, m. išdavikas.

prodo, didi, ditum, 3. išduoti; pasakoti, paskelbti.

proelium, ii, n. kova.

profectio, ōnis, f. išvykimas, iškeliavimas.

proficio, fēci, fectum, 3. žygiuoti, keliauti; nuveikti, laimėti.

proficiscor, fectus s., 3. d e p o n. vykti keliauti.

profiteor, fessus s., 2. d e p o n. paskelbti, pareikšti.

profugio, fūgi, gitum, 3. pabėgti, bėgti.

prognātus, 3. gimęs, kilęs, a D i t e p a t r e.

progredior, gressus s., 3. d e p o n. eiti tolyn, vykti.

prohibeo, ui, itum, 2. sulaikyti, sutūrėti; kliudyti, trukdyti; saugoti, a l i q u e m a b i n i u r i a.

promiscue, a d v. bendrai, kartu.

pronuntio, 1. paskelbti, pranešti.

prope, a d v. arti; neseniai; beveik; p r a e p. c u m a c c. arti.

propinquitas, ātis, f. artumas.

propinquus, 3. artimas, netolimas.

propior, ius, arčiau prie ko nors esąs; g r. s u p e r l. proximus, 3. artimiausias, gyveną prie pat; kitas, d i e s; paskutinis, b e l l u m.

propōno, posui, positum, 3. statyti pryšaky; atvaizduoti, pasakoti; siūlyti.

proprius, 3. nuosavas, savas; f i n e s p r o p r i i — nuosava žemė.

propter, p r a e p. c u m. a c c. šalia; dėl, iš.

propterea, a d v. todėl.

propulso, 1. atmušti, nuvyti.

prosequor, cūtus s., 3. d e p o n. eiti paskui; persekioti; vytis.

prosum, fui, prodesse, būti naudingam, padėti.

protinus, a d v. tiesiai, pirmyn, toliau; tuoj, netrukus, nuolat.

provideo, vīdi, vīsum, 2. numatyti; rūpintis, paruošti.

provincia, ae, f. a) pareiga; b) romėnų vietininko tarnystė nukariautame krašte; c) nukariautoji šalis, provincija.

proxime, ž. prope.
proximus ž. propior.
publice, a d v. viešai, tautos vardu.
publicus, 3. viešas; priklausąs valstybei, valstybės, p e c u n i a; r e s p u b l i c a — valstybė, valstybės gerovė, a g e r e d e r e p u b l i c a; i n p u b l i c o — viešai; (referre) in p u b l i c u m —viešumon, viešai, visiems.
Publius, ii, m. Publijus, rom. vardas (praenōmen); ž. Baculus.
puerīlis, e, vaikiškas, jaunas, a e t a s.
pugna, ae, f. kova, mūšis.
pugno, 1. kautis.
purgo, 1. valyti, švarinti; teisinti.
puto, 1. manyti; laikyti, a l i q u i d p e r i c u l ō s u m.

Q.

Q. = Quintus.
quaero, sīvi, sītum, 3. ieškoti, stengtis patirti, klausinėti, klausti.
quaestio, ōnis, f. ieškojimas; klausinėjimas; tardymas.
quaestor, ōris, m. kvestorius, rom. valdininkas, kurio žinioje buvo valstybės finansai;per karą kvestoriai rūpindavosi kariuomenės finansais, o kartais kvestorių paskirdavo kurios nors kariuomenės dalies viršininku.
quaestus, us, m. įsigijimas.
quam, a d v. kaip; kiek; kuo.
quantus, 3. koks didelis, koks; n e u t r. quantum, kaip daug, kiek.
quartus, 3. ketvirtas.
quattuor, keturi.
que, c o n i. ir (q u e prijungiamas prie jungiamojo žodžio galo, pv. murus fossaque).
queror, questus s., 3. d e p o n. skųstis, prikaišioti, dejuoti.
1. qui, quae, quod, p r o n. r e l a t ī v u m, kuris. Po stambesnių skiriamųjų ženklų (taško, taško kablelio) atstoja parodomąjį įvardį.
2. qui, quae, quod, p r o n. i n t e r r o g a t ī v u m, kas, kas per, koks.
3. qui, quae,quod, p r o n. i n d e f i n ī t u m, koks nors, kas nors.
quidam, quaedam, quoddam, p r o n. i n d e f. kai kuris, kažkoks, kažkas.
quidem, a d v. gi, irgi, būtent; iš tikrųjų, be abejo.
quies, ētis, f. poilsis; miegas.
quin, c o n i. kad, kad ne; kodėl ne.
quingenti, ae, a, penki šimtai.
quinque, penki.
quintus, 3. penktas.
Quintus, i, m. Kvintas, rom. vardas (praenōmen).
1. quis, quid, p r o n. i n t e r r. kas; kuris, koks.
2. quis, quae arba qua, quid arba quod, p r o n. i n d e f. kas nors, koks nors.
quispiam, quaepiam,quidpiam (s u b s t.) ir quodpiam (adi.), p r o n. i n d e f. kas nors, koks nors.
quisquam, quicquam (quidquam) p r o n. i n d e f. kas nors, koks nors; n e q u e q u i s q u a m — ir niekas.
quisque, quaeque, quidque (s u b s t.) ir quodque (adi.), p r o n. i n d e f. kiekvienas. kas tik.
quo, a d v. kur; kur nors; c o n i. kad tuo.
quod, c o n i. kad, nes, kadangi; o kas liečia tai, kad.
quoniam, a d v. kadangi.

quoque, c o n i. taip pat, irgi, ir.
quotannis, a d v. kasmet, kiekvienais metais.
radix, īcis, f. šaknis; pradžia.
raeda, ae, f. (galliškas žodis) vežimas.
ramus, i, m. šaka.
ratio, ōnis, f. skaičiavimas, apyskaita; manymas, protas; planas, būdas, tvarka; r a t i ō n e m h a b ē r e — vesti apyskaitą.
ratis, is, f. plaustas, keltas.
Rauraci (Raurici), ōrum, raurakai, keltų padermės tautelė, gyvenusi pietiniame Reino krašte.
receptus, us, m. priėmimas atgal; atsitraukimas, pasišalinimas; prieglauda.
recipio, cēpi, ceptum. 3. priimti atgal, atsiimti; priimti, i n d e d i t i ō n e m; s e r e c i p e r e — trauktis.
reclīno, 1. atlenkti, prilenkti, r e c l i n ā t u s, 3 — palinkęs.
rectus, 3. tiesus.
reddo, didi, ditum, 3. grąžinti, atiduoti.
redeo, ii, itum, īre, eiti atgal; grįžti; tekti, s u m m a r e r u m r e d i t a d a r b i t r i u m.
reditus, us, m. sugrįžimas, grįžimas.
redūco, xi, ctum, 3. vesti atgal, parvesti, sugrąžinti, atitraukti.
refero, tuli, lātum, referre, nešti atgal, parnešti, nunešti; pranešti.
Regīnus ž. Antistius.
regio, ōnis, f. linkmė, kryptis; riba, krašto riba; kraštas, šalis,
rego, xi, ctum, 3. tiesti; valdyti, vadovauti.
religio, ōnis, f. sąžiningumas, dievobaimingumas; tikyba, religija, pamaldos; prietaras (VI, 37).
relinquo, līqui, lictum, 3. palikti; p a s s. kartais = pasilikti.
reliquus, 3. likusis, kitas; in r e l i q u u m t e m p u s — ateity.
remaneo, nsi, nsum, 2. pasilikti, būti.
Remi, ōrum, remai, tautelė, gyvenusi in Gallia Belgica tarp M a t r o n a ir A x o n a upių.
remitto, mīsi, missum, 3. siųsti atgal, grąžinti; atleisti, sumažinti, mažiau kreipti dėmesio.
repente, a d v. iš netyčių, staiga.
repentīnus, 3. netikėtas, nelauktas, staigus.
reperio, repperi, repertum, 4. surasti; išrasti, išgalvoti.
requīro, sīvi, sītum, 3. vėl ieškoti; reikalauti.
res, rei, f. daiktas, dalykas; įvykis, atsitikimas (VI, 19); padėjimas, r e s i n s u m m o p e r i c u l o; turtas; r e s p u b l i c a — valstybė.
rescindo, scidi, scissum, 3. suardyti, sulaužyti; panaikinti, pakeisti.
responsum, i, n. atsakymas.
restituo, ui, ūtum, 3. statyti vėl į tą pačią vietą, grąžinti; atstatyti, vėl įsigyti, c l i e n t ē l a s.
revertor, reverti, reverti, grįžti.
rex, regis, m. karalius.
rhaeda ž. raeda.
rheno, ōnis, m. (keltų k. žodis) kailis.
Rhenus, i, m. Reinas.
rīpa, ae f. krantas (upės).
rogo, 1. klausti; prašyti, reikalauti.
Roma, ae, f. Roma, Rymas.
Romānus, 3. romėniškas, romėnų; s u b s t. Romānus, i, m. romėnas.
rumor, ōris, m. gandas, kalbos, žinia.
rursus ir rursum, a d v. atgal, atvirkščiai; vėl, iš naujo.

S.

Sabīnus, ž. Titurius.

sacramentum, i, n. priesaika, pasižadėjimas, pasižadėjimas ištikimai tarnauti.

sacrificium, ii, n. aukojimas; auka.

saepe, a d v. dažnai, daug kartų.

saepenumero, a d v. dažnai, daug kartų.

saltus, us, m. kalnai; tarpeklis.

salus, ūtis, f. sveikata; gerovė; išsigelbėjimas.

sancio, nxi, nctum, 4. pašventinti, laikyti neliečiamu.

sarcio, sarsi, sartum, 4. pataisyti; atsilyginti, atsiteisti.

satisfactio, ōnis, f. patenkinimas, pateisinimas, atsiprašymas.

Scaldis, is, m. Skaldis upė in Gallia Belgica, Ž. Paaiškinimus VI, 33, 3.

scelerātus, 3. nuodėmingas, nusikaltęs; s u b s t. nusikaltėlis.

scio, scivi (scii), scitum, 4. žinoti.

sector, ātus s., 1. d e p o n. sekti lydėti; siekti, ieškoti, įsigyti.

secundus, 3. einąs paskui, kitas, antras; sėkmingas, palankus, laimingas.

sed, c o n i. bet.

sedes, is, f. gyvenamoji vieta, sodyba, buveinė, namas, tėvynė.

seges, etis, f. pasėlys; užsėtas laukas.

Segni, ōrum, segnai, tautelė in Gallia Belgica, gyvenusi tarp eburonų ir treverų.

semper, a d v. visuomet; nuolatos.

senātus, us, m. senatas.

Senones, um, senonai, tauta, gyvenusi tarp L i g e r ir M a t r o n a upių.

sententia, ae, f. nuomonė; sprendimas; prasmė.

septimus, 3. septintas.

Sequani, ōrum, sekvanai, labai galinga keltų padermės tauta, gyvenusi tarp A r a r ir R h o d a n u s, upių ir I u r a ir V o s e g u s kalnų.

sequor, secūtus s., 3. d e p o n. sekti, eiti paskui, lydėti; persekioti, vytis.

sermo, ōnis, m. pasikalbėjimas, kalba.

servīlis, e, vergiškas, vergų, t u m u l t u s.

servitus, ūtis, f. verguvė.

servo, 1. saugoti, gelbėti; taupyti, f r u c t u s.

servus, i, m. vergas.

sex, šeši.

Sextius, ii, m. 1) Titus Sextius — Cezario legatas; 2) T. Sextius Baculus — Cezario kariuomenės centurionas.

si, c o n i. jei, jeigu; ar.

sic, a d v. taip, tokiu būdu, tiek.

sicut ir sicuti, c o n i. taip kaip, panašiai kaip.

sidus, eris, n. žvaigždynas; dangaus kūnas.

significatio, ōnis, f. pažymėjimas; ženklas; nurodymas.

signum, i, n. ženklas; vėliava.

Silānus, i, m. Marcus Silānus — Cezario legatas.

silva, ae, f. miškas, giria.

silvester, stris, e ir silvestris, e, apaugęs miškais, giriomis.

similis, e, panašus, vienodas, toks pat.

simul, a d v. 1) kartu, tuo pat laiku. 2) simulatque ir simul atque, kai tik.

simulacrum, i, n. panašumas, paveikslas, vaizdas.

simulatio, ōnis, f. apsimetimas, dėjimasis.

sine, praep. cum abl. be.
singuli, ae, a, po vieną; in annos singulos — kiekvienais metais.
sinistrorsus, adv. į kairę, kairėj.
siquidem, coni. jei iš tikrųjų, jei tikrai.
societas, ātis, f. draugija, sąjunga.
socius, ii, m. draugas; sąjungininkas.
sol, is, m. saulė; Sol, is, m. Saulės dievas.
soleo, itus s. solēre, turėti įprotį, soleo su bendratimi dažnai verčiamas paprastai.
solitūdo, inis, f. vienuma; dykuma, tyrai.
sollicito, 1. neduoti ramybės; kurstyti.
solum, adv. tik, tiktai.
solus, 3. tik vienas, vienas.
solvo, solvi, solūtum, 3. atrišti; išgelbėti; mokėti.
spatium, ii, n. erdvė; tarpas; laikotarpis, laikas.
species, ēi, f. žvilgsnis, vaizdas, išvaizda.
spero, 1. viltis, tikėtis, laukti.
spes, ei, f. viltis.
sponte, abl. sing. iš nevartojamo spons, ntis, f. su įvardžiu mea, tua, sua ir t. t. gera valia, geru noru.
statio, ōnis, f. stovėjimas, stovėjimo vieta; sargyba.
statūra, ae, f. liemuo, ūgis.
status, us, m. stovėjimas; padėjimas, būvis.
stirps, stirpis, f. medžio liemuo su šaknimis, šaknis; giminė.
sto, steti, statum, 1. stovėti; laikytis, klausyti.
strepitus, us, m. trukšmas.
studeo, ui, — 2. uoliai ką nors daryti, mokytis, rūpintis, geisti, norėti; novis rebus studēre — stengtis padaryti valstybėj perversmą, būti nepatenkintam esamąja tvarka.
studiōse, adv. rūpestingai, uoliai, stropiai, su dideliu vargu.
studium, ii, n. stengimasis, stropumas, pamėgimas, prisirišimas; užsiėmimas, rei militāris.
sub, praep. cum acc. ir abl. po, šalia, arti; tuoj po.
subdūco, xi, ctum, 3. išvesti, nuvesti; ištraukti ant kranto, naves.
subeo, ii, itum, īre, paeiti, prieiti, prisiartinti.
subito, adv. staiga.
sublevo, 1. pakelti; padėti, palengvinti, labōrem; se sublevāre — pasikelti.
submoveo (summoveo), mōvi, mōtum, 2. atitraukti, atstumti, nuvyti.
subruo, ui, utum, 3. pakasti iš apačios.
subsequor, secūtus s., 3. depon. eiti paskui, tuoj vykti.
subsīdo, sēdi, sessum, 3. atsisėsti; pasilikti, in castris.
succēdo, cessi, cessum, 3. prieiti, prisiartinti; eiti paskui; paveldėti.
succendo, ndi, nsum, 3. padegti, uždegti.
Suebi, ōrum, svebai, galinga germanų padermės tauta, susidėjusi iš daugelio smulkesnių tautelių; ji gyveno tarp Elbos, Vislos ir Reino upių.
suffragium, ii, n. atlauža; balsavimo lentelė; balsavimas.
Sugambri, ōrum, sugambrai, germanų padermės tautelė.
suggestus, us, m. aukštuma, aukštesnė vieta; kalbėtojo katedra.
sui, sibi, se, se, pron. refl. savęs, sau, save, savimi.

sum, fui, esse, būti, rastis, gyventi, laikytis.

summa, ae, f. suma, visuma.

summus, 3. ž. superus.

sumo, mpsi, mptum, 3. imti, paimti, pasisavinti; s u m e r e s u p p l i c i u m d e a l i q u o — nubausti ką nors.

sumptuōsus, 3. reikalaująs daug išlaidų, brangus, f u n u s.

super, a d v. viršuj; be to, virš; p r a e p. c u m a c c. ir a b l. virš, ant.

supero, 1. būti aukščiau; paimti viršų, nugalėti, pavergti.

superus, 3. (g r. c o m p. superior, ius; g r. s u p e r l. suprēmus arba summus) viršutinis, aukštai padėtas, aukštas; g r. c o mp. aukštesnis; buvęs, praeitas; g r. s u p e r l. aukščiausias, didžiausias; paskutinis. s u b s t. summum, i, n. viršus, viršūnė.

supplicium, ii, n. maldavimas; bausmė.

supra, a d v. viršuj; aukščiau, pirmiau; p r a e p. c u m a c c. ant, virš; pirmiau, iki.

suscipio, cēpi, ceptum, 3. pakelti; imtis, pasiimti, pradėti.

suspicio, ōnis, f. įtarimas, spėjimas.

suspicor, ātus s., 1. d e p o n. įtarti, spėti.

sustineo, tinui, tentum, 2. paremti; išlaikyti; pakelti; sulaikyti, sutūrėti.

suus, 3. savas, savo.

T.

tabernaculum, i,n. palapinė.

tabulātum, i, n. aukštas.

talis, e, toks.

tam, a d v. taip, tiek.

tamen, c o n i. vienok, tačiau.

tandem, a d v. pagaliau.

tantus, 3. tiek didelis, toks didelis; toks; b e v. g i m. tantum, kaip a d v. tiek daug, tiek; tik.

tardo, 1. sulaikyti, sutūrėti, suvėlinti.

taurus, i, m. jautis.

taxus, i, f. čisas, čismedis; čismedžio spyglių ir uogų nuodai.

Tectosages ž. Volcae.

tegimentum, i, n. priedanga, užtiesalas.

tego, xi, ctum, 3. dengti; slėpti; ginti.

telum, i, n. puolamasis ginklas, ietis, strėlė.

temerarius, 3. neišmintingas, lengvabūdis.

temeritas, ātis, f. neapgalvojimas, neapsižiūrėjimas, neišmintingumas.

tempto, 1 liesti; bandyti, mėginti.

tempus, oris, n. laikas; blogi laikai, sunkios aplinkybės.

Tencteri, ōrum, tenkterai, germanų padermės tauta, gyvenusi dešiniajame Reino krante.

tendo, tetendi, tensum (tentum), 3. tempti, traukti, tiesti, m a n u s; vykti.

teneo, nui, ntum, 2. laikyti; tūrėti; valdyti.

tenuis, e plonas; nežymus, menkas p r a e d a.

terra, ae, f. žemė; šalis, kraštas; p l u r. pasaulis.

terreo, ui, itum, 2. gąsdinti, bauginti.

terror, ōris, m. baimė, siaubas, išgąstis.

tertius, 3. trečias.

testimonium, ii, n. liudijimas; įrodymas.

timidus, 3. bailus.

timor, ōris, m. baimė, bijojimas.

Titurius, ii, m. Q. Titurius Sabīnus — Cezario legatas.

Titus, i, m. ž. Labiēnus.

tollo, sustuli, sublātum, 3. kelti, pakelti; pašalinti, naikinti.

tormentum, i, n. virvė; kankinimas; svaidomasis ginklas.

totus, 3. visas, sveikas, ištisas.

trado, didi, ditum, 3. perduoti, atiduoti, pavesti; pasakoti.

tradūco, xi, ctum, 3. pervesti, perkelti, nuvesti; pritraukti.

traho, xi, ctum, 3. traukti, tempti, vilkti.

trans, p r a e p. c u m a c c. per, už, anapus.

transeo, ii, itum, īre, pereiti, eiti; praeiti, d i e s t r a n s e u n t.

transfero, tuli, lātum, ferre, pernešti, perkelti.

transitus, us, m. perėjimas.

transmarīnus, 3. užjūrio, esąs už jūros.

Transrhenānus, 3. esąs už Reino; s u b s t. Transrhenāni, ōrum, tautelės, gyvenančios anapus Reino.

Trebonius, ii. m. Trebonijus, rom. giminės vardas. C. Trebonius — rom. raitelis.

trepido, 1. bailiai šen ir ten bėgioti, nerimastauti, nerimti,

tres, tria, trys.

Treveri, ōrum, treverai, germanų padermės tauta. gyvenusi abiem M o s e l l a upės pusėmis.

tribūnus, i, m. tribūnas; t r i b ū n i m i l i t u m— karininkai; šių tribūnų legione buvo 6, ir kartais jie eidavo vyriausio vado pareigas.

tribuo, ui, ūtum, 3. teikti, duoti, paskirti.

tribūtum, i, n. mokestis, duoklė.

tripertīto ir tripartīto, a d v. į tris dalis, trijose dalyse, iš trijų pusių.

tueor, itus s., 2. d e p o n. žiūrėti; ginti, saugoti, globoti.

Tullius, ii, m. Tullijus, rom. giminės vardas (nomen); Q. Tullius Cicero, ž. Cicero.

Tullus, ž. Volcacius.

tum, a d v. tada; po to, paskui

tumultus, us, m. sąmyšis, trukšmas; sukilimas.

tumulus, i, m. kalva, kalnelis, kauburys.

tunc, a d v. tada.

turma, ae, f. turma, raitelių būrys.

turpis, e biaurus; begėdiškas; t u r p e d u c e r e — laikyti biauriu dalyku; t u r p e e s t — gėda.

turris, is, f. bokštas.

tutus, 3. apsaugotas, be pavojaus.

U.

ubi, a d v. kur; kada, kai.

Ubii, ōrum, ubijai, germanų padermės tauta, gyvenusi iš pradžių **dešiniajame,** o vėliau kairiajame Reino krante.

ulciscor, ultus s., 3. d e p o n. keršyti, bausti.

ullus, 3. kažkoks; su neiginiu = joks.

ulterior, ius, anapus esąs, tolimesnis; g r. s u p e r l. ultimus, 3. tolimiausias, kraštutinis, paskutinis.

ultimus, ž. ulterior.

ultro, a d v. a) anapus; b) be to, net; c) savaime, savo noru, pats.

una, a d v. drauge, išvien, kartu.
undique, a d v. iš visų pusių.
universus, 3. visas; s u b s t. universi, visi.
unus, 3. vienas, tik vienas, vienintelis; kažkoks.
urbs, bis, f. miestas, y p a t. Roma.
urus, i, m. (keltiškas žodis) stumbras.
Usipetes, um, uzipetai, germanų padermės tautelė, gyvenusi dešiniajame Reino krante.
usque, a d v. iki, ligi; be pertraukos.
usus, us, m. vartojimas, naudojimas; prityrimas; nauda; reikalas.
ut arba uti, a d v. ir c o n i. a) kaip; b) kai, kai tik; kad, taip kad, todėl kad.
uterque, utraque, utrumque, vienas iš dviejų, ir tas ir kitas, abudu.
utor, usus s., 3. d e p o n. naudotis, vartoti, turėti.
uxor, ōris, f. pati, žmona.

V.

vacatio, ōnis, f. atleidimas (nuo ko nors), m i l i t i a e.
valeo, ui, (itum), 2. būti stipriam, sveikam; turėti reikšmės, būti įtakingam.
valles, ir vallis, is, f. slėnis.
vallum, i, n. baslių tvora ant pylimo; pylimas.
varietas, ātis, f. įvairumas, margumas, p e l l i u m.
vasto, 1. nuniokoti, nusiaubti, nunaikinti.
volocitas, ātis, f. greitumas, vikrumas.
venatio, ōnis, f. medžioklė.
venātor, ōris, m. medžiotojas.
venia, ae, f. malonė, pasigailėjimas; d a r e v e n i a m — pasigailėti, atleisti.
venio, veni, ventum, 4. eiti, ateiti, prieiti.
ver, veris, n. pavasaris; p r i m o v e r e — pavasariui prasidėjus, pavasario pradžioj.
vereor, itus s., 2. d e p o n. bijotis; rūpintis.
vero, a d v. ir c o n i. a) iš tikrųjų, tikrai; b) bet, gi, tačiau.
verso, 1. sukinėti; versor, ātus s., 1. sukinėtis, būti tarp, būti, rastis.
1. **versus,** us, m. pasukimas; eilutė; eilėraštis, eilės.
2. **versus,** ir versum, a d v. ir p r a e p. link, prie, pas, į.
vestigium, ii, n. pėda; pėdsakas; vieta; akimirka, t e m p o r i s; i n v e s t i g i o— tuoj.
vetus, eris, senas.
vexillum, i, n. vėliava.
vexo, 1. smarkiai judinti; varginti, kankinti; niokoti, a g r o s.
via, ae, f. kelias, kelionė.
vicēni, ae, a, po dvidešimt.
vicinitas, ātis, f. kaimynystė; kaimynai.
victima, ae, f. aukojimui skirtas gyvulys, auka.
victor, ōris, m. nugalėtojas, pergalėtojas, laimėtojas.
victus, us, m. gyvenimas, gyvenimo būdas; gyvenimo reikalai; maistas (VI, 22, 24).
vicus, i, m. miestelis, kaimas.
video, vidi, visum, 2. matyti, pastebėti; p a s s. videor, visus s., 2. būti matomam; rodytis.
vimen, inis, n. žilvitis,karklas.
vinco, vici, victum, 3. nugalėti.
violo, 1. įžeisti; paminti; plėšti, niokoti, f i n e s.

vir, viri, m. vyras.

virtus, ūtis, f. vyriškumas, narsumas, drąsa; dorumas, dorybė.

vis, f. (vim, vi; vires, virium, viribus) jėga, prievarta; spaudimas, puolimas; daugybė, iumentōrum; įtaka (VI, 17).

vita, ae, f. gyvenimas; gyvybė; gyvenimo būdas.

vito, 1. vengti, šalintis, bėgti; gintis (nuo ko), aestum, saugotis, periculum.

vivo, xi, ctum, 3. gyventi; maitintis.

vivus, 3. gyvas.

vix, adv. vos, vos-ne-vos.

Volcae, ārum, volkai, tauta, gyvenusi in Gallia Provincia tarp Ronos ir Garonos upių. Ši tauta skirstėsi į Volcae Tectosages su Tolosa miestu ir Volcae Arecomici su Nemausu.

Volcacius, i, m. C. Volcacius Tullus — Cezario kariuomenės karininkas.

volo, volui, velle, norėti, geisti, trokšti.

Volusēnus, i, m. C. Volusēnus Quadrātus — karo tribūnas, o vėliau Cezario kariuomenėj raitelių vadas.

voveo, vovi, votum, 2. prižadėti, prisižadėti.

vox, vocis, f. balsas, garsas; žodis, kalba; plur. voces — prašymai (VI,36).

Vulcānus, i, m. Vulkanas, Juppiterio ir Junonos sūnus, ugnies dievas.

vulgus, i, n. (acc. sing. vulgus ir vulgum) žmonės, liaudis; minia.

vulnus, eris, n. žaizda.

Turinys.

GALLIA
CAESARIS AETATE.
1:7.500.000
Milia passuum
Leugae Gallicae
M. GERMANICUM
OCEANUS
BRITANNIA
GERMANIA
Hercynia silva
Arduenna silva
Sinus Gallicus
Sinus Ligusticus
M. INTERNUM
TUSCUM M.
HISPANIA CITERIOR
GALLIA CISALPINA
AQUITANIA
Corsica
Lutetia Parisii
Cenabum
Vesontio
Lugdunum
Massilia
Narbo
Tolosa
Burdigala
Mediolanium
Genua
Nicaea
Vienna
Avaricum
Bibracte
Alesia
Gergovia
Tenceteri
Sugambri
Suebi
Marcomanni
Sedusii
Vindelici
Helvetii
Allobroges
Sequani
Aedui
Arverni
Bituriges Cubi
Carnutes
Senones
Treveri
Mediomatrici
Leuci
Lingones
Remi
Suessiones
Bellovaci
Ambiani
Atrebates
Morini
Menapii
Eburones
Aduatuci
Nervii
Veneti
Redones
Osismi
Pictones
Santoni
Lemovices
Petrocorii
Cadurci
Ruteni
Volcae Tectosages
Volcae Arecomici
Vocontii
Salluvii
Albici
Tarbelli
Cantabri
Rhenus
Liger
Rhodanus
Garumna
Sequana